

digna passiones hujus temporis ad superventuram claritatem, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18). Quis ergo non omnibus viribus elaboret ad tantam claritatem pervenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat, ut post tormenta et supplicia terrena, præmia divina percipiat? Si militibus sæcularibus gloriosum est ut hoste devicto redeant in patriam triumphantes, quanto potior et major est gloria, victo diabolo, ad paradisum triumphantem^a redire, et unde Adam peccator ejectus est, illuc, prostrato eo qui ante dejecerat^b, trophæa victicia reportare, offerre Deo acceptissimum munus, incorruptam fidem et virtutem mentis incolumem, laudem devotionis illustrem, comitari eum cum venire cœperit, vindictam de inimicis recepturus, lateri ejus assistere, cum sederit judicaturus, cohæredem Christi fieri, Angelis adæquari, B cum Patriarchis, cum Apostolis, cum Prophetis cælestis regni possessione lætari? Has cogitationes quæ persecutio potest^c vincere? quæ possunt tormenta superare? Durat fortis et stabilis religiosis meditationibus^d fundata mens, et adversus omnes diaboli ter-

rores et minas mundi, animus immobilis perstat; quem futurorum fides certa^e et solida corroborat. Clauduntur^f in persecutionibus terræ, sed patet cælum: minator Antichristus, sed Christus tuctur; mors inferitur, sed immortalitas sequitur: occiso mundus eripitur, sed restituito paradiso exhibetur; vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas et quanta securitas exire hinc lætum, exire inter pressuras et angustias gloriosum? claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et inmundus, et aperire eosdem statim ut Deus videatur et Christus! Tam feliciter migrandi, quanta velocitas^g! terris repente subtraheris, ut in regnis cælestibus reponaris. Hæc oportet mente et cogitatione complecti, hæc die ac nocte meditari. Si talem persecutio invenerit^h Dei militem, vinci non²⁷³ poterit virtus ad prælium promptaⁱ. Vel si accessio ante præverit, sine præmio non erit fides, quæ erat ad martyrium præparata. Sine damno temporis merees, judico Deo, redditur: in persecutione, militia; in pace, conscientia coronatur.

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Triumphantes *Bod. 2, 3, 4.*
^b Dejecerat *Lam. Ebor. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. Foss. 1, 2.*
^c Persecutiones possunt *Bod. 2. Lam.*
^d Religiosis meditationibus *Foss. 1.*
^e Fides grata *Foss. 1.*

- ^f Sic *Lam. Ebor. Lin. NC. 1. Foss. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Ben. Ver. Clauduntur oculi Impr.*
^g Quanta felicitas *Lat.*
^h Persecutor invenerit *Bod. 5.*
ⁱ Prælium destinata *Bod. 5.*

STEPH. BALUZII NOTE.

Æterna reparatur. Codex Seguerianus *æternitas* C litanus et editiones Spirensis et Morellii habent si *talem persecutionis dies Christi invenerit militem.* Ita etiam ferme codex sancti Arnulphi.

Si talem persecutio. Codex Thuanus et Gratianopo-

TESTIMONIORUM^a

LIBRI TRES

ADVERSUS JUDÆOS.

CYPRIANUS Quirino^b filio salutem. Ohtemperandum fuit, fili charissime^c, desiderio tuo spiritali impensissima petitione divina magisteria poseenti quibus nos

D Dominus per Scripturas sanctas erudire et instruere dignatus est^d, ut, a tenebris erroris^e abducti et luce ejus pura^f et candida luminati, viam vitæ per salu-

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Ad Quirinum, de Sacramento Christi *NC. 1. Bod. 2. Lam. Liber adversus Judæos Rem. Er. Man. Mor. Epistola Cypriani ad Quirinum. Lin.*
^b Quirino suo, *S. NC. 2.*
^c Fuit, charissime *Bod. 1.*

- ^d Sic *Ar. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Veron. Bencv. Foss. 3.* Erudire et instituere *Oxon.*
^e Tenebrosi erroris caligine *Bod. 1. Foss. 3.*
^f Et per lucem ejus puram et candidam illuminati *Bod. 1. Illuminari Foss. 3. Ad lucem, etc. Lin.*

STEPH. BALUZII NOTE.

Si qua sunt loca in Operibus sancti Cypriani de quibus pronuntiari non possit ea certe illius esse, id vero in primis afferri potest de libris *Testimoniorum ad Quirinum*. Plures enim codices plus habent quam vulgatæ editiones, alii minus. Itaque, quoniam impossibile est discernere ea quæ vere Cypriani sunt ab his quæ post illum a studiosis addita sunt, nos retinimus ea quæ vulgo leguntur in editionibus et ea addimus quæ reperia a nobis sunt in antiquis exemplaribus manuscriptoris, nihil de nostro addentes. Porro duo tantum priores libri exstant in

editione Spirensi, in veteri Veneta, et in ea quam Remboldus procuravit. Erasmus tertiam emisit ex codice scripto monasterii Gemblaccensis. Sed quod probabilis sibi videri ait hoc opus non esse Cypriani, quia in illo præter præfationem numquam auctor suum styllum exerat, quamvis id verum esset, quod certe non est, argumentum istud levissimum est, uti et illud quod de tertio libro opinatur Priorius. Nam sanctus Augustinus libros istos tanquam Cypriani citat lib. iv. contra duas *Epistolas Pelagianorum* cap. 8 et 9, ut adnotavit Pamelius, qui alias quoque proba-

taria sacramenta teneamus. Et quidem, sicut petisti, A ita a nobis sermo compositus et libellus compendio breviant^a digestus est, ut quæ scribebantur^b, non copia latiore^c diffunderem, sed, quantum medioeris memoria suggerebat^d, excerptis capitulis et annexis necessaria quæque colligerem quibus non tam tractasse quam tractantibus materiam præbuisse videamur. Sed et legentibus brevitatis ejusmodi plurimum prodest, dum non intellectum legentis et sensum liber longior spargit^e, sed subtiliore compendio^f id quod legitur tenax memoria custodit. Complexus sum vero libellos duos pari æqualitate moderatos: unum, quo ostendere enisi sumus^h, Judæos, secundum quæ fuerant ante prædicta, a Deo recessisse, et indulgentiam Domini, quæ sibi jam pridem data et in posterum promissa fuerat, perdidisse, suecessisse vero in eorum locum Christianos fide Dominiⁱ promerentes et de omnibus gentibus ac de toto orbe venientes. Item libellus alius continet Christi sacramentum, quod idem venerit^j qui secundum Scripturas annuntiatus est, et gesserit ac perfecit universa quibus intelligi et cognosci posse prædictus^k est, quæ legentibus interim^l prosint ad prima fidei lineamenta formanda. Plus roboris dabitur et magis ac magis intellectus cordis operabitur scrutanti Scripturas veteres ac novas plenius, et universa Librorum spiritualium volumina^m perlegenti. Nam nos nunc de divinis fontibusⁿ implevimus modicum quod tibi interim mitteremus. Bibere uberius^o et saturari copiosius poteris, si tu quoque ad eosdem divinæ plenitudinis fontes nobiscum pariter potaturus^p accesseris. Opto te, filii charissime, semper bene valere.

273 CAPITULA.

1. Judæos in offensam^v Dei graviter deliquisse, quod Dominum dereliquerint et idola secuti sint.

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Brevi ante Voss. 4. Brevi dig. Bod. 1, 2. Brevi ad te dig. Spir. Compendiosa brevitate Voss. 5.
^b Scribantur Lin.
^c Latior Bod. 4.
^d Suggesterat NC. 1. Lamb. Bod. 2.
^e Spargeret Ver.
^f Utiliore compendio Ver.
^g Pari qualitate Veron. Moderatus Voss. 4.
^h Simus, excusi plerique. Sumus Oxon. ex codd. Bod. 1, 2, 5, 4. Lin. NC. 1. Voss. 4.
ⁱ Fidem Domini Bod. 1. 3. Voss. 4.
^j Jam advenit NC. 2.

- A II. Item, quod Prophetis non crediderint et eos interfecerint.
 III. Ante prædictum quod Dominum neque cognituri, neque intellecturi, neque recepturi essent.
 IV. Quod Scripturas sanctas intellecturi Judæi non essent, intelligi autem haberent in novissimis temporibus postea quam Christus venisset.
 V. Nihil posse Judæos intelligere de Scripturis, nisi prius crediderint in Christum.
 VI. Quod Hierusalem perdituri essent, et terram quam acceperant, retlecturi.
 VII. Item, quod essent amissuri lumen Domini.
 VIII. Quod circumcisio prima carnalis evacuata sit, et secunda spiritualis repromissa sit.
 IX. Quod lex prior, quæ per Moysen data est, cessatura esset.
 X. Quod lex nova dari haberet.
 XI. Quod dispositio alia et testamentum novum dari haberet^q.
 XII. Quod baptisma^r vetus cessaret et novum^s inciperet.
 XIII. Quod jugum vetus evacuaretur, et jugum novum daretur.
 XIV. Quod pastores veteres cessaturi essent, et novi inciperent.
 XV. Quod domus et templum Dei Christus^t futurus esset, et cessaret templum vetus, et novum inciperet.
 XVI. Quod sacrificium vetus evacuaretur et novum celebraretur.
 XVII. Quod sacerdotium vetus cessaret, et novus sacerdos veniret, qui in æternum futurus esset.
 XVIII. Quod propheta alius sicut Moyses promissus sit, scilicet qui testamentum novum daret, et qui magis audiri deberet.
 XIX. Quod duo populi prædicti sint, major et minor, id est vetus Judæorum, et novus qui esset ex nobis^u futurus.

- ^k Agnosci posse prædictus est Lam. NC. 1, 2. Lin. Posset, sicut prædictus est Voss. 2.
^l Legenti tibi Oxon.
^m Librorum volumina Lam. Lin. NC. 1.
ⁿ Divinæ plenitudinis fonte Voss. 5.
^o Bibere liberius Bod. 4.
^p Offensa Voss. 4.
^q Deberet Voss. 4.
^r Baptismus Voss. 4.
^s Novus Voss. 4.
^t Templum Christus Voss. 4.
^u Novis Bod. 1.

STEPH. BALUZZI NOTÆ.

tionem affert optimas ut ostendat vere esse Cypriani. Quod etiam adstruit observatio editionis Anglicanæ ad librum primum, et in præfatione ad librum tertium. Quibus ego addo Fulgentium episcopum in fragmentis, et Luppum abbatem Ferrariensem in Epistola 128, ad regem Karolum, et in libro de tribus Questionibus citare hoc opus tanquam Cypriani. Habui autem unum et viginti exemplaria vetera horum librorum, quorum tamen quinque habent tantum libros duos priores. Ejusdem porro fere argumenti cum isto Cypriani opere est liber de Promissionibus et prædictionibus Dei, qui vulgo tribuitur Prospero. Cæterum admonet Erasmus, qui professus est se putare hoc opus non esse Cypriani, in initio tamen Annota-

tionum suarum in Evangelium Joannis citare caput tertium et quintum libri secundi tanquam Cypriani. Subtiliore. Codex Veronensis et Corbeicensis utiliore.

Cognosci posset. Editio quæ dicitur Gravii et Pameliana habent potest quod ipsa sit qui prædictus est. Sed ego hanc lectionem in nullo veterum exemplarium reperi quibus usus sum, neque exstat in Anglicanis, neque in editionibus antiquioribus. Angli tamen eam retinuerunt.

Legentibus. Antea scriptum erat legenti tibi. Emendavimus ex codice Veronensi, et ex Fuxensi et Becensi; legitimam autem esse hanc emendationem ostendit etiam præfatio libri tertii.

- XX. Quod Ecclesia, quæ prius sterilis fuerat, plures filios habitura esset ex gentibus, quam quot synagoga ante habuisset.
- XXI. Quod Gentes magis in Christum credituræ essent.
- XXII. Quod panem et calicem Christi et omnem gratiam ejus amissuri essent Judæi, nos vero accepturi, et quod Christianorum novum nomen benediceretur in terris.
- XXIII. Quod ad regnum cælorum magis Gentes quam Judæi perveniant.
- XXIV. Quod solo hoc Judæi accipere veniam possint delictorum suorum, si sanguinem Christi occisi Baptismo ejus abluerint, et in Ecclesiam transeuntes, præceptis ejus obtemperarint.

TESTIMONIORUM,

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. — JUDEOS IN OFFENSAM DEI GRAVITER DELIQUISSE, QUOD DOMINUM DERELIQUERINT^a ET IDOLA SECUTI SINT.

In Exodo populus ad Aaron: *Exsurge et fac^b nobis deos qui nos præcedant, quia Moyses, vir hic qui nos ejecit de Ægypto, quid ei acciderit non scimus (Exod. xxxii, 1). Item illic Moyses ad Dominum: Precor, ait, Domine^d, deliquit populus hic delictum grande^c. Fecerunt sibi deos aureos et argenteos; et nunc, si dimittis ei delictum, dimitte; sin autem, dele me libro quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen: Si quis deliquit ante me, deleam illum de libro meo (Ibid. 31-33). Item in Deuteronomio: Sacrificaverunt demoniis, et non Deo (Deut. xxxii, 17). Item in libro Judicum: Et fecerunt filii Israel quod malignum^f erat coram Domino Deo patrum suorum, qui ejecit eos de terra Ægypti, et secuti sunt deos gentium^g quæ circa illos sunt, et^h offenderunt Dominumⁱ, et reliquerunt Deum, et servierunt Baal. Item illic: Et adjecerunt filii Israel iterum facere malignumⁱ coram Domino, et servierunt Baal et diis alienigenarum, et reliquerunt Dominum, et non servierunt illi (Judic. ii, 11-13). Derelictus est Juda^k, et obominatio facta est in Israel et in Hierusalem, quoniam profanavit Judas sancta Domini, in quibus di-*

lexit et affectavit deos alienos. Exterminabit Dominus hominem qui facit hæc, et humilis efficietur in tabernaculis Jacob (Malach. ii, 11, 12).

CAPUT II. — QUOD PROPHETIS NON CREDIDERINT ET EOS INTERFERECERINT.

Apud Hieremianum Dominus dicit: *Misi ad vos servos meos prophetas. Ante lucem mittebam, et non audiebatis me^l, neque intendebatis auribus vestris, di-cens: Convertatur unusquisque a via sua mala et a nequissimis affectationibus^m vestris; et habitabit in terra ista quam dedi vobis et patribus vestris a sæculo et usque in sæcula. Et iterum: Nolite ambulare post deos alienos ut serviatis eis, et ne adoraveritis eosⁿ, et ne incitetis me in operibus manuumstrarum ad disperdendos^o vos, et non audistis me (Hier. xxv, 4-7). Item in Basilion libro^p in Helias ad Dominum: Emulando amulatus sum Domino Deo omnipotenti^q; quia dereliquerunt te filii Israel, altaria tua demolierunt, et prophetas tuos interfecerunt gladio, et remansi ego solitarius^r, et quærun animam meam auferre^s a me^t (III Reg. xix, 10). Item in Esdra: Desciverunt a te^u, et abjecerunt legem tuam post dorsum suum^v, et prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabantur eos ut reverterentur ad te (II Esdr. xx, 26).*

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Reliquerunt *Thu. Foss. Corb.*
^b Exsurge, *fac Bod. 2.*
^c Vir qui *Corb.*
^d Precor, Domine *Thu. Foss. Corb.*
^e Populus hic grande *Foss.*
^f Malignum *Oxon. Contra Dominum Foss. 3. Malum coram Foss. 4.*
^g Deos a gentibus *NC. 1. Lin. Lamb. Thu. Corb. Bever. Ver.*
^h Circa illos, et *Thu.*
ⁱ Contra Dominum *Ar. Lam. NC. 1. Lin. Thu. Foss. D Corb. Bod. 1, 2, 3, 4. Sic infra.*
^j Et iterum fecerunt malum *Foss. 4.*
^k Derelictus est Juda. *Tota hæc periodus ad Apud Hierem. deest in Ar. Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu.*

Corb. Foss. 3.

- ^l Obaudiebatis *Foss.*
^m Affectationibus vestris, a sæculo *Spir. Rem. Er. Lin. NC. Lam. Bod. 1, 2, 3, 4. Foss. Corb.*
ⁿ Adoraveritis, et ne *Spir. Rem. Er. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Foss. Corb.*
^o Dispergendos *NC. 1.*
^p Item in Regum libro *Bod. 2. NC. 2.*
^q Amulatus sum Dominum Deum omnipotentem *Foss.*
^r Ego solus *Lam. NC. 1. Bod. 2, 4. Lin.*
^s Quærun auferre animam *Foss. Foss. 3.*
^t Eam a me *Bod. 2, 4. Foss. 3, 4.*
^u Dissecerunt a te *Bod. 1, 2, 3. Foss. 5.*
^v Post corpus *Bod. 1. 4. Foss. 3.*

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. I. — *Derelictus est.* Segmentum hoc deest in sexdecim libris veteribus. Desiderari etiam in plerisque monuerunt Angli.

Apud Malachiam. Ita omnes libri veteres et omnes editiones. Isti ista deleverunt in hoc loco, et transulerunt post verba, et non serviens illi, et posuerunt: *item apud Malachiam: Derelictus est; nullam tamen hujus mutationis rationem dederunt.*

CAP. II. — *Apud Hieremiam.* Angli admovent totam hanc periodum deesse in undecim codicibus manus-

criptis, deest etiam in libro sancti Martini Turonensis usque ad apud Esaiam.

Basilion. Lactantius lib. iv, cap. 11. Item Helias in libro Basilion tertio. Alibi Cyprianus ponit Regnorum pro Basilion. Sic plerique veteres posuerunt Regum, alii Regnorum. Vide Eucherium in initio Commentariorum in libros Regum et scholia Joannis Tiliæ ad Luciferum Calaritanum. Vide etiam Biblia sacra ex editione Roberti Stephani.

CAP. III. — ANTE PREDICTUM QUOD DOMINUM NEQUE COGNITURI NEQUE INTELLECTURI NEQUE RECEPTURI ESSENT.

Apud Esaiam : Audi, cælum, et præbe aurem^a, terra, quoniam Dominus locutus est. Filios generavi et exaltavi, ipsi autem me reprobaverunt^b. Agnovit bos possessorem suum et asinus præsepium Domini sui^c : Israel autem me non cognovit, et populus me non intellexit^d. Væ, gens peccatrix^e, populus plenus^f peccatis, semen nequam^g, filii scelesti; reliquistis Dominum, et in indignationem misistis illum sanctum Israel^h (Isa. 1, 2-4). Item apud eundem Dominus dicit : Vade, et dic populo istiⁱ : Aure audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non videbitisⁱ. Incrassavit^k enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos concluderunt, ne forte videant oculis et auribus audiant et corde intelligant, et revertantur^l et curem illos (Isa. vi, 9-10). Item apud Hieremiam Dominus dicit : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et effoderunt sibi lacus detritos, qui non poterunt^m aquam portare (Hier. ii, 13). Item apud eundem : Ecce sermo Domini factus est eis in maledictum, et nonⁿ volunt illum (Hier. vi, 10). Item apud eundem Dominus dicit : Cognovit^o milvus tempus suum, turtur et hirundo, ruris passeret^p custodierunt tempora introitus sui, populus autem meus non cognovit iudicium Domini. Quomodo dicitis : Sapientes sumus, et lex Domini nobiscum est? In cassum facta est metatura falsa^q, scribæ confusi sunt, sapientes strepiderunt et capti sunt, quia verbum Domini reprobaverunt (Hier. viii, 7-9). Item apud Salomonem : Quærunt me mali^r, et non invenient. Odio enim habuerunt sapientiam, sermonem autem Domini non receperunt (Proverb. 1, 28, 29). Item in Psalmo xxvii : Redde eis retributionem eorum, quoniam non intellexerunt in operibus Domini (Psal. xxvii, 45). Item in Psalmo lxxxii : Non cognoverunt neque intellexerunt,

A in umbra deambulabunt (Psal. lxxxii, 5). Item in Evangelio cata Joannem : In sua propria venit, et sui eum non receperunt. Quotquot eum receperunt, dedit illis potestatem ut filii Dei fierent, qui credunt in nomine ejus (Joan. 1, 11, 12).

CAP. IV. — QUOD SCRIPTURAS SANCTAS INTELLECTURI JUDEI NON ESSENT, INTELLIGI AUTEM HABERENT IN NOVISSIMIS TEMPORIBUS POSTEA QUAM CURISTUS VENISSET.

Apud Esaiam : Et erunt vobis hi omnes sermones sicut sermones libri qui signatus est : quem si dederis homini scienti litteras ad legendum, dicet : Non possum legere, Signatus est enim. Sed in illa die audient surdi sermones libri^s; et qui in tenebris et qui in nebula sunt, oculi cæcorum videbunt (Isa. xxxii, 11, 18). Item apud Hieremiam : In novissimo dierum^t cognoscetis ea (Hier. xxiii, 20). Item apud Danielelem : Muni sermones^u et signa librum usque ad tempus consummationis, quoad discant multi, et impleatur agnitio^v; quoniam cum fiet dispersio, cognoscent omnia hæc (Dan. xii, 4, 7). Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima : Noto enim vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt (I Cor. x, 1). Item in Epistola ad Corinthios secunda : Obtusi sunt sensus eorum usque in hunc diem, hoc eodem velamento in lectione veteris Testamenti manente quod non revelatur, quia in Christo evacuatur; et usque in hodiernum^x, si quando legitur Moyses, velamentum est super cor eorum. Mox autem ut conversi fuerint^y ad Dominum, auferetur Velamentum (II Cor. iii, 14, 16). In Evangelio Dominus post resurrectionem dicit : Isti sunt sermones quos locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum, quia oportet adimpleri omnia quæ scripta^z sunt in lege Moysi et Prophetis et Psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas, et dixit illis : Quia sic

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Præbe aures Ar. Bod. 1, 2. 4. Lam. Thu. Corb. Voss. 4.
^b Me spreverunt NC. 1. Bod. 2. Lin. Foss. Voss. 3. Sic Tertul. et Iren.
^c Præsepium Domini Bod. 2. 4. Thu. Foss. Corb. Voss. 4. Præsepium Ver.
^d Non agnovit Bod. 3, 4. Populus non Foss.
^e Væ genti peccatrici Oxon.
^f Populo pleno Oxon.
^g Semen pessimum Bod. 1, 3. Voss. 4.
^h Ad iracundiam provocastis Ar. Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2. Ad iracundiam et indignationem misistis illum, provocastis illum sanctum Voss. 2.
ⁱ Populo huic Bod. 2. Voss. 4.
^j Non aspicietis Ar. NC. 1. Bod. 2.
^k Incrassavi enim Foss.

- ^l Et convertantur Corb. sic Tertul. Ut curem Voss. 5.
^m Non poterunt Corb.
ⁿ Maledictum, non Thu. Foss.
^o Milvus cognovit Bod. 3.
^p Hirundo, passeret Corb.
^q Metatura Afflig. Metatura vestra Bod. 1, 2, 5. Lam. Lin. Thu. Bor. Voss. 3, 4.
^r Quærent me mali Thu. 1. Voss. 4.
^s Libri hujus Voss. 4.
^t In novissimis dierum Voss. 4.
^u Muni librum Ver.
^v Impleantur agnitione omnes Lin.
^x Hodiernum diem NC. 1. Lam. Bod. 2.
^y Conversus est ad Dominum Ar. NC. 1. Lin. Lam. Bod. 2. Voss. 5.
^z Omnia quæ scripta Bod. 1. Voss. 3.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. III. — *Præbe aurem.* Hæc est lectio omnium veterum editionum. Pamelius mutavit ex fide unius libri veteris, et quia apud Tertullianum lib. iii *adversus Marcionem* legitur in *aures percipe*. Sane editio Vulgata Isaia: habet lectionem quam Pamelius protulit. At, cum versio qua Cyprianus utebatur, diversa fuerit a nostra Vulgata, valde probabile est veterum editionum scripturam esse meliorem. Cæterum eam confirmant tredecim libri nostri et sex Anglicani.

Præsepium. Revocavi lectionem editionis Spirensis, quam inveni etiam in decem libris nostris et in

quatuor Anglicanis. Sane in editione nostra Vulgata sacrae Scripturae legitur *præsepe*. Verum auctoritas illa non probat ita quoque legendum esse apud Cyprianum : nam et latini scriptores dicebant olim *præsepe* et *præsepium*.

Væ, gens peccatrix. Ita restituimus ex fide veterum librorum, uti etiam fecimus in libro *de Oratione Dominica*, pag. 207, ubi rationem reddidimus hujus mutationis.

Metatura falsa. Sex libri veteres habent *metatura vestra*.

scriptum est, et sic oportebat ^a Christum pati et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem peccatorum usque in omnes gentes (Luc. xxiv, 44-47).

CAP. V. — NILIL POSSE JUDÆOS INTELLIGERE DE SCRIPTURIS, NISI PRIUS CREDIDERINT IN CHRISTUM.

Apud Esaiam : Et, si non credideritis, neque intelligetis (Isa. vii, 9). Item Dominus in Evangelio : Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris (Joan. viii, 24). Fide autem stare justitiam et illic esse vitam prædictum est apud Abacuc : Justus autem ex fide mea vivet ^b (Abac. ii, 4). Inde Abraham pater gentium credidit. In Genesi : Credidit Abraham Deo, et deputatum est ei ad justitiam (Gen. xv, 6). Item Paulus ad Galatas : Abraham credidit Deo, et deputatum ^c est ei ad justitiam. Cognoscitis ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filii ^d Abraham. Providens autem Scriptura divina quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuñtiavit Abraham quia benedicentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti sunt cum fidei Abraham (Gal. iii, 6-9).

CAP. VI. — QUOD IERUSALEM PERDITURI ESSENT, ET TERRAM QUAM ACCEPERANT RELICTURI.

Apud Esaiam : Terra vestra deserta, civitates vestre igni exustæ; regionem vestram in conspectu vestro, alieni ^e comedent eam; et deserta et subversa a populis alienis derelinquetur filia Sion, sicut casa in vinea, et sicut custodiarium in cucumerario, quasi civitas quæ expugnatur. Et nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissetis, et quasi Gomorra similemur ^f (Isa. i, 7-9). Item in Evangelio Dominus dicit : Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis ^g Prophetas, et lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos ^h, sicut gallina pullos ⁱ sub alas suas! et noluisti. Ecce relinquetur vobis ⁱ domus vestra deserta ^k (Matth. xxiii, 37, 38).

CAP. VII. — ITEM QUOD ESSENT ^l AMISSURI LUMEN DOMINI.

Apud Esaiam : Venite, ambulemus in lumine Domini. Dimisit enim populum suum domum Israël (Isa. ii, 5, 6). Item in Evangelio suo cata Joannem : Fugit lumen verum quod illuminat omnem hominem venien-

tem in hunc mundum ^m. In hoc mundo fuit, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit (Joan. i, 9, 10). Item illic : Qui non crediderit, jam judicatus est, quia non credidit in nomine unici Filii Dei. Hoc autem est judicium, quoniam lux venit in sæculum, et dilexerunt homines magis tenebras ⁿ quam lucem (Joan. iii, 18, 19).

CAP. VIII. — QUOD CIRCUMCISIO PRIMA CARNALIS EVACUATA SIT, ET SECUNDA SPIRITUALIS REPROMISSA SIT.

Apud Hieremiam : Hæc dicit Dominus viris Juda ^o et qui inhabitant Hierusalem : Renovate inter vos novitatem, et ne seminaveritis in spinis, circumcidite vos Deo vestro, et circumcidite præputium cordis vestri, ne exeat sicut ignis ira mea et exurat, et non sit qui exstinguat (Hier. iv, 3, 4). Item Moyses dicit : In novissimis diebus circumcidet Deus cor tuum et cor seminis tui ad Dominum Deum amandum (Deut. xxx, 6). Item apud Jesum Nave : Et dixit Dominus ad Jesum : Fac tibi cultellos petrimos nimis acutos, et assidens circumcide secundo ^p filios Israël (Josue v, 2). Item Paulus ad Colossenses : Circumcisi estis circumcissione non manufacta in expoliatione carnis, sed in circumcissione Christi (Coloss. ii, 11). Item, quod Adam primus a Deo factus incircumcisus, et Abel justus, et Enoch, qui Deo placuit et translatus est; et Noe, qui, terris hominibusque ob delicta pereuntibus ^q, solus in quo humanum genus servaretur electus est; et Melchisedech sacerdos, secundum cujus ordinem Christus repromissus est, tum quod illud signaculum seminis non proficit, signo autem Domini omnes signantur.

CAP. IX. — QUOD LEX PRIOR, QUÆ PER MOYSEN DATA EST, CESSATURA ESSET.

Apud Esaiam : Tune manifesti erunt qui signant Legem, ne discant ^r. Et dicet ^s : Exspecto Deum, qui avertit faciem suam a domo Jacob, et fidens ero in illum (Isa. viii, 16, 17). Item in Evangelio : Omnes Prophetæ et Lex usque ad Joannem prophetaverunt (Matth. xi, 15).

CAP. X. — QUOD LEX NOVA DARI HABERET.

Apud Michæam : Quoniam Lex de Sion proficiet, et

LECTIONES VARIANTES.

^a Quia scriptum est, et oportet Bod. 1, 2, 3, 4. Lam. D
^b Fide vivet NC. 1. Bod. 1, 4. Tert.
^c Reputatum Bod. 1, 2.
^d Judei Lam.
^e Alienigenæ comedent Ben. Ar. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Foss. 3, 4. Mor.
^f Similes essemus Ar. NC. 2. Similemur Thu. Foss. Corb.
^g Interfici Thu. Bod. 1, 3, 4. Corb. Foss. 3, 4.
^h Congregare filios Ar. Lam. NC. 1, 2. Congregare te et filios Foss. 4. Colligere Oron.
ⁱ Aquila pullos suos Bod. 3.

i Ecce mittetur vobis Bod. 1, 2, 3, 4. Remittetur Foss. 5.
^k Deserta abest u Ar. Ben. Er. Ver. Man. Foss. 4.
^l Essent Judei amissuri Lam.
^m Veniens in hunc mundum Ver. Benev.
ⁿ Homines abest u Lam. NC. 1. Foss. 3, 4.
^o Viri Juda Corb.
^p Abscide Foss. Adscide Thu. Corb. Asside NC. 1. Lam. Et absceide et circumscide Foss. 3. Et sude Foss. 4.
^q Qui in terris omnibus ob delicta NC. 1, 2. Lin. Lam. Bod. 1, 2, 3, 4. Benev. Ver. Man. Foss. 3.
^r Ne discedant Bod. 4.
^s Et dicet expecto Lin. NC. Lam. Bod. 1, 2, 4. Foss. 4.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. V. — Benedicti sunt. Codex Burgundicus justificantur.

CAP. VII. — Cata Joannem. Ita semper libri veteres. Sic etiam scripsit Sirmundus, quamvis græcæ linguae

peritus, in præcepto Stephani papæ II de hospitali Romano, cata Galla Patricia, tom. II Conciliorum Gallia, pag. 58.

sermo Domini de Hierusalem. Et iudicabit inter plurimos populos, et revincet et detegget validas nationes (Mich. iv, 25). Item apud Esaiam : De Sion enim procedet Lex, et verbum Domini de Hierusalem^a, et iudicabit inter gentes (Is. xi, 3, 4). Item in Evangelio eata Matthæum : Et ecce vox de nube dicens : Hic est Filius meus dilectissimus, in quo bene sensi ; ipsum audite (Matth. xvii, 5).

CAP. XI. — QUOD DISPOSITIO ALIA ET TESTAMENTUM NOVUM DARI HABERET.

Apud Hieremiam : Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo domui Israel et domui Juda^b testamentum novum, non secundum testamentum quod dispositi patribus eorum in die qua apprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Ægypti^c, quia non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus. Dans leges meas, in sensum illorum scribam illas, et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in plebem, et non docebunt unusquisque fratrem suum dicentes : Dignosce Dominum, quia omnes scient me a minimo usque ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum non ero memor amplius (Hier. xxxi, 31-34).

CAP. XII. — QUOD BAPTISMA VETUS CESSARET ET NOVUM INCIPERET.

Apud Esaiam : Nolite ergo priora^d meminisse, et antiqua nolite reputare. Ecce facio nova quæ nunc orientur, et cognoscetis, et faciam in deserto rivum et flumina in loco inaquoso adaquare genus meum electum^e, plebem meam quam acquisivi^f, ut virtutes meas exponeret. (Isa. xliii, 18-21). Item apud eundem : Si siterint, per deserta adducet illos^g, aquam de petra producet illis, findetur petra, et fluet aqua, et bibet^h plebs mea. (Isa. xlvii, 21). Item in Evangelio eata Matthæum Joannes dicit : Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam. Qui venit autem post me, fortior me estⁱ, cujus non sum idoneus i calcamenta portare. Ipse vos baptizabit^k in Spiritu sancto et igni (Matth. iii, 11). Item eata Joannem : Nisi quis natus fuerit ex aqua et

A Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod enim natum est de carne caro est, et quod natum est de spiritu spiritus est (Joan. iii, 5, 6).

CAP. XIII. — QUOD JUGUM VETUS EVACUARETUR ET JUGUM NOVUM DARETUR.

In Psalmo II : Ad quid tumultuatae sunt^l gentes, et populi meditati sunt inania? Adstiterunt^m reges terræ, et principes collectiⁿ sunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Disrumpamus vincula eorum, et abjiciamus a nobis^o jugum eorum (Ps. ii, 1-5). Item in Evangelio eata Matthæum Dominus dicit : Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego vos requiescere faciam^p. Tollite jugum meum super vos, et discite a me^q quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum bonum est^r et sarcina levis (Matth. xi, 28-30). Apud Hieremiam : In illa^s die contribulabo jugum a cervice illorum et vincula illorum disrumpam; et non operabuntur aliis, sed operabuntur Domino Deo, et David regem suscitabo ipsis (Hier. xxx, 8, 9).

CAP. XIV. — QUOD PASTORES VETERES CESSATURI ESSENT, ET NOVI INCIPERENT.

Apud Ezechielem : Propterea hæc dicit Dominus : Ecce ego super pastores, et inquiram oves meas de manibus eorum, et avertam eos ut non pascant oves meas; et jam non pascent eas; et extraham oves meas de ore eorum, et pascam eas cum iudicio (Ezech. xxxiv, 10, 16). Apud Hieremiam Dominus dicit^t : Et dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina (Hier. iii, 15). Item apud Hieremiam : Audite verbum Domini, gentes, et nuntiate insulis quæ longe sunt. Dicite : Qui disperdit Israel congregabit illum, et custodiet sicut pastor gregem suum, quia eruit Dominus Jacob, et eruit de manu fortioris illius (Hier. xxxvi, 10).

CAP. XV. — QUOD DOMUS ET TEMPLUM DEI CHRISTUS FUTURUS ESSET, ET CESSARET TEMPLUM VETUS, ET NOVUM INCIPERET.

In Basilio II : Et fuit verbum Domini ad Nathan

LECTIONES VARIANTES.

^a Ab Hierosol. Lin. NC. 1. Lam. Bod. 1, 2, 4. Voss. 3, 4.

^b Consummabo domum Israel et domum Juda NC. 1. Et testamentum NC. 1. Lin. Lan. Corb. Bod. 2, 3, 4. Voss. 4.

^c De terra Ægypti. Reliqua ad finem capituli desunt in Ar. Thu. Lamb. Foss. NC. 1, 2. Bod. 2, 3, 4. Voss. 3, 4.

^d Nolite priora Ar.

^e Genus humanum Foss.

^f Quam elegi Corb.

^g Adducet illis aquam de petra; findetur Bod. 1, 2, 4. Lin. Benev. Voss. 3, 4.

^h Vivet plebs mea Ar.

ⁱ Venit fortior Thu. Foss. Corb.

^j Dignus Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 3, 4.

^k Baptizat Oxon. Baptizabit Foss. Ar. Lam. Lin. Bod.

1, 2. Spiritu sancto Bod. 2. Foss.

^l Quare fremuerunt Lin. Lam. NF. 1. Corb. Voss. 3, 4.

^m Convenerunt in unum Ar. Corb. NC. 1, 2. Lan. Lin.

Bod. 1, 2, 3. Voss. 5.

ⁿ Congregati Voss. 4.

^o Projiciamus a nobis Lam. Thu. Bod. 2, 4. NC. 1, 2. Corb. Lin. Voss. 4.

^p Vos requiescam Thu. Lin. Bod. 1, 2, 3, 4. Voss. 3.

^q Scitote a me Thu.

^r Jugum meum suave Lin. Thu. Bod. 1, 2, 3, 4.

^s Apud Hierem. In illa, desunt apud Ar. Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb. Voss. 5.

^t Apud Hieremiam Dominus dicit : Et dabo desunt in eisdem mss.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. X. — De Sion procedet lex. Vide Avitum epist. XIX.

CAP. XI. — Quia non permanserunt. Ista et quæ sequuntur usque ad linem desunt in quatuordecim codicibus nostris et in novem Anglicanis. Deerant etiam in uno meo vetere, sed addita postea sunt antiquius in margine, cum codex ille recognitus est et emendatus.

CAP. XIII. — Jugum meum bonum. Vide anno-

tationes Erasmi adhuc locum Matthæi.

Apud Hieremiam. Et hæc quoque usque ad finem capituli desunt in tredecim codicibus nostris, et in decem Anglicanis; deerant etiam in illo meo vetere in quo addita sunt in margine.

CAP. XIV. — Item apud Hieremiam. Desunt etiam in vetustis exemplaribus paulo ante commemoratis, in meo addita sunt in margine.

dicens : Vade, et dic servo meo David : Hæc dicit Dominus : Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum ; sed erit, cum impleti fuerint dies tui et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, et parabo regnum ejus. Hic ædificabit mihi domum in nomine meo ^a, et erigam thronum ejus in sæcula ; et ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et fidem consequetur domus ejus et regnum ejus usque in sæcula in conspectu meo (III Reg. vii, 4, 5, 12, 14, 16). Item in Evangelio Dominus dicit : Non relinquetur in templo lapis super lapidem qui non dissolvetur ^b (Matth. xxiv, 2) ; et post triduum aliud excitabitur sine manibus (Marc. xiv, 58).

CAP. XVI. — QUOD SACRIFICIUM VETUS EVACUARETUR, ET NOVUM CELEBRARETUR.

Apud Esaiam ^c : Quo mihi ^d multitudinem sacrificiorum vestrorum ? dicit Dominus. Plenus sum, holocaustomata arietum et pinguamina agnorum et sanguinem taurorum et hircorum nolo. Quis enim exquisivit ista de manibus vestris ? (Isa. i, 11, 12.) Item in Psalmo XLIX : Non edam carnes taurorum, aut sanguinem hircorum bibam. Sacrifica Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. Invoca me in die pressuræ ^e, et eruam te ^f et clarificabis me (Ps. XLIX, 15, 15). Item in Psalmo eodem : Sacrificium laudis clarificabit ^g me, illic via est in qua ostendam illi salutare Dei ^h. Item in Psalmo IV ⁱ : Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Dominum. Item apud Malachiam : Non est mihi voluntas circa vos ^j, dicit Dominus, et sacrificium acceptum non habeo ^k ex manibus vestris. Quoniam a solis ortu et usque in occasum clarificatum est nomen meum apud gentes, et in omni loco odores incensi offeruntur ^l nomini meo et sacrificium mundum, quoniam magnum est nomen meum apud gentes, dicit Dominus (Malach. i, 10, 11).

CAP. XVII. — QUOD SACERDOTIUM VETUS CESSARET, ET NOVUS SACERDOS VENIRET, QUI IN ÆTERNUM FUTURUS ESSET.

In Psalmo CIX : Ante luciferum genui te ^m. Juravit Dominus, et non pœnitebit eum : tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melehisdedech. Item in Basilione primo Deus ad Heli sacerdotem : Et suscitabo mihi sacerdotem fidem ⁿ, qui omnia quæ sunt in corde meo faciet, et ædificabo ei domum ^o fidelem, et transibit in conspectu christorum meorum omnibus diebus ; et erit,

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Domum nomine Bod. 1, 2. Thu. Foss.
^b Qui non destructur Ar. Bod. e Lam. NC. 1.
^c Esaiam dicit Bod. 1.
^d Quid mihi Bod. 3, 4.
^e Diem pressuræ Thu.
^f Eximam te Ver. Can. Lin. NC. 1, 2. Thu. Corb. Ar. Bod. 1, 2, 4.
^g Magnificabit Lin. Honorificabit Ar. Corb.
^h Salutare meum Ar. Can. NC. 1. Bod. 2.
ⁱ Et illic Thu. Foss. Corb.
^j Voluptas circa Foss. Bod. 3, 4. In vobis Ver.
^k Non accepto habeo Veron.
^l Incensi offerentur Bod. 1.
^m Generavi te Benev. Veron. Thu. Foss.
ⁿ Sacerdotem fidelem, et Lam.

qui remanserit in domo tua, veniet adorare in obolo pecuniæ et in pane uno (I Reg. ii, 35, 36).

CAP. XVIII. — QUOD PROPHETA ALIUS, SICUT MOYSES, PROMISSUS SIT, SCILICET QUI TESTAMENTUM NOVUM DARET, ET QUI MAGIS AUDIRI DEBERET.

In Deuteronomio Deus ad Moysen : Et dixit Dominus ad me : Prophetam excitabo eis de fratribus eorum sicut te, et dabo verbum meum in ore ejus, et loquetur ad eos ea quæ præcepero ei. Et quisquis non audierit quæcumque locutus fuerit ^p propheta ille in nomine meo, ego vindicabo (Deut. xviii, 17-19). De quo et Christus in Evangelio cata Joannem ^q : Scrutamini Scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere. Hæc sunt ^r quæ testimonium perhibent de me ; et non vultis venire ad me ut vitam habeatis. Nolite putare ^B quia ego vos accuso apud Patrem. Est qui vos accuset, Moyses, in quem vos speratis ^s. Si enim credidissetis Moysi, crederetis et mihi : de me enim ille scripsit. Si autem illius scripturis non creditis, quomodo verbis meis credetis (Joan. v, 39, 40, 45, 47) ?

CAP. XIX. — QUOD DUO POPULI PREDICTI SINT, MAJOR ET MINOR, ID EST VETUS JUDEORUM, ET NOVUS, QUI ESSET EX NOBIS, FUTURUS.

In Genesi : Et dixit Dominus Rebecca ^t : Duæ gentes in utero tuo sunt, et duo populi de ventre tuo ^u dividentur, et populus populum superabit, et major serviet minori (Gen. xxv, 23). Item apud Osee : Vocabo non populum meum, populum meum, et non dilectam, dilectam. Erit enim quo loco diceetur non populus meus, ^C illo loco vocabuntur filii Dei vivi (Ose. ii, 24, 1, 10).

CAP. XX. — QUOD ECCLESIA, QUÆ PRIUS STERILIS FUERAT, PLURES FILIOS HABITURA ESSET EX GENTIBUS, QUAM QUOT SYNAGOGA ^v ANTE HABUISSET.

Apud Esaiam : Jucundare ; sterilis quæ non parit, erumpe et exclama ; quæ non parturit, quia multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum. Dixit enim Dominus : Dilata locum tabernaculi tui et aulæ tuorum et fige ^x. Noli parcere, longas fac mensuras tuas, et palos tuos ^y confirma. Adhuc in dexteram tuam et in sinistram extende, et semen tuum gentes possidebit ^z, et civitates desertas inhabitabit. Noli timere, quia revinces (Isa. LIV, 1, 4). Neque reverearis quia maledicta es, quoniam confusionem æternam obliviseris (Isa. LIV, 1, 4). Sic et Abraham cum de ancilla natus esset prior filius, Sara sterilis diu mansit, et sero in senecta de pollicitatione peperit filium Isaac

LECTIONES VARIANTES.

- ^D ^o Thronum meliorem Lin. Domum fidelem omnibus diebus Lin. NC. 2. Bod. 1, 2, 3, 4.
^p Quæcumque loquitur Bod. 1, 4. Loquetur Bod. 2. Lamb. Thu. Foss. Corb. Quæ loquetur Lam.
^q Joannem dicit Bod. 4.
^r Hæc sunt Thu. Foss. Corb. Hæc sunt quæ testimonio sunt Benev. Ver. Lin. Bod. 2, 3, 4. Thu.
^s In quo vos speratis Bod. 1, 2.
^t Dominus ad Rebecam Bod. 2.
^u De utero tuo dividetur Foss. Corb.
^v Synagoga habuisset Ver.
^x Et fige funiculos Bod. 1. Mor. Fige et noli Lam.
^y Et paxillos tuos Corb.
^z Possidebunt, inhabitabiles Thu. Corb. Bod. 1, 4.

(Gen. xxi), qui fuit typus Christi. Sic et Jacob accepit uxores duas (Gen. xxix, xxx), majorem Liam oculis infirmioribus typum a synagogæ, minorem speciosam Rachel typum Ecclesiæ, quæ et sterilis diu mansit, et postea peperit Joseph b, qui et ipse fuit typus Christi. Et in Basilion primo legitur Helcana habuisse c uxores duas, Fenennam cum filiis, et Annam sterilem, ex qua nascitur Samuel, non secundum ordinem generandi, sed secundum Dei miserationem et promissionem, cum illa orasset in templo (1 Reg. 1); et natus Samuel, typus fuit Christi. Item in Basilion primo: *Sterilis septem peperit, et quæ plurimos habeat infirmata est* (1 Reg. ii, 5). Filii autem septem sunt d Ecclesiæ septem, unde et Paulus septem Ecclesiis scripsit, et Apocalypsis Ecclesias septem ponit (Apoc. 1), ut servetur septenarius numerus, ut dies septem quibus Deus mundum fecit (Gen. 1.), ut Angeli septem qui assistunt et conversantur ante faciem Dei, sicut Raphael angelus in Tobia dicit (Tob. xii.), et lucerna septiformis e in tabernaculo martyrii f (Exod. xxv.), et oculi Domini septem qui mundum speculantur, et lapis cum oculis septem, ut Zacharias dicit (Zach. iii, 9; iv, 10), et Spiritus septem, et candelabra in Apocalypsi septem, et columnæ septem super quas edificavit domum Sapientia. Apud Salomonem (Prov. 9, 1).

CAP. XXI. — QUOD GENTES MAGIS IN CHRISTUM CREDITURÆ ESSENT.

In Genesi: *Et dixit Dominus Deus ad Abraham: Exi de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui, et vade in illam terram quam tibi ostendero; et fa-*

ciam te in gentem magnam, et benedicam te, et magnificabo nomen tuum, et eris benedictus; et benedicam qui te benedixerit, et maledicam qui te maledixerit, et benedicentur in te omnes tribus h terræ (Gen. xii, 1-3). De hoc ipso in Genesi: *Et benedixit Isaac Jacob l: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni quem benedixit Dominus. Et det tibi Deus de rore cæli i et a fertilitate terræ multitudinem frumenti et vini et olei; et servient tibi gentes, et adorabunt te filii patris tui; et qui te maledixerit erit maledictus, et qui te benedixerit benedictus (Gen. xxvii, 27-29).* De hoc ipso in Genesi: *Ubi autem vidit m Joseph quoniam superposuit n pater suus manum dextram super caput Effraim, grave illi visum est; et apprehendit Joseph manum patris sui o, auferre eam a capite Effraim ad caput Manasse. Dixit autem Joseph ad patrem suum: Non sic, pater, hic est primitivus meus p; superpone dexteram tuam super caput ejus. Ille autem noluit, et dixit: Scio, fili, scio: et hic erit in populum, et hic exaltabitur; sed frater ejus junior major illo erit q, et semen ejus erit in multitudinem gentium (Gen. xlviii, 17-19).* Item in Genesi: *Juda, te laudabunt r fratres tui, manus s super dorsum inimicorum tuorum. Adorabunt te filii patris tui: catulus leonis Juda. De frutice, fili mi, ascendisti, recubans obdormisti velut leo et velut catulus leonis. Quis excitabit illum? Non deficiet princeps de Juda et dux de femoribus ejus quoadnsque veniant deposita t illi, et ipse est u spes gentium. Deligans ad vitem v pullum suum, et ad cilicium x pullum asinæ suæ. Lavabit in vino stolam suam y et in sanguine wæ amictum*

LECTIONES VARIANTES.

a Infirmioribus in typum Rachel in typum Oxon.
b Peperit Joseph Foss. Corb. Bod. 1, 2, 4. Peperit filium Joseph Oxon.
c Primo Helcana Bod. 1, 2, 3, 4. Helcana habuit Ar. Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Corb. Thu.
d Filii autem sunt septem Oxon.
e Lucernæ septiformes Oxon.
f Tabernaculo Testimonii Foss.
g Maledixerint Bod. 1.
h Omnes gentes Bod. 1.
i Jacob et dixit Lin. Lam. NC. 2.
j A rore cæli Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Thu. Foss.
k Dominus fratribus tuis Lam. Bod. 2. NC. 1.
l Benedixerit erit Thu. Corb.

m Ubi vidit Thu. Corb.
n Quoniam posuit Thu. Corb.
o Patris sui a capite Foss.
p Primogenitus Ar. 4
q Major illi erit Foss.
r Laudant Bod. 4. Thu.
s Manus tuæ super Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Foss.
t Veniant quæ reposita sunt Lamb. Lin. Bod. 1, 2, 3, 4. NC. 1.
u Ipse erit spes Corb.
v Religans ad vitem Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3. Thu.
x Ad cilium Thu. Foss. Ben. Bod. 1, 2, 3, 4. Ad helicem Oxon.
y Anabolium Bod. 1.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. XXI. — *Ubi autem vidit.* Hæc et cætera usque ad multitudinem Gentium desunt in codice Burgundico et in Lamoniaco.

Cilicium. Hæc lectionem præferunt antiquiores editiones et omnia vetera exemplaria, nisi quod in Thuano, ut in Fossatensi, scriptum est *cilium*, per incuriam videlicet librariorum ignorantium quod scribebant. Quo etiam modo, si quis hoc quoque scire desiderat, legitur in duobus antiquis endicibus, uno regio et altero meo. Pari errore in codice meo 162, scriptum est *Cilins* pro *Cecilio*, in libro de Passione sancti Cypriani hoc modo: *Temporibus Valeriani, iniquissimi imperatoris, fuit in Carthagine, quæ est in Africa, gloriosissimus vir nomine Cyprianus, qui primo quidem rhetoricam docuit, deinde bñ a quodam presbytero nomine Cilio, conversus ad fidem Christi, nomen quoque sortitus est Cælius.* Erasmus, qui videbat hunc Cypriani locum eubare in mendo, posuit *ilicem*, ex conjectura videlicet. Postea emersit editio quæ dicitur Gravii, quam qui procuravit, adinonct lectores

se *helicem* in hoc loco scriptum vidisse inter varias lectiones positas in exemplari editionis Cyprianicæ, quod erat Gravii, inuens illum castigationes ex manu scripto Cypriani codice observatas in summi sibi codicem brevissime tantum notasse, quamvis constet omnes illas lectiones non esse sumptas ex libro veteri, et nonnullas earum esse tantum conjecturas Gravii; ac quamvis ille qui hujus editionis auctor est, moneat sibi in ea usui fuisse exemplaria complura, ut inter cætera unum insignius ac vetustius manuscriptum ex bibliotheca Carthusiæ Coloniensis, nullum tamen eorum laudavit ad confirmandam lectionem inventam in libro Gravii, immo retinuit editionem Erasmi; quod non fecisset, si habuisset auctoritatem alienius libri veteris. Atque ego sane libenter amplecterer et præferrem conjecturam Gravii, nisi obstaret veterum editionum et codicum auctoritas, et nisi vetusti quidam magnorum nominum scriptores repugnarent. Lectionem enim quam ego retinui, quamvis mendosa sit, esse veterem constat ex capite

suum. Formidolosi^a oculi ejus a vino, et candidi dentes ejus magis quam lac^b (Gen. XLIX, 8, 12). Inde in Numeris de populo nostro scriptum est: Ecce populus quasi populus leoninus exsurget (Num. XXIII, 24). In Deuteronomio: Eritis, gentes, in caput, incredulus autem populus in caudam (Deut. XXVIII, 44). Item apud Hieremiam: Audite vocem tubæ: et dixerunt: Non audiemus. Propter hoc audient gentes²⁸² et qui pascent pecora^c in eis (Hier. VI, 17, 18). In Psalmo XVII: Constitues me in caput gentium; populus quem non cognovi servivit mihi^d, in auditu auris obedivit mihi (Ps. XVII, 44, 45). De hoc ipso^e apud Hieremiam Dominus dicit: Priusquam te formarem in utero novi te, et priusquam exires de vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus^f posui te (Hier. I, 5). Item apud Esaiam: Ecce testem illam nationibus manifestavi, principem et impetrantem gentibus^g. Item apud eundem: Gentes quæ non noverunt te invocabunt te, et populi qui ignorabant te ad te confugient (Isa. LV, 4, 5). Item^h apud eum-

dem: Et erit in illa die radix Jesse qui surget imperareⁱ in omnibus gentibus; in illum gentes sperabunt, et erit requies ejus honor (Ibid. XI, 10). Item apud eundem^j: Terra Zabulon et terra Neptalim, via maris, et cæteri qui maritima^k inhabitatis, et trans Jordanem gentium^l; populus ambulans in tenebris, videte lumen magnum^m qui habitatis in regione umbræ mortis, lumen lucebit super vos (Isa. VIII, 23; IX, 1). Item apud eundemⁿ: Sic dicit Dominus Deus Christo meo Domino, cujus teneo dexteram, ut exaudiant eum Gentes. Et fortitudinem regum dirumpam^o. Aperiam ante ipsum portas, et civitates non claudentur (Isa. XLV, 1). Item apud eundem: Venio colligere omnes gentes et linguas, et venient et videbunt claritatem meam, et dimittam super eos signum, et mittam ex eis conservatos in gentes quæ longe sunt, quæ non audierunt nomen meum, neque viderunt gloriam meam, et nuntiabunt claritatem meam in gentes (Isa. LXVI, 18, 19). Item apud eundem: Et in omnibus his non sunt

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Formosi Oxon.
^b Dentes ejus lacte Ar.
^c Pecora ejus Thu. Foss. Corb.
^d Serviet mihi Corb.
^e Servivit mihi. De hoc ipso NC. 1, 2. Lam. Lin. Thu. Corb. Bod. 1, 2, 3, 4.
^f Prophetam in gentes Thu.
^g Ecce posui illum testem nationibus, manifestavi principem et imperatorem Thu.
^h Item illic apud eundem, Bod. 1.
ⁱ Surgens imperabit Thu.
^j Illic apud eundem Bod. 1.

- ^k Et qui maritima Foss.
^l Galilæa gentium Oxon. ex codd. NC. 2. Bod. 1, 3, 4. et LXX. Impressi et mss. plerique legerunt trans Jordanem gentium populus.
^m Vidit lumen magnum Ar. Corb.
ⁿ Illic apud eundem Bod. 1.
^o Sic Spir. Remb. Er. Man. Tert. Lam. Lin. NC. 1. Foss. 3, 4. Nuperi impr. legunt, cujus teneo. Dirumpet Bod. 1, 3, 4. Fortitudinem suam dirumpent et in illum gentes sperabunt et civitates claudentur Thu. Foss. non claudentur illi Tert.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

quarto libri sancti Ambrosii de *Benedictionibus Patriarcharum*, ex libro duodecimo sancti Augustini *adversus Faustum Manichæum* cap. 42, et ex libro decimo sexto cap. 41 de *Civitate Dei*, tum etiam ex Epistola XLVII sancti Paulini episcopi Nolani ad Rufinum, cui respondet idem Rufinus in epistola præfixa libris de *Benedictionibus Patriarcharum*. Arbitratur autem Rufinus hanc pravam lectionem positam esse in exemplaribus latinis a scriptoribus latinis non intelligentibus quid significaret græca vox *θηξ*, ac propterea cilicium putatum esse; *θηξα* enim vitem dicunt Græci non tam palmitem, quomodo habent nostra exemplaria, quam illos quasi rucinnulos et cinniculos palmitis, quibus succrescens palmes innectere et suspendere solet vel ramis arboris vel pali, vel quibuscumque illis inmittitur adminiculis, quos capreolos appellant agricolæ, quibus nexibus tutus et sine lapsu periculo, vel gravior fructibus palmes, vel vaga proceritate ostenditur. Unde corrigas Isidorum lib. XVII *Etymolog.* cap. 4, ubi, de hac ipsa re agens, scripsit *sine lapsu periculorum*, cum scribendum sit *sine lapsu periculo*. Calius Amelianus lib. I *Chronicon.* cap. 4, *anulorum vitis quos heleos vocant*. Cæterum, ex his quæ dicta sunt, satis liquet errare illos qui aiunt *Helicem*, istie legi apud Cyprianum in correctis exemplaribus, cum certum sit eam vocem desiderari in omnibus antiquis operum sancti Martyris exemplaribus. Vide Calium Calcaquinum lib. I, Epist. XXVIII.

Formidolosi. Ita libri veteres et veteres editiones. Antiqua igitur istius versionis auctor usus est codice in quo *φοβησὶ οὐ δειδωμέναι* auctoris scriptum erat, uti in veteri codice græco bibliothecæ Regiæ vidisse se mihi retulit vir istarum multarumque aliarum bonarum litterarum peritissimus, ac mecum amantissimus, dominus Bernardus de Montelaione, monachus Benedictinus: *φοβησὶ* enim in veteribus glossis interpre-

tatur formidolosus. Hanc lectionem confirmant aliorum veriones, quæ eundem sensum habent, si quis eas paulo accuratius expendere velit. Quidam enim verterunt *pulchrioris*. alii *ignei*, *des yeux pleins de feu*; ut nos Galli loquimur; et in capite XIX Apocalypsis, *Oculi autem ejus erant tanquam flamma ignis, sive ardentes*, ut apud Tit. Livium, Ciceronem, Virgilium, et alibi: alii *rubicundi*, alii demique *gratifici*, ut Rufinus in libro de *Benedictione Judææ*, ut alii. Hæc omnia facile conveniunt inter se. Nam et oculi ignei et ardentes, qui ut rubicundi dici possunt, habent præclaram et eximiam pulchritudinem; iidem sunt formidolosi, id est, timorem movent et formidinem, non tamen eam formidinem quæ terreat, sed eam quæ proficiscitur ex reverentia qua prosequimur eos quos veremur et honoramus, ut est in capite XXXVII libri Job, *ad Deum formidolosa laudatio*, apud Lucretium *formido Deum, et amoris mixta formido* apud Hieronymum. Natura enim reveremur homines pulchros. Quippe pulchritudo corporis, ut ait Cicero, apta compositione membrorum movet oculos et delectat hoc ipso quod inter se omnes partes quodam lepore consentiunt. Sed, ut ad rem nostram redeamus, miror Mantium et cæteros qui istie posterunt *formosi*, contra veterum codicum et editionum fidem, tantum quia Erasmus in margine suæ editionis conjecerat ita scribendum esse, nihil tamen in contextu mutaverat, miror, inquam, Mantium et cæteros prætulisse hanc conjecturam tot auctoritatibus: nam præter vetera exemplaria quæ illi viderunt, præter ea quæ ego vidi, testatur Latinus Latinus vetustiores codices retinere lectionem quam ego revocavi. Sane, ²⁸⁰ ne quid dissimulem, vox *formosi* exstat in duobus antiquis codicibus, sed quid istud adversus tam multos qui *formidolosi* habent? Profectus est ergo hic error ex eorum judicio qui non intelligebant vocem *formidolosi* posse habere bonum sensum in hoc loco. Lec-

conversi. Igitur extollet signum in gentes quæ sunt longe, et attrahet illos a summo terræ (Isa. v, 25, 26). Item apud eundem: Quibus non est nuntiatum de eo videbunt, et qui non audierunt intelligent (Isa. lii, 15). Item apud eundem: Manifestus factus sum eis qui me non querunt, inventus sum ab eis qui me non interrogabant. Dixi: Ecce sum, genti quæ non invocavit nomen meum (Isa. lxi, 1.) De hoc ipso in Actibus Apostolorum Paulus: Vobis primum opportuerat indicari verbum Dei. Sed, quia expulistis illud, nec vos dignos vitæ æternæ iudicastis, ecce convertimus nos ad Gentes. Sic enim dixit per Scripturas Dominus: Ecce lucem posui te inter Gentes, ita ut sis in salutem usque ad fines terræ (Act. xiii, 46, 47).

CAP. XXII. — QUOD PANEM ET CALICEM CHRISTI ET OMNEM GRATIAM EJUS AMISSURI ESSENT JUDEI, NOS VERÓ ACCEPTURI; ET QUOD CHRISTIANORUM NOVUM NOMEN BENEDICERETUR IN TERRIS.

Apud Esaiam sic dicit Dominus: Ecce qui serviunt mihi manducabunt, vos autem esurietis. Ecce qui mihi serviunt bibent, vos autem sitiētis. Ecce qui mihi serviunt jucundabuntur, vos autem confundemini; vos interficiet Dominus. Eis autem qui serviunt mihi, nomen nominabitur novum, quod benedicetur in terra (Isa. lxxv, 15, 16). Item illic: Igitur extollet lignum in gentes quæ sunt longe, et attrahet illos a summo terræ. Et ecce cito leviter venient: non esurient, neque sitiēt (Isa. v. 26, 27). Item illic: Ecce itaque dominator Dominus sabaoth auferet a Juda et ab Hierusalem valentem et validum, valentiam panis: et valentiam aquæ (Isa. iii, 1). Item in Psalmo xxxiii. Gustate et videte quoniam dulcis est Dominus. Felix est vir qui sperat in eum. Timeate Dominum Deum, omnēs sancti ejus, quoniam non est inopia eis qui eum metuunt. Divites egerunt et esurierunt: qui autem inquirunt Dominum non indigebunt omni bono (Ps. xxxiii,

A 9-11). Item in Evangelio cala Joannem Dominus dicit: Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me non esuriet, et qui in me crediderit non sitiet umquam (Joan. vi, 55). Item illic ipse: Si quis sitit, veniat et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 37, 38). Item illic ipse: Nisi ederitis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi, 53).

CAP. XXIII. — QUOD AD REGNUM CŒLORUM MAGIS GENTES QUAM JUDEI PERVENIANT.

In Evangelio Dominus dicit: Multi venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham et Isaac et Jacob in regno cælorum, filii autem regni exibunt in tenebras exteriores. Illic erit ploratio et stridor dentium (Matth. viii, 11, 12).

CAP. XXIV. — QUOD SOLO HOC JUDEI ACCIPERE. VENIAM POSSINT DELICTORUM SUORUM, SI SANGUINEM CHRISTI OCCISI BAPTISMO EJUS ABLUERINT, ET IN ECCLESIAM EJUS TRANSEUNTES, PRÆCEPTIS EJUS OBTEMPERAVERINT.

Apud Esaiam Dominus dicit: Jam non laxabo peccata vestra. Cum extenderitis manus, avertam faciem a vobis; et si multiplicaveritis preces, non exaudiam vos. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote, auferite nequitias ab animis vestris a conspectu oculorum meorum, cessate a nequitiiis vestris. Discite bonum facere, exquirite judicium, conservate eum qui injuriam patitur, iudicate pupillo et justificate viduum, et venite, disputemus, dicit Dominus: et si fuerint peccata vestra ut phæniceum, ut niveni exalbedo; et si fuerint quasi coccinum, ut lanam inalbabo. Et si volueritis et audieritis me, bona terræ edetis. Si autem nolueritis et non audieritis me, gladius vos consumet. Os enim Domini locutum est ista (Isa. i, 14-20).

LECTIONES VARIANTES.

^a Attrahet illas Corb. Attrahent Bod. 3.

^b Manifestus sum Foss.

^c Quærebant Ar. Lam. NC. 1. Bod. 2.

^d Ecce adsum genti, quoniam non Corb.

^e Vocavit nomen Thu.

^f Ii sint salvati Lam. NC. 1. Bod. 2.

^g Ecce qui serviunt mihi, bibent, vos autem sitiētis Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4.

^h Nominabitur magnum Lam. NC. 1. Bod. 2, Ar.

ⁱ Ignem in gentes. Bod. 1. Lignum Rigati. contra fidem excus. et mss. Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 3, 4. Thu. Foss. Corb. Signum Oron.

^j Attrahet illas Foss.

^k Cito venient Lam. NC. 1. Lin. Bod. 2.

^l Virtutem panis et virtutem aquæ Bod. 1.

^m Quoniam suavis Ar. Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3.

ⁿ Relaxabo Bod. 2, 3, 4. Spir. Rem. Eras. m.

^o Manus vestras Bod. 3, 4.

^p Meam Bod. 1, 4. Tert. Spir. Remb. Eras. Morell. Oron. Dcest in impress. nuperis meam.

^q Quasi russeum Ver. quasi roseum Tert. Bencv. Ver. Manu.

^r Quasi coccum Thu. Foss. Bencv. Ver. Manu.

^s Obaudieritis me Bod. 4. Nou obaudieritis Bod. 4.

^t Vos comedet Lin.

^u Locutum est hæc Bod. 1.

tionem nostram approbat editio Anglicana, quamvis formosi perierit in contextu.

CAP. XXIV. — Apud Esaiam. Ista usque ad Igitur extolte desunt in libro Lamonii.

Phæniceum. Dubius sum an lectionem istam præ-

ferre debeam ei quæ exstat in quibusdam manuscriptoribus, in quibus scriptum est quasi rosseum vel roseum, quam lectionem esse meliorem videtur colligi posse ex Tertulliano, apud quem lib. iv adversus Marcionem legitur quasi roseum.

LIBER SECUNDUS.

CAPITULA.

- I. Christum primogenitum esse, et ipsum esse sapientiam Dei, per quem omnia facta sunt.
- II. Quod sapientia Dei Christus est ^a, et de sacramento incarnationis ^b ejus et passionis et calicis et altaris, et Apostolorum qui missi prædicaverunt.
- III. Quod Christus idem sit et Sermo Dei ^c.
- IV. Quod idem Christus idem sit manus ^d et brachium Dei.
- V. Quod idem angelus et Deus ^e.
- VI. Quod Deus Christus.
- VII. Quod Christus Deus venturus esset illuminator et salvator generis humani.
- VIII. Quod cum a principio ^f Filius Dei fuisset, generari demo haberet secundum carnem.
- IX. Quod hoc futurum esset signum nativitatis ejus, ut de virgine nasceretur homo et Deus, hominis et Dei filius.
- X. Quod homo et Deus ^g Christus ex utroque genere concretus, ut mediator esse ^h inter nos et Patrem posset.
- XI. Quod de semine David secundum carnem nasci haberet.
- XII. Quod in Bethlehem nasceretur.
- XIII. Quod humilis in primo adventu suo veniret.
- XIV. Quod ipse sit justus ⁱ quem Judæi occisuri essent.
- XV. Quod ipse dictus sit ovis et ^j agnus, qui occidi haberet. Et de sacramento ^k passionis.
- XVI. Quod idem et lapis dictus sit.
- XVII. Quod deinde idem lapis mons fieret et impleret totam terram.
- XVIII. Quod in novissimis temporibus idem mons manifestaretur, super quem gentes venirent, et in quem justi ascenderent.
- XIX. Quod ipse sit sponsus, Ecclesiam habens sponsum, de qua filii spiritaliter nascerentur.

- A XX. Quod cruci illum fixari essent Judæi.
- XXI. Quod in passione crucis et signo virtus omnis sit et potestas.
- XXII. Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus qui in frontibus notentur.
- XXIII. Quod medio die in passione ejus tenebræ fultræ essent.
- XXIV. Quod a morte non vinceretur, nec apud inferos remansurus esset.
- XXV. Quod ab inferis tertio die resurgeret.
- XXVI. Quod cum resurrexisset, acciperet a Patre omnem potestatem, et potestas ejus æterna sit.
- XXVII. Quod perveniri non possit ad Deum Patrem nisi per Filium ejus, Jesum Christum.
- XXVIII. Quod ipse judex venturus sit.
- B XXIX. Quod ipse sit rex in æternum regnaturus.
- XXX. Quod ipse sit et judex et rex.

CAP. I. — CURISTUM PRIMOGENITUM ESSE, ET IPSUM ESSE SAPIENTIAM DEI, PER QUEM OMNIA FACTA SUNT.

APUD Salomonem in Proverbiis : Dominus condidit me in initio viarum suarum, in opera sua ante sæculum fundavit me. In principio antequam terram faceret et antequam abyssos constitueret, priusquam procederent ¹ fontes aquarum, antequam montes collocarentur, ante omnes colles genuit me Dominus. Fecit regiones et inhabitabilia ^m et fines inhabitabiles sub cælo. Cum pararet cælum, aderam illi, et cum secerneret suam sedem. Cum super ventos validas faceret desuper nubes, et cum confirmatos ponebat fontes ⁿ sub cælo, quando fortia faciebat fundamenta terræ, eram penes illum disponens. Ego eram cui adgaudebat. Quotidie autem jucundabar ante faciem ejus in omni tempore cum lætaretur orbe perfecto (Prov. viii, 22). Item apud eundem in Ecclesiastico : Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam. Ego in cælis feci ut oriretur lumen indeficiens, et nebula texi ^o omnem terram. Ego in

LECTIONES VARIANTES.

^a Sic, Bod. 1, 2. Est deest in Oxon.

^b Concaruationis Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Veron.

^c Idem et sermo Bod. 1, 2, 3, 4.

^d Idem manus Bod. 1, 2, 3, 4.

^e Deus in Genesi Bod. 1.

^f Quod Dominus cum a principio Bod. 1.

^g Quod et homo et Deus Bod. 1, 2, 3, 4.

^h Ut mediator esset Corb. Bod. 2, 3.

ⁱ Quod ipse sit Christus quem Judæi Lam. NC. 1.

^j Ipse dictus sit ovis. Lam. NC. 1. Lin. Bod. 2, 3, 4. Ipse sit ovis Oxon.

^k De sacramento Christi Lin.

^l Priusquam produceret Lam. NC. 1, 2. Bod. 2. Foss. Thu.

^m Regiones et habitabilia et fines Veron.

ⁿ Ponebat montes cod. 1.

D ^o Nebula texi Lam. NC. 1, 2. Lin. Bod. 2, 3, 4. Nube Bod. 1. Nubila Oxon.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

LIBRO SECUNDO. — In Proverbiis. Ita emendavi, quia item scriptum vidi in quibusdam libris veteribus, in veteri editione Veneta, in ea quam Rembolus emisit, et in Erasmea, et quia apud Tertullianum in libro de Pudicitia lego : Nam ut Salomon in Proverbiis, quæ *παροιμια* dicimus : quidam codices habent *παρæμια*. Hanc lectionem prætulit Pamelius,

fassus tamen *proverbiis* scriptum esse in vulgatis editionibus; aliqui codices non faciunt mentionem hujus libri Salomonis, sicut nec editiones Manutii et Morellii. Rigaltius et Angli scripserunt in *παρæμια*.

CAP. I. — Fecit regiones. Ita etiam apud Lactantium, lib. iv, cap. 6.

Primogenita. Vocabulum istud additum a nobis est

allis^a habitavi, et thronus meus in columna nubis. *Cyrum cæli circumivi*^b, et in profundum abyssi penetravi, et in fluctibus maris ambulavi, et in omni terra steti, et in omni populo et in omni gente primatum habui^c, et omnium excellentium et humilium corda propria^d virtute calcavi. In me omnis spes vitæ et virtutis^e. Transite ad me, omnes qui concupiscitis me (Eccli. xxiv, 5). Item in Psalmo lxxxviii: *Et ego primogenitum ponam eum*^f, altissimum apud reges terræ. In æternum servabo illi misericordiam meam et testamentum meum fidele illi, et ponam in sæculum sæculi semen ejus^g. Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in iudiciis meis non ambulaverint, si justificationes meas profanaverint et præcepta mea non observaverint, visitabo in virga facinora eorum et in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Item in Evangelio cata Joannem Dominus dicit: *Hæc autem est vita æterna, ut cognoscant te solum et verum*^h Deum, et quem misisti, *Jesum Christum. Ego te clarificavi in terra*ⁱ, opus perfecti^j quod dedisti mihi ut faciam. Et nunc tu clarifica me i apud te ipsum claritate quam habui apud te priusquam mundus feret (Joan. xvii, 3). Item Paulus ad Colossenses: *Qui est imago Dei invisibilis et primogenitus totius creature* (Coloss. 1, 15). Item illic: *Primogenitus a mortuis, ut feret in omnibus ipse primatum tenens. Item in Apocalypsi: Ego sum* α *et* ω , *initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ*^k gratis (Apoc. xxi, 6). Quod idem sit et sapientia et virtus Dei. Paulus ad Corinthios I: *Quoniam Judæi signa desiderant*^l, et Græci prudentiam^m quærent. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis et Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. 1, 22).

CAP. II. — QUOD SAPIENTIA DEI CHRISTUS; ET DE SACRAMENTO INCARNATIONISⁿ EJUS ET PASSIONIS, ET CALICIS ET ALTARIS, ET APOSTOLORUM QUI MISSI PRÆDICAVERUNT.

Apud Salomonem in Proverbiis: *Sapientia ædificavit sibi domum, et subdidit*^o *columnas septem. Ma-*

ctavit suas hostias^p, miscuit in cratera vinum suum^q, et paravit suam mensam, et misit servos suos convocans cum excelsa prædicatione ad craterem dicens: *Qui est insipiens declinet ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite, edite de meis panibus, et bibite vinum quod miscui vobis. Derelinquite stultitiam, et quærite prudentiam, et corrigite scientiam in intellectu*^r (Prov. ix, 1 sqq.).

CAP. III. — QUOD CHRISTUS IDEM SIT SERMO DEI.

In Psalmo xliiv: *Eructavit cor meum sermonem banum, dico ego opera mea regi* (Ps. xliiv, 1). Item in Psalmo xxxii: *Sermone*^s *Dei cæli solidati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (Ps. xxxii, 6). Item apud Esaiam: *Verbum consummans et brevians in justitia; quoniam sermonem breviatum faciet Deus in toto orbe terræ* (Is. xvi, 25). Item in Psalmo cvi: *Misit sermonem suum*^t, et curavit illos (Ps. cvi, 20). Item in Evangelio cata Joannem: *In principio erat Sermo*^u, et Sermo erat apud Deum, et Deus erat Sermo. Illic^v erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. In illo vita erat^x, et vita erat lux hominum; et lux lucescit in tenebris, et tenebræ illam^y non comprehenderunt (Joan. 1, 1). Item in Apocalypsi: *Et vidi cælum apertum, et ecce equus albus; et qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verus, æquum justumque judicans*^z, et præliabatur^{aa}; eratque coopertus veste conspersa^{bb} sanguine; et dicitur nomen ejus Sermo Dei (Apoc. xix, 11).

CAP. IV. — QUOD CHRISTUS IDEM MANUS ET BRACHIUM DEI SIT.

Apud Esaiam: *Numquid non valet manus Dei ut salvos faciat? aut gravavit aurem ut non exaudiat? Sed peccata vestra*^{cc} *inter vos et Deum separant, et propter peccata vestra*^{dd} *avertit faciem suam a vobis ne misereatur. Manus enim vestræ inquinatæ sunt sanguine*^{ee}, et digiti vestri in peccatis. Labia autem vestra locuta sunt facinus, et lingua vestra injustitiam meditatur^{ff}. Nemo loquitur vera, neque est iudicium verum. Fidunt in va-

LECTIONES VARIANTES.

^a In altissimis *Bod. 1, 2. Lam. Lin. NC. 1, 2.*

^b Circumivi sola *Lam. Bod. 2, 3. NC. 1.*

^c Primatum tenui *Bod. 2. Lam.*

^d Corda virtute calcavi *Thu. Corb. Benev. Ver.*

^e In me via vitæ *Lin. spes vitæ Foss.*

^f Ponam eum, et excelsum præ regibus terræ *NC. 2.*

^g Semen ejus, et thronum ejus sicut dies cæli *NC. 2.*

^h Clarificavi te super terram *Lam. NC. 1.*

ⁱ Opere consummato *Lin. quo dedisti mihi Foss.*

^j Clarifica me pater *Lin.*

^k Aquæ vitæ gratis *NC. 1, 2. Lam.*

^l Signa petunt *Lin.*

^m Sapientiam legunt *Bod. 1. Voss. 3. Morell. Tert. In*

Græco $\sigma\omega\phi\iota\alpha$. Prudentiam *Impress. et mss. pler.*

ⁿ Conarnationis *Lin. NC. 2. Thu. Bod. 3, 4.*

^o Succidit *Lam. NC. 1.*

^p Suam hostiam *Thu. Fos. Corb.*

^q In eratere vinum *Lam. Thu. Corb. NC. Bod. 1, 2. in*

craterem Bod. 3.

^r Percipite scientiam et intelligentiam *Bod. 1, 4.*

^s Sic *Bod. 3. Foss. Spir. Romb. Eras. Verbo Dei solidati sunt nuperi Impress. et mss. pler. Firmati sunt Oxon.*

^t Verbum suum *Bod. 2. Lam. NC. 2.*

^u Erat Verbum *NC. 1, 2. Lam. Bod. 1, 2, 3, 4. Et sic*

deinceps.

^v Hoc erat *Lam. NC. 1, 2. Lin. Foss. Bod. 1, 2, 3, 4.*

^x Vita est *Bod. 1, 2, 4. Thu. Foss. Corb. Ver. Benev.*

Mon. Quod factum est in illo vita erat Pam. Rig.

^y Et tenebræ cum *Bod. 1, 4. Thu. Corb.*

^z Verus et cum justitia *Bod. 1.*

^{aa} Sic *Mor. Man. Præliabantur Pam. Rig. Præliator Lam.*

Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Voss. 3. Thu. Corb. Judicans et præliaturus Foss. Spir. Rem. Eras.

^{bb} Vestem conspersam sanguine *Thu. Corb.*

^{cc} Peccata nostra *Bod. 3.*

^{dd} Propter debita *Veron.*

^{ee} Manus vestræ plene sunt sanguine *NC. 2. Bod. 3.*

^{ff} Injustitiam meditabitur *Thu.*

STEPH. BALUZII NOTÆ.

ex codice Burgundico et ex Fuxensi. Habetur autem in versione Vulgata libri Ecclesiastici, sed non exstat

in versione LXX Interpretum.

nis ^a et loquuntur inania qui parturiunt dolorem ^b et pariunt facinus (Isa. LIX, 1). Item illic : Domine, quis credidit auditui nostro? et brachium Dei cui revelatum est (Isa. LIII, 1)? Item apud eundem : Sic dicit Dominus : Cælum mihi thronus, et terra suppedaneum pedum meorum ^c. Quam mihi sedem edificabitis ^d? aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista fecit manus mea (Isa. LXVI, 1). Item apud eundem : Domine Deus, altum est brachium tuum, et non sciebant; cum cognoverint autem, confundentur ^e (Ibid. XXVI, 11). Item apud eundem : Revelavit Dominus brachium suum illum sanctum in conspectu omnium gentium. Videbunt omnes gentes ipsa suprema terræ salutem a Deo ^f (Ibid. LU, 10). Item illic : Ecce feci te sicut rotas vehiculi triturantis novas in se retornatas ^g; et triturabis ^h montes, et extenuabis colles, et sicut lanuginem pones et ventilabis, et ventus occupabit illos, et procella disperget. Tu autem jucundaberis in sanctis Israel, et exultabunt inopes et egeni. Quærent enim aquam, et non erit. Lingua enim eorum a siti siccat. Ego Dominus Deus, ego exaudiam Deus Israel, et non derelinquam eos; sed aperiam inter montes flumina et in medijs campis fontes. Faciam deserta in nemora aquosa, et silentem terram in aqueductus. Poniam in inaquosam terram cedrum et buxum et myrtum et cypressum ⁱ et ulmum et populum, ut videant et cognoscant et sciant et credant simul quia manus Domini fecit ista et sanctus Israel ostendit (Is. XLII, 15-20).

CAP. V. — QUOD IDEM ANGELUS ET DEUS CHRISTUS.

In Genesi ad Abraham : Et vocavit eum Angelus Domini de cælo, et dixit illi : Abraham, Abraham. Ille autem dixit : Ecce ego. Et dixit : Noli imponere manum tuam super puerum, neque feceris illi quicquam. Nunc enim cognovi quoniam times Deum tuum ¹, et non pepercisti filio tuo dilectissimo ^l propter me (Gen. XXII, 11, 12). Item illic ad Jacob : Et dixit mihi Angelus Domini in somnis : Ego sum Deus quem

A vidisti in loco Dei, ubi ^k unxisti mihi titulum lapideum, et vovisti mihi votum (Gen. XXXI, 13). Item in Exodo : Deus autem præibat eos, die quidem per columnam nubis ostendere illis iter ¹, noctu autem, in columna ignis (Exod. XIII, 21). Et postea illic : Promovit autem Angelus Dei qui præcedebat exercitum filiorum Israel (Ibid. XIV, 19). Item illic : Ecce ego præmitto Angelum meum ante faciem tuam, ad custodiendum te in itinere, ut te inducat in terram ^m quam tibi præparavi. Observa eum ⁿ, et obaudi cum, et ne fueris inobaudiens ei, et non deerit tibi. Nomen enim meum in illo est (Ibid. XXIII, 20, 21). Unde ipse in Evangelio dicit : Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me. Cum alius venerit in nomine suo, illum accipietis (Joan. V, 43). Et iterum in Psalmo CXVII : B Benedictus est qui venit in nomine Domini. Item in Malachia ^o : Testamentum meum fuit cum vita et pace, et dedi illi ^p timorem ut timeret me; a facie nominis mei proficisci illum. Lex veritatis fuit in ore ejus ^q, et injustitia non est inventa in labijs ejus. In pace lingue ^r corrigens ambulavit nobiscum, et multos avertit ab injustitia. Quoniam labia sacerdotis servabunt scientiam, et legem exquirent ab ore ejus, quoniam Angelus ^s Omnipotentis est (Maluc. II, 5-7).

CAP. VI. — QUOD DEUS CHRISTUS.

In Genesi : Dixit autem Deus ad Jacob : Exsurge, et ascende in locum ^t Bethel : et habita illic, et fac illic altare illi Deo qui tibi apparuit cum fugeres a facie Esau fratris tui (Gen. XXXV, 1). Item apud Esaiam : C Sic dicit Dominus Deus sabaoth : Fatigata est Ægyptus, et negotiatio Æthiopum, et Sabaim viri alti ad te transgredientur, et tui erunt servi, et post te ^u ambulabunt vincti compedibus, et adorabunt te, et in te precabuntur; quoniam in te Deus est, et non est Deus alius ^v præter te. Tu enim es Deus, et non sciebamus, Deus Israel salvator. Confandentur et reverebuntur omnes qui adversantur tibi, et cadent in confusionem ^x (Isa. XLV, 14-16). Item apud eundem : Vox clamantis in de-

LECTIONES VARIANTES.

^a Confidunt in vanis Bod. 1.
^b Qui concipiunt dolorem Bod. 4.
^c Scabellum pedum Bod. 1, 2, 3. Lam. NC. 1.
^d Domum edificabitis Lam. NC. 1. Bod. 2. Foss.
^e Qui autem non cognoverunt confundentur Lin.
^f Salutare Dei Bod. 3, 4. Quæ sequuntur desunt in Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2. Thu. Foss. Corb. Bever. Ver. Spir. V. Innom. Hamb. Eras. Mamt.
^g In serram Veron. et Bever. In seres formatas Voss. 4. mss. 2. Pam.
^h Myrrham et cypressum Pam. Rig. Et ulmum et populum NC. 2. Bod. 1, 3, 4.
ⁱ Times Dominum Deum tuum Bod. 1, 2, 3.
^l Filio tuo dilecto Bod. 1, 3. Ver. Bever.
^k In loco ubi Bod. 3.

¹ Ostendens illis iter Bod. 2.
^m In terram bonam Bod. 1.
ⁿ Eum ne fueris inobaudiens Thu. Foss. Corb. Ei, non enim Bod. 1, 4. Thu. Corb. Spir.
^o Item in Mal. Hæc et sequentia desiderantur in Ben. et Ver. Lam. NC. 1. Lin. Bod. 1, 2. V. Innom. mss. R. Thu. Foss. Corb.
^p Dedi illi timere me Bod. 5.
^q Ejus et injustitia Bod. 1.
^r In pace corrigens NC. 2.
^s Angelus Domini Bod. 1, 2, 4.
^t Descende in locum Lam. NC. 1.
^u Et postea ambulabunt Foss.
^v Et non est alius Bod. 1, 5.
^x In confusione Thu. Foss.

STEPH. BALUZI NOTE.

CAP. IV. — Item illic : Ecce feci te. Hoc segmentum primus huic capiti attexit Morellius. Pro eo autem quod in ejus editione legitur in se retornatas, quia quidam libri veteres quos Pamellius viderat, præferbant in se resformatas, quia quidam libris veteribus monet editio Anglicana, existimabat Pamellius scribendum esse in serram formatas. Ego non disputo an hæc emendatio bona sit.

CAP. VI. — Quod Christus. Vide Erasmi Annotationes in caput primum Evangelii secundum Joannem.

Item in Malachia. Ista et quæ sequuntur usque ad finem capituli, desiderantur in antiquis editionibus et in quibusdam codicibus manuscriptis, uti etiam annotatum est in editione Anglicana. Morellius ad-

CAP. VI. — Cadent in confusionem. In capite XLIV epi-

serto ^a : Parate viam Domini ^b, rectas facite semitas Dei nostri. Omnis riuus ^c implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt omnia tortuosa ^d in directum et aspera in campum ^e : et videbitur claritas Domini ^f, et videbit omnis caro salutare Dei, quoniam Dominus locutus est (Isa. xl, 3-5). Item apud Hieremiam : Hic Deus noster ^g, et non deputabitur ^h alius absque illo, qui invenit omnem viam prudentiæ, et dedit eam Jacob ⁱ puero suo et Israel dilecto sibi. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (Baruc. iii, 35). Item apud Zachariam Deus dicit : Et transibunt per mare angustum, et percutient in mari fluctus, et arefacient ^j omnes altitudines fluminum, et confundetur omnis ^{ost} injuria ^k Assyriorum, et sceptrum Ægypti ^l auferetur, et confortabo eos in Domino Deo ipsorum, et in nomine ejus gloriabuntur, dicit Dominus (Zach. x, 11, 12). Item apud Osec dicit Dominus : Non faciam juxta iram indignationis meæ, non sinam deleri Ephraim, quoniam Deus ego sum, et non homo in te sanctus ^m, et non introibo ⁿ in civitatem, post Deum ibo (Ose. xi, 9, 10). Item in Psalmo XLIV : Thronus tuus, Deus, in sæcula sæculorum, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, et odisti ^o iniquitatem ^p. Propterea unxit te Deus. Deus tuus, oleo exultationis super participes tuos ^q (Ps. XLIV, 7, 8). Item in Psalmo XLV : Vacate et cognoscite quoniam ego sum Deus. Exaltabor in gentibus et exaltabor in terra (Ps. LXV, 11). Item in Psalmo LXXXI : Non cognoverunt ^r neque intellexerunt, in umbra deambulabunt ^s (Ps. LXXXI, 5). Item in Psalmo LXXVII : Cantate Deo : psallite nomini ejus, viam facite ei qui ascendit in occasum, Deus nomen illi ^t (Ps. LXXVII, 3). Item in Evangelio cata Joannem : In principio erat Sermo ^u, et Sermo erat apud Deum, et Deus erat Sermo (Joan. 1, 1). Item in eodem Dominus ad Thomam : Injice huc digitum tuum, et vide manus meas, et noti esse incredulus sed fidelis. Respondit Thomas, et dixit illi : Dominus

meus et Deus meus. Dicit illi Jesus : Quia vidisti me ^v, credidisti. Felices qui non viderunt et crediderunt (Joan. xx, 27-29). Item Paulus ad Romanos : Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus cognatisque meis ^x secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio et claritas et testamentum et legis constitutio et famulatus et promissiones, quorum patres ^y, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. ix, 3-5). Item in Apocalypsi : Ego sum ^z et ^{aa}, ^z initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ ^{aa} gratis. Qui vicerit ^{bb} possidebit ea et eorum hæreditatem; et ero ejus Deus, et ille erit mihi filius (Apoc. xxi, 6, 7). Item in Psalmo LXXXI. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. Et iterum illic : Ego dixi : Dii estis et filii Altissimi omnes; vos autem sicut homines moriemini (Ps. LXXXI, 1, 6, 7). Quod si justi qui fuerint et præceptis divinis obtemperaverint dii, dici possunt, quanto magis Christus Deus Dei Filius ^{cc} ? Sic ipse ^{dd} in Evangelio cata Joannem dicit : Nonne scriptum est in Lege quoniam ego dixi : Dii estis? Si illos dixit deus ^{ee} ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura, quem Pater sanctificavit et misit in sæculum, vos dicitis quoniam blasphemas ^{ff}, quia dixi : Filius Dei sum. Quod si ^{gg} non facio facta Patris, nolite mihi credere ^{hh}; quod si facio et mihi non vultis credere, factis creditè, et cognoscite quoniam in me est Pater, et ego in illo (Joan. x, 34). Item in Evangelio cata Matthæum : Et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus (Matth. 1, 23).

meus et Deus meus. Dicit illi Jesus : Quia vidisti me ^v, credidisti. Felices qui non viderunt et crediderunt (Joan. xx, 27-29). Item Paulus ad Romanos : Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus cognatisque meis ^x secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio et claritas et testamentum et legis constitutio et famulatus et promissiones, quorum patres ^y, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. ix, 3-5). Item in Apocalypsi : Ego sum ^z et ^{aa}, ^z initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ ^{aa} gratis. Qui vicerit ^{bb} possidebit ea et eorum hæreditatem; et ero ejus Deus, et ille erit mihi filius (Apoc. xxi, 6, 7). Item in Psalmo LXXXI. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. Et iterum illic : Ego dixi : Dii estis et filii Altissimi omnes; vos autem sicut homines moriemini (Ps. LXXXI, 1, 6, 7). Quod si justi qui fuerint et præceptis divinis obtemperaverint dii, dici possunt, quanto magis Christus Deus Dei Filius ^{cc} ? Sic ipse ^{dd} in Evangelio cata Joannem dicit : Nonne scriptum est in Lege quoniam ego dixi : Dii estis? Si illos dixit deus ^{ee} ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura, quem Pater sanctificavit et misit in sæculum, vos dicitis quoniam blasphemas ^{ff}, quia dixi : Filius Dei sum. Quod si ^{gg} non facio facta Patris, nolite mihi credere ^{hh}; quod si facio et mihi non vultis credere, factis creditè, et cognoscite quoniam in me est Pater, et ego in illo (Joan. x, 34). Item in Evangelio cata Matthæum : Et vocabitis nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus (Matth. 1, 23).

CAP. VII. — QUOD CHRISTUS DEUS VENTURUS ESSET ILLUMINATOR ET SALVATOR GENERIS HUMANI.

Apud Esaiam : Confortamini, manus resolutæ, et genua debilla, exhortamini ⁱⁱ. Qui estis pusillanimes ⁱⁱ, nolite metuere. Deus noster judicium retribuet, ipse veniet et salvos faciet nos. Tunc aperientur oculi cæco-

LECTIONES VARIANTES.

- ^a In eremo NC. 1. Lam. Bod. 1, 2, 4.
^b Viam Domino Bod. 3, 4. Thu. Foss. Corb.
^c Omnis vallis NC. 2.
^d Omnia prava NC. 2.
^e Aspera in vias planas NC. 2.
^f Omnis claritas Bod. 3, 4. Foss.
^g Illic est Deus meus Bod. 5.
^h Non computabitur Lin.
ⁱ Et dedit Jacob Thu. Dilecto suo Foss.
^j Et arefient omnes NC. 2.
^k Confundentur omnes injuriæ Foss.
^l Ægypti transferetur Bod. 1. Avertetur NC. Lam. Bod. 2.
^m Homo inter sanctos Lamb. Bod. 2. Thu. Lin. NCA.
ⁿ Non ibo Thu.
^o Odio habuisti Lin. Thu. Corb.
^p Injustitiam Bod. 1. 4.
^q Lætiliæ præ consortibus tuis NC. 2. Bod. 5.
^r Cognoverunt me neque Bod. 1.
^s Deambulabunt NC. 1. Lam. Deambulaverunt Lin.
^t Nomen illi est Bod. 1. 4.

- ^u In principio fuit Thu. Foss. Corb. Verbum Lam. Bod. 2, 5, 4. NC. 1, 2.
^v Vidisti, credidisti Bod. 1, 2, 4. Vidisti me, Thoma Lin. Bod. 5. Credent Lam. NC. 1. Bod. 2.
^x Fratribus cognatis meis Lam. Bod. 1, 2. NC. 1, 2. Lin. Thu. Corb.
^y Quorum patres sunt NC. 1. Lam.
^z Ego ^a et ^{aa}, Bod. 1, 2.
^{aa} Aquæ vitæ Foss.
^{bb} Qui biberit NC. 1. Lam.
^{cc} Christus Dei filius Foss.
^{dd} Sicut ipse Lin. NC. 1, 2. Thu. Foss. Corb.
^{ee} Dixit deos et non potest Lam. NC. 1, 2. Lin. Bod. 1, 2, 4. Thu. Foss. Corb.
^{ff} Blasphemaris Bod. 1.
^{gg} Sum. Si non facio Thu. Foss. Corb.
^{hh} Nolite mihi credere, sed si mihi non vultis credere, Thu. Foss.
ⁱⁱ Exhortamini, qui estis pusillanimi Ver. Benev.
ⁱⁱ Nolite timere, nolite metuere Thu. Foss.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

tomes Lactantii editum est in confessionem. Pfaffin monuit legendum forsitan esse confusionem. Recte. Nam Lactantius, lib. iv, cap. 15, hunc eundem locum referens, scripsit confusionem.

Injice huc digitum. Illic locum ex alia versione refert Avitus epist. iii.

Deus benedictus. Certum est vocem Deus non ex-

stare in codice Fossatensi, ut jam pridem monuit illustrissimus episcopus Oxoniensis. Sed exstat in pluribus aliis, saltem in quindecim a me visis, et in editionibus Manutii et Morellii. In margine vero editionis quæ dicitur Gravii ita ad hunc locum adnotatum est : Mirum est in exemplaribus etiam vetustissimis non addi Deus, quum sit apud Græcos : eadem vox exstat etiam

rum, et aures surdorum audient. Tunc saliet claudus sicut cervus, et plana erit lingua mutorum: quia rupta est in deserto aqua, et rivus in terra sitiienti (Isa. xxxv, 3-6). Item illic: Non senior, neque Angelus^a, sed ipse Dominus liberabit illos; quia diligit eos^b et parcat eis, et ipse redimet eos (Isa. lxxiii, 9). Item illic: Ego Dominus Deus vocari te in iustitia, ut teneam manum tuam, et confortabo te; et dedi te in testamentum generis mei, in lumen gentium, aperire oculos cæcorum, producere a vinculis^c vincetos, et de domo carceris sedentes in tenebris. Ego Dominus Deus, hoc mihi nomen est^d. Claritatem meam alii non dabo, neque virtutes meas sculptilibus (Isa. xlii, 6-8). Item in Psalmo xxiv: Vias tuas, Domine^e, ostende mihi^e, et semitas tuas edoce me, et deduc me ad veritatem tuam, et doce me, quoniam tu es, Deus, salvator meus (Ps. xxiv, 4-5). B Unde in Evangelio cata Joannem Dominus dicit: Ego sum lumen mundi^f. Qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ (Joan. viii, 12). Item cata Matthæum Gabriel angelus ad Joseph: Joseph, fili David, ne metueris^g assumere Mariam^h uxorem tuam. Quod enim ex illa natum fuerit, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (Matth. i, 20, 21). Item cata Lucam: Et Zacharias impletus est Spiritu sancto, et prophetavit dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, qui prospexit redemptionemⁱ populo suo, et excitavitⁱ nobis cornu salutis in domo David pueri sui (Luc. i, 67, 68). Item illic Angelus ad pastores: Ne timueritis. Ecce enim annuntio vobis quoniam natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Jesus, in civitate David (Ibid. ii, 7, 8).

CAP. VIII. — QUOD CUM A PRINCIPIO FILIUS DEI FUISSET, GENERARI DENUO HABERET SECUNDUM CARNEM.

In Psalmo ii: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te^k. Postula a me^l, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ (Ps. ii, 7, 8). Item in Evangelio cata Lucam: Et factum est^m, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus, et impleta est Spiritu sancto,

et exclamavit voce magna et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus ventris tui. Et unde hoc mihi contingit ut veniat mater Dominiⁿ mei ad me (Luc. i, 41-45)? Item Paulus ad Galatas: At ubi advenit impletio temporis^o, misit Deus Filium suum natum de muliere^p (Gal. iv, 4). Item in Epistola Joannis: Omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est. Qui autem negat in carne venisse, de Deo non est^q, sed est de antichristi spiritu (I Joan. iv, 2, 3).

CAP. IX. — QUOD HOC FUTURUM ESSET SIGNUM NATIVITATIS EJUS, UT DE VIRGINE NASCERETUR HOMO ET DEUS, HOMINIS ET DEI FILIUS.

Apud Esaiam: Et adjecit Dominus loqui ad Achaz dicens^r: Pete tibi signum a Deo Domino tuo in altitudinem^s sursum et in altitudinem deorsum. Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum Deum meum. Et dixit: Audite itaque, domus David^t. Non pusillum^u vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem. Propter hoc dabit Deus ipse vobis signum. Ecce virgo in uterum accipiet, et pariet filium, et vocabitis^v nomen ejus Emmanuel. Butyrum et mel manducabit^x priusquam sciat reprobare malum et eligere bonum^y (Isa. vii, 10-15). Hoc semen prædixerat Deus de muliere procedere, quod calcaret caput diaboli. In Genesi: Tunc dixit Deus ad serpentem: Quia tu hoc fecisti, maledictus tu ab omni genere^z bestiarum terræ. Pectore tuo et ventre repes, et erit tibi terra cibus in omnibus diebus vitæ tuæ. Et ponam inimicitiam inter te et mulierem et inter semen^{aa} ejus. Ipse tuum observabit^{bb} caput, et tu observabis calcaneum ejus (Gen. iii, 14, 15).

CAP. X. — QUOD ET HOMO ET DEUS CHRISTUS, EX UTROQUE GENERE CONCRETUS, UT MEDIATOR ESSE INTER NOS ET PATREM POSSET.

Apud Hieremiam^{cc}: Et homo est, et quis cognoscat eum (Hier. xvii, 9)? Item in Numeris: Orietur stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel. Item illic: Proceat homo de semine ejus, et dominabitur multarum gentium et exaltabitur tanquam^{dd} Gog regnum ipsius, et angebi-

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Senior non Angelus Lam. atque Bod. 5.
^b Diligit eos Foss. Lam. eos, et ipse redimet Thu. Corb.
^c Producere e vinculis Bod. 1.
^d Deus. Claritatem Foss.
^e Notas fac mihi NC. 2.
^f Ego sum lux mundi Bod. 5.
^g Ne timueris Lam. NC. 2. Lin. Bod. 3, 4.
^h Mariam conjugem NC. 1, 2. Lam.
ⁱ Qui fecit redemptionem NC. 2.
^j Suscitavit NC. 2.
^k Hodie generavi Bod. 4.
^l Posce a me Lin. Bod. 1. Thu. Foss. Pete NC. 2.
^m Factum est quomodo audivit Bod. 1, 2, 5, 4. Thu. Corb. Ver. Benev.
ⁿ Ut mater Domini Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.
^o Adimpletio Thu. Vass. Corb. Plenitudo Lin. Bod. 3
^p Natum de virgine Lin. Bod. 5, 4.
^q De Deo natus non est, sed est antichristus Bod. 3.

^r Achaz pete Thu. Foss. Corb. Bod. 1, 3, 4.

^s In altitudine Bod. 1.

^t Itaque domus Jacob Lam. Bod. 1, 2, 3, 4. NC. 1. Lin.

^u Pusillum erit vobis NC. 1. Lin. Bod. 1, 2, 3, 4.

^v El vocabis nomen Thu. Foss. Corb. vocabitur Bod. 5.

D Jesus Bod. 3.

^x Comedet Lin.

^y Priusquam cognoscat ut præferat mala, commutabit bonum Voss. 3, 4. Thu. Cor. Lam. NC. 1. Lin. Bod. 1, 2, 3, 4. Oxon. Commutat Voss. 3, 4. Benev. Commutato Ver. Impress. Sciat reprobare malum et eligere bonum.

^z Tu ab omni pecore, et ab Lam. Lin. Bod. 1, 2, 3, 4. NC. 1. Thu. Foss. Corb.

^{aa} Tuum et inter semen Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Foss. Corb.

^{bb} Ipsa tuum observabit Benev. Ver. NC. 1. Lam. Bod. 2, 3.

^{cc} Hieremiam dicitur Lam. NC. 1, Bod. 2, 3, 4.

^{dd} Exaltabitur Gog. Oxon. Gigas Bod. 1.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

apud Tertullianum in libro adversus Praxean, ubi fert hunc locum Pauli.

CAP. VIII. — De antichristi spiritu. Vide Erasmi annotationes in hunc locum Petri.

tur regnum ejus, et Deus eduxit eum ex Ægypto^a; Ascendet^a; et requiescet super eum spiritus Domini, quasi claritas unicornis ei^b, et edet gentes inimicorum suorum^c, et crassitudines illorum emedullabit, et balistis suis configet inimicum^d. Recubans^e requievit quasi leo et quasi catulus leonis. Quis suscitabit eum? Qui benedicunt te^f benedicti sunt, et qui maledicunt te maledicti sunt (Num. xxiv, 17, 7-9). Item apud Esaiam: Spiritus^g Domini super me. Propter quod unxit me^g, bene nuntiare pauperibus misit me, curare contribulatos corde^h, prædicare captivis remissionem et cæcis visumⁱ, vocare animum Domini acceptabilem et diem retributionis (Isa. lxi, 12). Unde in Evangelio cata Lucam Gabriel^j ad Mariam^k: Et respondens Angelus dixit ad illam: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te^l. Quapropter^m quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei (Luc. 1, 35). Item in Epistola Pauli ad Corinthios priore: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cæloⁿ. Qualis ille de limo, tales et qui de limo; et qualis cælestis, tales et cælestes. Quomodo portavimus imaginem ejus qui de limo est, portemus et imaginem ejus qui de cælo est (1 Cor. xv, 47-49).

CAP. XI. — QUOD DE SEMINE DAVID SECUNDUM CARNEM NASCI HABERET.

In Basilion secundo: Et fuit verbum Domini ad Nathan dicens: Vade, et dic servo meo David: Hæc dicit Dominus: Non tu ædificabis mihi domum ad inhabitandum; sed erit, cum impleti fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, qui erit de utero tuo, et parabo regnum ejus. Hic ædificabit mihi domum in nomine meo^o, et erigam thronum ejus usque in sæculum. Et ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; et fidem consequetur domus ejus, et regnum ejus usque in sæculum in conspectu meo (II Reg. vii, 4, 5, 12, 14, 16). Item apud Esaiam: Et exhibit virga^p de radice Jesse, et flos de radice ejus

spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et implebit eum spiritus timoris Domini^r (Isa. xi, 1-5). Item in Psalmo cxxxii: Juravit Deus ipsi David veritatem, et non reprobavit eam^s: De fructu ventris tui ponam super thronum meum^t (Ps. cxxxii, 11). Item in Evangelio cata Lucam: Et dixit Angelus ad illam: Ne timeas, Maria. Invenisti enim gratiam ante Deum. Ecce concipies in utero^u, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Illic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus thronum David patris sui, et regnabit^v super domum Jacob in sæcula^x, et regni ejus non erit finis (Luc. 1, 30-35). Item in Apocalypsi: Et vidi librum in dextera Dei sedentis super thronum scriptum intus et retro^y, signatum signis^z septem; et vidi Angelum sortem prædicantem voce magna: Quis dignus est accipere librum et aperire signa ejus? Nec quisquam poterat neque in cælo, neque super terram^{aa}, neque sub terra^{bb}, aperire librum, sed neque perspicere eum. Et ego stebam mutum quod nemo dignus^{cc} repertus esset qui aperiret librum aut videret illum. Et unus ex senioribus dixit mihi: Ne steveris, ecce vicit Leo de tribu Juda, Radix David, aperire librum et solvere^{dd} septem signa ejus (Apoc. v, 1-5).

CAP. XII. — QUOD IN BETHLEHEM NASCERETUR.

Apud Michæam: Et tu Bethlehemi, domus^{ee} Effratâ, non exigua es, ut constitueris in millibus Juda. Ex te mihi procedet ut sit^{ff} princeps apud Israel, et processiones ejus^{gg} a principio a diebus sæculi (Mich. v, 2). Item in Evangelio: Et cum Jesus natus esset in Bethlehem Judæ in diebus^{hh} Herodis regis, ecce magi ab oriente veneruntⁱⁱ Hierosolimam dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim stellam ejus in Oriente, et venimus^{jj} cum muneribus adorare illum (Matth. ii, 1, 2).

LECTIONES VARIANTES.

^a Ægypto gloria ejus Bod. 1.
^b Unicornis et edet NC. 1, 2. Lam. Lin. Thu. Foss.
^c Carnes inimicorum Foss.
^d Confringet Bod. 1. Conficiet. Lin. 2. Bod. 5, 4.
^e Sic Bod. 1, 2, 3. Lam. Lin. Thu. Foss. Cor. NC. 1, 2. Recubans Oxon.
^f Benedicent Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2, 3, 4.
^g Quod misit me bonum Bod. 5.
^h Sanare contribulatos Lam. NC. 1. Bod. 2.
ⁱ Cæcis visum restituere NC. 2.
^j Gabriel angelus Bod. 1.
^k Dixit ad Mariam virginem Bod. 5, 4.
^l Adumbrabit tibi Bod. 2. Lam. Lin. NC. 1, 2.
^m Quapropter hoc quod nascetur ex te sanctum Lam. N. C. 1, 2. Lin. Bod. 1, 5, 4. Thu. Foss. Corb.
ⁿ Secundus de cælo Lam. Lin. NC. 1.
^o Domum nomine meo Thu. Foss. Corb. Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 3, 4.
^p Exivit Corb. Exiet Thu.
^q Radice ejus descendens Corb.

^r Timoris Dei Thu. Corb.
^s Et non frustrabit NC. 2. Reprobavit eum Foss.
^t Super thronum tuum Oxon.
^u In utero tuo Bod. 5.
^v Et regnum Foss.
^x In æternum Bod. 5.
^y Scriptum intus et secreto NC. 2. foris Bod. 1.
^z Sigillis Bod. 1. Lam. Lin. NC. 1.
^{aa} In terra Bod. 1, 2, 3, 4. Lam. Lin. NC. 1.
^{bb} Sub terram Bod. 2, 3, 4.
^{cc} Nemo dignus in terra Bod. 1-4. Lam. Lin. NC. 1.
^{dd} Et septem Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb.
^{ee} Bethlehem domus illius Lin. Bod. 1, 4. NC. 2. Thu. Foss. Corb. numquid exigua Bod. 1, 5, 4. Lin. NC. 2.
^{ff} Qui sit princeps Foss.
^{gg} Progressiones Lam. NC. 1.
^{hh} Bethleem in diebus Foss.
ⁱⁱ Advenerunt Lam. Bod. 1, 2, 4. Lin. NC. 1, 2.
^{jj} Et ecce venimus NC. 2. Cum muneribus abest Oxon.

STEPH. BALUZI NOTÆ.

CAP. XII.—Cum muneribus. Addidi hæc duo vocabula juxta veteres editiones, in quibus etiam pono Manutianam et Morellianam. Pamelius expunxit ut superflua: sic etiam Rigaltius et Angli. Exstant tamen in libro Fos-

atensi, in Beccensi et in vetustissimo codice 87 Majoris-Monasterii Turonensis. Sic etiam legebat vetus auctor libri de Rebaptismate, pag. 559. Immo in missalibus antiquis et novis legitur sequens antiphona in die Epiphaniæ: Vidimus stellam ejus in Oriente, et venimus cum muneribus adorare Dominum.

CAP. XIII. — QUOD HUMILIS IN PRIMO ADVENTU SUO
VENIRET.

Apud Esaiam : Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini ^a cui revelatum est? Annuntiavimus coram ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitiendi. Non est figura ejus neque claritas; et vidimus illum, et non habuit figuram neque speciem, sed figura ejus sine honore et deficiens præter cæteros homines. Homo in plaga positus et sciens ferre imbecillitatem ^b; quia aversa est ^c facies ejus, inhonoratus est, et non est ^d computatus ²⁰⁰ (Isa. LIII, 1-7). Illic peccata nostra portat ^e, et pro nobis dolet ^f, et nos putavimus ^g illum esse in dolore et in plaga et in vexatione; ipse autem vulneratus est propter facinora nostra, et infirmatus est propter peccata nostra. Doctrina pacis nostræ super illum, et livore ejus ^h sanati sumus. Omnes sicut oves erravimus, homo a via sua erravit. Et Deus tradidit illum pro peccatis nostris, et ipse propterea quod vexatus est, non aperuit os suum (Isa. LIII, 1-7). Item apud eundem : Non sum contumax, neque contradico; dorsum meum posui ad flagella, et maxillas meas ad palmas, faciem autem meam ⁱ non averti a seditate sputorum, et fuit Deus ^j auxiliator meus (Isa. L, 5, 7). Item apud eundem : Non clamabit neque audiet quis ^k in plateis vocem ejus. Arundinem quassatam non confringet, et linum funigans non exstinguet, sed in veritate ^l proferet judicium. Fulgebit et non quassabitur quoadusque ponat ^m in terra judicium, et in nomine ejus Gentes credent (Isa. XLII, 2, 4). Item in Psalmo XXI : Ego autem sum vermis, et non homo, maledictum ⁿ hominis et abjectio ^o populi. Omnes qui me videbant despiciebant me ^p, et locuti sunt in labiis ^q, et moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum; saluum faciat eum, quoniam vult eum (Ps. XXI, 7-9). Item illic : Aruit velut testa ^r virtus mea, et lingua mea ^s agglutinata est faucibus meis. Item apud Zachariam : Et ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem illum magnum stantem ante faciem Angeli Domini, et diabolus stabat ad dexteram ejus adversari ^t ei. Et Jesus erat indutus vestimenta ^u sordida, et stabant ^v ante faciem ipsius Angeli, et respondit et ait ad eos qui stabant ante faciem ejus dicens : Auferte ^x vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum : Ecce abstuli iniquitates tuas. Et induite eum poderem ^y,

A et imponite cidarim mundam super caput ejus (Zach. III, 1, 3, 5). Item Paulus ad Philippenses : Qui, in figura Dei constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit ^z, formam servi accipiens, in similitudinem hominum ^{aa} factus, et habitu inventus ut homo ^{bb}. Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen ^{cc} quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne ^{dd} genu flectatur cælestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria ^{ee} est Dei Patris (Philip. II, 6-11).

CAP. XIV. — QUOD IPSE SIT JUSTUS QUEM JUDEI OCCIDI
SURI ESSENT.

B In Sapientia Salomonis : Circumveniamus justum, quoniam insuavis ^{ff} est nobis, et contrarius est operibus nostris; et exprobrat nobis ^{gg} peccata legis. Promittit scientiam Dei se habere, et Filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductione ^{hh} cogitationum nostrarum; gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, et mutata sunt viæ illius. Tanquam nugaces ⁱⁱ æstimati sumus ab illo, et continet se a viis nostris quasi ab immunditiis, et præfert novissima justorum, et gloritur patrem se habere Deum ^{jj}. Videamus ergo si sermones illius veri sunt, et tentemus quæ ventura sunt illi. Contumelia et tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam illius ^{kk}, et probemus patientiam illius. Morie turpissima condemnemus eum. Hæc cogitaverunt, et erraverunt. Excœcavit enim illos malitia ipsorum, et nescierunt sacramenta Dei (Sap. II, 12-17).
C Item apud Esaiam : Videte quomodo justus perit, et nemo intelligit, et viri justi tolluntur, et nemo recognoscit. A facie enim injustitiæ sublatus est justus, et erit in pace ^{ll} sepultura ejus (Isa. LVII, 1, 2). De hoc ipso in Exodo ante prædictum : Innocentem et justum non occides (Exo. XXII, 7). Item in Evangelio : Judas, penitentia ductus ^{mm}, sacerdotibus et senioribus dixit : Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. XXVII, 3, 4).

CAP. XV. — QUOD IPSE DICTUS SIT OVIS ET AGNUS QUI
OCCIDI HABERET, ET DE SACRAMENTO ²⁰¹ PASSIONIS. ¶

Apud Esaiam : Sicut ovis ad victimam ductus est, et

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Brachium Del Thu. annuntiatum est Lin.
^b Fere infirmitatem Lin.
^c Quia versa est facies Thu. Adversa Foss.
^d Non est commutatus Bod. 1, 2.
^e Portavit Bod. 1, 2, 3.
^f Doluit Bod. 1. Dolens Bod. 3.
^g Putabamus Corb.
^h Livore ejus nos omnes Lam. Lin. NC. 1.
ⁱ Faciem meam Bod. 1. Thu.
^j Et fuit Dominus Corb.
^k Audiet quisquam Lam. NC. 1, 2.
^l In veritatem Bod. 4.
^m Ponatur Bod. 3.
ⁿ Homo opprobrium Lin.
^o Maledictio Bod. 3. Maledictus Bod. 1. Plebis Lin. Bod.
^p Abjectio hominum Thu. Foss. Corb.
^q Suis labiis Bod. 1.
^r Testa fortitudo NC. Lam. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Testum Ver.
^s Adhesit Lin. NC. 2.

- ^t Adversari ei cepit Corb. Ver.
^u Veste Foss.
^v Stabant Thu. Corb. Foss. Stabat. Oxon.
^x Avertite vestimenta ejus Bod. 1.
^y Podere Lam. NC. 1.
^z Sed se exinanivit Lin. Ver. NC. 1, 2. Lam. Bod. 1, 2, 3.
^{aa} Similitudinem hominis Lam. Lin. NC. 1. Thu. Corb.
^{bb} Inventus homo Thu.
^{cc} Nomen ut sit Lin. Thu. Cor. Benev. Ver.
^{dd} Omnes genu flectant Lam. NC. 1. Bod. 2. Thu. Cor. Curvent Lin. NC. 2. Bod. 1, 4. Ver.
^{ee} Jesus in gloria Dei Patris Bod. 1, 2, 3, 4. Foss.
^{ff} Quoniam inutilis est nobis NC. 2.
^{gg} Et inproperat Corb. Ver.
^{hh} In traductionem cogitationum Lam. Lin. NC. 1.
ⁱⁱ Nugæ æstinati Lam. Bod. 2. Nugas NC. 1.
^{jj} Patrem Deum Bod. 4. Corb. Thu. Benev. Ver.
^{kk} Reverentiam illius et morte Bod. 1, 3.
^{ll} In pace erit memoria Bod. 3. Justus, in pace erit enim Lin. Ver. NC. 1. Bod. 1, 4.
^{mm} Penitentia actus NC. 2. ¶

sicut agnus coram tondente ^a se sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium ejus sublatum est. Nativitatem ^b ejus quis enarrabit? Quoniam auferetur a terra vita ejus, a facinoribus populi mei adductus est ad mortem, et dabo malos pro sepultura ejus et ipsos divites ^c pro morte ejus, quia facinus non fecit, neque insidias ^d ore suo. Propterea ipse consequetur multos ^e, et sortium dividet spolia, propterea quod tradita est ad mortem anima ejus, et inter facinorosos deputatus est. Et ipse peccata multorum pertulit, et propter facinora illorum traditus est (Isa. LIII, 7, 9-12). Item apud Hieremiam: Domine, significasti ^f mihi, et cognoscam, tunc vidi meditationes ^g eorum. Ego sicut agnus sine malitia perductus sum ad victimam; in me cogitaverunt cogitatum dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ^h ejus, et eradamus ⁱ a terra vitam ejus, et nomen ejus non erit in memoria ^j amplius (Hier. XI, 18, 19). Item in Exodo ^k Deus ad Moysen: Accipiant sibi singuli orem per domos tribuum ^l, orem sine vitio, perfectum, masculinum, anniculum ^m erit vobis. Ab agnis et ab hædis accipietis, et occident illum omne vulgus ⁿ synagogæ filiorum Israel ad vesperam; et accipiet ^o de sanguine ejus, et ponent super duos postes et super limen in domibus in quibus eum ^p edent in ipsis; et edent carnes ipsa nocte assatas igni, et azyma cum picridibus ^q edent. Non edetis de eis crudam, neque coctam in aqua, nisi assatam igni, caput cum pedibus ^r et interaneis; nihil

derelinquetis ^s ex eis in mane, et os ^t non confringetis ex eo. Quæ autem relicta fuerint de eo usque in mane, igni crementur. Sic autem comedetis eum. Lumbi ^u vestri præcincti, et caligæ ^v vestre in pedibus vestris, et bacula vestra ^x in manibus vestris; et edetis eum festinanter, Pascha est enim ^y Domini (Exod. XII, 5, 5-11). Item in Apocalypsi: Et vidi in medio throni ^z et quatuor animalium et in medio seniorum agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi per orbem terræ. Et venit, et accepit librum de dextera Dei ^{aa} sedentis in throno. Et cum accepisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores prostraverunt se ante Agnum, habentes singuli citharas et pateras ^{bb} aureas plenas odorem supplicationum, quæ sunt orationes sanctorum, et cantaverunt canticum novum dicentes: Dignus es, Domine, accipere librum et aperire signa ^{cc} ejus, quoniam occisus es et redemisti nos sanguine tuo ^{dd} ex omni tribu et lingua et populo et natione, et fecisti nos regnum Deo nostro, sacerdotesque fecisti, et regnabunt super terram (Apoc. V, 6-10). Item in Evangelio: Altera die vidit Joannes ^{ee} Jesum venientem ad se, et ait: Ecce agnus Dei ^{ff} et ecce qui aufert peccata mundi (Joa. 1, 29).

CAP. XVI. — QUOD IDEM ET LAPIS DICTUS SIT.

Apud Esaiam sic dicit Dominus: Ecce ego im-

LECTIONES VARIANTES.

^a Tondente, sine Bod. 5. Thu. Corb. Tondentibus eam
Foss.
^b Nativitatem autem Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu.
Foss. Corb.
^c El divites Bod. 1.
^d Neque dolus inventus in ore ejus Bod. 5. Insidians ore
Lin. Insidiatur Thu. Insidias ore suo locutus est Bod. 4.
^e Ipse confitetur multos Foss.
^f Domine significasti NC. 1. Lam.
^g Vidi cogitationes Thu.
^h In pane ejus Thu. Foss. Corb. Lam.
ⁱ Tollamus a terra Bod. 5. Ejiciemus Lin. Corb.
^j In memoriam Bod. 1, 4.
^k Exodo dixit NC. 2.
^l Orem per tribus Bod. 5.
^m Anniculum erit Bod. 1.
ⁿ Omne vulgus filiorum Foss. Omnis populus Bod. 5.
^o Et accipiet de sanguine et Bod. 1, 2, 3, 4.
^p Quibus comedent Lam. NC. 1. Istas Thu. Foss. Pla. N
C. 2. Et carnes ipsas Bod. 1, 3, 4. Corb.
^q Amaritudinibus Lin. Bod. 1, 4. Corb.
^r Pedibus ejus Lom. Intestinis Bod. 5. NC. 2. Intera-

neis vero ab illis Lam. NC. 1, 2.
^s Derelinquentes Thu. Foss. ex eo Lin.
^t Ossum Lamb. Ossa Afl. Abeo Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod.
1, 2, 4.
^u Sint lumbi Bod. 1.
^v Calceamenta Lam. Lin. NC. 1.
^x Baculi vestri Corb.
^y Est Domini Corb.
^z Throni quatuor animalia Lam. NC. 1. Bod. 1, 2.
^{aa} De dextra sedentis Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 5, 4.
Thu. Foss.
^{bb} Aureas et pateras Lam. Thu. Bod. 1, 2, 5. NC. 1, 2.
Lin. Phialas aureas Bod. 1. Corb.
^{cc} Signacula Bod. 5. NC. 2. Dignus es accipero Lam. NC.
1, 2. Lin. Bod. 1, 2.
^{dd} Redemisti nos Deo Thu. Foss. Corb. Emisti Ver. Deo
nostro et sacerdotes, et regnabunt Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod.
2, 4.
^{ee} Videns Joannes Jesum venientem ad se, ait Lam. Bod.
1, 2. NC. 2, 4. Lin. Vedit Joann. Foss. Corb.
^{ff} Ecce agnus Dei, ecce qui aufert Lam. NC. 1, Bod. 1,
2, 3, 4. Foss. Aufert Thu.

STEPH. BALUZI NOTÆ.

CAP. XV. — Picridibus. Ita veteres editiones et octo libri veteres. Erasmus scripsit lactucis agrestibus, quomodo verissime sanctum Hieronymum monet Pamelius; quod verum est: sed idem Hieronymus in epistola ad Marcellum de Munusculis acceptis, ait: Pascha Christi cum amaritudinibus manducatur: et in epistola ad Gaudentium de Infantulæ ^{ooo} educatione: Pascha quoque cum amaritudinibus comedi jubetur. Sic etiam lib. II adversus Jovinianum. Codex Moysiæcensis et Gratianopolitanus habent amaritudine tantum: Compendiænsis, amaritudine cum picridibus; Turonensis, Corbriensis et tres Anglicani: amaritudinibus; Eligianus, pinguetudinibus amaritudinis, LXX Interpretes posuerunt μετὰ picridων. Hieronymus in prologo Epistolæ ad Algasiam: Vidi ego nauseam et capitis vertiginem antidoto quæ appellatur πικρά, sæpe sanari. Plinius, lib. XXII, cap. 22. Picris ab insigni amaritudinis cog-

nomatur. Vide illustrissimum virum Petrum Danielem Inuetium in Observationibus in Commentaria Origenis, pag. 15. Addam istic, ex antiquo ordinario Ecclesiæ sancti Aniani Aurelianensis manuscripto, locum qui visus est difficilis quibusdam, cum in ea urbe essem. Post descriptas caeremonias quæ sunt in tertia feria Rogationum, post descriptam processionem ad ecclesiam sancti Germani, legitur illic: Tunc recedit processio ab ecclesia cantando letaniam usque ad ecclesiam suam, eo ordine quo venerant, illo præcedente qui portat lactucas; non poterant capere quid in hoc loco significare possint lactucæ. Error est librarii, qui lactucas posuit pro lectionibus: nam supra legitur: Quartus portat librum in quo lectæ fuerunt conciones ad matutinum, et paulo post, dicto responsorio, puer unus legit lectionem in libro quem secum portavit. ROSONI

mitto ^a in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum ^b, summum, angularem, honoratum; et qui crediderit in eum, non confundetur (Isa. xxviii, 16). Item in Psalmo cxvii: *Lapis quem reproboverunt edificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factus est iste ^c, et est admirabilis in oculis nostris. Iste dies ^d quem fecit Dominus, exultemus et jucundemur ^e in eo. O Domine, salva ^f igitur, o Domine, dirige igitur. Benedictus est qui venit in nomine Domini (Ps. cxviii, 22-26). Item apud Zachariam: *Ecce ego adduco puerum meum. Oriens ^g nomen est ei: quoniam lapis quem dedi ante faciem Jesu, super lapidem ipsum unum septem oculi sunt (Zach. iii, 8, 9). Item in Deuteronomio: Et scribes ^h super lapidem omnem legem hanc manifeste nimis (Deut. xxvii, 8). Item apud Jesum Nave: Et accepit lapidem magnum, et statuit eum illic contra Dominum, et ait Jesus ⁱ ad populum: Ecce lapis iste erit vobis in testimonium quia iste audivit ^j omnia quæ dicta sunt a Domino, quanta locutus est ^k ad vos hodie; et erit ipse vobis in testimonium ^l in novissimo dierum, quando recesseritis a Deo vestro (Jos. xxiv, 26, 27). Item in Actibus Apostolorum Petrus: Principes populi et seniores Israël ^m, audite: Ecce nos hodie interrogamur a vobis super benefacto hominis ⁿ infirmi in quo iste salvatus est. Sit vobis omnibus notum et omni populo Israël quia in nomine Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis ^o in illo iste in conspectu vestro sanus adstat ^p, in alio autem nullo. Hic est lapis qui contemptus est a vobis edificantibus ^q, qui factus est in caput anguli. Non est enim nomen aliud sub cælo datum hominibus in quo oportet salvari nos (Act. iv, 8-12). Hic est lapis in Genesi (Gen. xxviii) quem ponit Jacob ad caput suum, quia caput viri Christus; et dormiens videt scalam ad cælum pertingentem, in qua constitutus erat Dominus, et Angeli ascendebant et descendebant; quem lapidem consecravit et unxit sacramento unctionis ^r Christum significans. Hic est lapis in Exodo (Exod. xvii) super quem sedit Moyses in cacumine collis ^s, quando Jesus Nave contra Amalech ^t dimicavit, et sacramento lapidis et stabilitate sessionis Amalech superatus est ab Jesu, id est, diabolus a Christo victus est. Hic est lapis magnus in Basilion primo (I Reg. iv) super quem posita est arca testamenti, quando eam ab ^u allophylis remissam et redditam in plastro boves reportaverunt. Item hic**

est lapis in Basilion (I Reg. xvii) quo David frontem Goliæ percussit et occidit, significans diabolum et servus ejus inde prosterni, victa scilicet ea capitis parte ^v quam signatam non habent ^w. Quo signo nos et tui semper sumus et vivimus. Hic est lapis quem cum alienigenas Israël vicisset statuit Samuel, et appellavit nomen ejus Abennezer, id est lapis auxiliator ^x (I Reg. vii, 12).

CAP. XVII. — QUOD DEINDE IDEM LAPIS MONS FIERET ET IMPLERET TOTAM TERRAM.

Apud Danielem: *Et ecce imago nimis magna, et contemplatio ejus imaginis metuenda et elata stabat contra te; cujus caput fuit ex auro bono, pectus et brachia ejus argentea, venter et femora ærea, pedes autem ex parte quidem ferrei, ex parte autem fictiles, quoadusque absceisus est lapis de monte sine manibus concidentium, et percussit imaginem super pedes ferreos et fictiles, et comminuit eos minutatim, et factum est simul ferreum et testa ^y et aramentum et argentum et aurum; et facta sunt minuta quasi palea aut pulvis in area æstate, et ventilavit illa ventus, ita ut nihil remanserit ^z ex illis; et lapis qui percussit imaginem factus est mons magnus, et implevit totam terram (Dan. ii, 31-35).*

CAP. XVIII. — QUOD IN NOVISSIMIS TEMPORIBUS IDEM MONS MANIFESTARETUR, SUPER QUEM GENTES ^a VENERENT, ET IN QUEM JUSTI QUIQUE ASCENDERENT.

Apud Esaiam ^{aa}: *Erit in novissimis temporibus manifestus mons Domini et domus Dei super vertices montium, et exaltabitur super colles, et venient super illum omnes gentes, et ambulabunt multi, et dicent: Venite, ascendamus in montem Domini et in domum Dei Jacob, et nuntiabit nobis viam ejus, et ambulabimus ^{bb} in illa. De Sion enim procedet ^{cc} lex et verbum Domini ab Hierusalem; et judicabit inter gentes, et redarguet populum multum, et concident gladios suos in aratra et lanceas suas in falces ^{dd}, et jam non discent pugnare (Isa. ii, 2-5). Item in Psalmo xxiii: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus et mundo corde ^{ee}. Qui non accepit in vano animam suam, et non juravit subdole ^{ff} proximo sibi, iste accipiet benedictionem a Domino et misericordiam a Deo salutari suo. Ista natiuitas eorum ^{gg} qui eum quæruunt, qui quæruunt faciem Dei Jacob (Ps. xxiii, 3, 6).*

LECTIONES VARIANTES.

^a Ego mitto *Bod.* 1.
^b Electum, mundum, summum *Bod.* 2. *Lam. Lin.*
^c Factum est istud et est mirabile *Lin. Bod.* 3.
^d Hic est dies *Bod.* 5.
^e Lætetur *Bod.* 3. *Lin. NC.* 1, 2.
^f Salvum fac, bene prosperare *Lin. NC.* 2. *Bod.* 1. *Corb.*
^g Ortus nomen est *Lin. NC.* 2. *Thu. Foss.*
^h Scribe super *Bod.* 5. 4.
ⁱ Quod auditatis omnia *Foss.*
^j Locutus est vobis *Lam. Lin. NC.* 1, 2. *Bod.* 1, 2, 5, 4.
^k Seniores Israel, ecce *Lam. Lin. NC.* 1. *Bod.* 1, 2, 4. *Thu. Foss. Corb.*
^l Beneficio hoc hominis *Bod.* 5.
^m Deus excitavit a mortuis *Bod.* 1, 5, 4.
ⁿ Sanus adstitit *Foss.*
^o Quæ edificabitur *Bod.* 1. *Corb. Ver. Benev.* Positus est in caput *Lam. Lin. NC.* 1. *Bod.* 2, 5, 4.
^p Sacramento Christum *Thu.*
^q Cacumine montis *Lam. Lin. NC.* 1. *Bod.* 2, 3, 4.

^r Amalech dimicabat *Thu. Corb.* Dimicavit sacramento *Bod.* 1.
^s Quando ab *Bod.* 5.
^t Victus eam capitis partem *Lam. Bod.* 1, 2, 4. *Victus Bod.* 5. *Ver.*
^u Haberet *Lam. Lin. NC.* 1.
^v Lapis adjutor *NC.* 2.
^w Et fractum est simul. *Ozon.*
^x Remaneret in illis *Bod.* 1, 2. *Thu.*
^y Gentes convenirent *Bod.* 5.
^{aa} Esatam: Et erit *Bod.* 1, 5, 4.
^{bb} Et ingrediemur *Lam. Bod.* 2. *Lin.*
^{cc} Prodet lex *Lam. NC.* 1. *Bod.* 1, 2.
^{dd} In falces et jam non accipiet gens super gentem gladium, et jam non discent *Ver. Lam. NC.* 1, *Bod.* 2. *Discent belligerare Lin.*
^{ee} Mundo corde *Lam. NC.* 1. *Thu. Bod.* 2.
^{ff} Nec juravit in dolo *Lin. NC.* 2. *Bod.* 5.
^{gg} Hæc est generatio quæruentium *Lin. NC.* 2.

CAP. XIX. — QUOD IPSE SIT SPONSUS, ECCLESIAM HABENS SPONSAM, DE QUAM FILII SPIRITUALES NASCERENTUR.

²⁹³ Apud Johel : *Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, et indicite curationem, aggregate populum^a, sanctificate ecclesiam, excipite majores natu, colligite parvulos lactentes; procedat sponsus de cubili suo^b, et sponsa de thalamo suo (Johel II, 15, 16). Item apud Hieremiam : *Et auferam de civitatibus Juda et de quadri-viis^c Hierusalem vocem latantium et vocem gudentium, vocem sponsi et vocem sponsæ (Hier. XVI, 9). Item in Psalmo XVIII : *Et ipse velut sponsus egrediens de thalamo suo. Exsultavit ut gigas^d viam currere. A summo cæli egressio ejus^e, et decursio ejus usque ad summum ejus, et non est qui lateat^f a calore ejus (Ps. XVIII, 6, 7). Item in Apocalypsi : *Veni, ostendam tibi novam nuptiam uxorem Agni; et duxit me in Spiritu in montem magnum, et ostendit mihi civitatem sanctam Hierusalem descendentem de cælo, a Deo habentem claritatem^g Dei (Apoc., XXI, 9, 11). Item in Evangelio eata Joannem : *Vos mihi testes estis quoniam dixi eis qui missi sunt ab Hierosolymis ad me, quia non sum Christus, sed quoniam missus sum ante illum. Qui enim habet sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi est qui stat et gaudio audit eum et gaudet propter vocem sponsi (Joan. III, 28, 29). Hujus rei mysterium ostensum est apud Jesum Nave, quando jussus est excalciare se^h, quod scilicet sponsus non ipse esset. Erat enim in Lege ut quisquisⁱ nuptias recusaretⁱ, calciamentum deponeret^k, calciaretur vero ille qui sponsus futurus esset. *Et factum est cum esset Jesus^l in Jerico, circumspexit oculis, et vidit hominem stantem ante faciem suam et frameam tenentem^m in manu ejus, et dixit : Noster es, an adversariorum? Ille autem dixit : Ego sum dux virtutis Domini, nunc adveni. Et Jesus cecidit in faciemⁿ ad terram, et ait illi : Domine, quid imperas famulo^o tuo? Et ait dux virtutis Domini : Solve calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas terra sancta est (Josue V, 15-15). Item in Exodo Moyses jubetur calciamentum deponere^p, quod nec ipse sponsus esset : *Et apparuit ei Angelus Domini in flamma*******

*ignis de rubo, et vidit quoniam rubus arderet igni, rubus autem non cremabatur^q. Et dixit Moyses : Transiens videbo^r hoc grande visum, cur utique non crematur^s rubus. Ut vidit autem quoniam accedit^t videre, vocavit eum Dominus Deus de rubo dicens : Moyses, Moyses. Qui dixit^u : Quid est? Et dixit : Ne accesseris huc, nisi solveris calciamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas terra sancta est. Et dixit ei : Ego sum Deus patris tui^v, Deus Abraham, et Deus Isaac, Deus Jacob (Exod. III, 2-6). Hoc autem manifestatum est in Evangelio eata Joannem : *Et respondit illis Joannes : Ego quidem^w baptizo in aqua : in medio autem vestrum stat quem vos nescitis^x. Ipse est enim de quo dixi : Post me veniens homo^y ante me factus est, cujus non sum dignus corrigiam calciamenti^z solvere (Joan. I, 26, 27). Item eata Lucam : *Sint lumbi vestri præcincti^{aa} et lucernæ ardentes^{bb}, et vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando veniat^{cc} a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit aperiunt ei. Beati^{dd} servi illi quos adveniens dominus invenerit vigilantes (Luc. XII, 35-37). Item in Apocalypsi : *Regnavit Dominus Deus omnipotens, gaudeamus et exultemus, et demus ei gloriæ^{ee} claritatem, quoniam venerunt nuptiæ Agni, et uxor ejus se præparavit (Apoc. XIX, 6, 7).****

CAP. XX. — QUOD CRUCI ILLUM FIXURI ESSENT JUDÆI.

Apud Esaiam : *Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem et contradicentem mihi, qui ambulat vias non bonas^{ff}, sed post peccata sua (Isa. LXV, 2). Item apud Hieremiam : *Venite, mittamus lignum in panem ejus^{gg}, et eradamus^{hh} a terra vitam ejus (Hier. XI, 19). Item in Deuteronomio : *Et erit pendens vita tua ante oculos tuos, et timebis die et nocte, et non credes vitæ tuæ (Deut. XXVIII, 66). Item in Psalmo XXI : *Effoderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt²⁹⁵ omnia ossa mea. Ipsi autem contemplati sunt, et viderunt me, et dividerunt vestimenta mea sibi, et super vestem meam sortem miserunt. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me, in auxilium meum attende. Libera a gladio animam meam et****

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Congregate populum *Bod. 1, 5.*
^b De cubiculo suo *Bod. 1, 2, 4.*
^c Plateis Jerusalem *NC. 2.*
^d Velut gigas *Bod. 1, 5. Ad currendam viam Lam. Lin. Bod. 1, 2, 5. NC. 1, 2.*
^e Cæli profectio *Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Processio Lam. Lin. NC. 1, 2.*
^f Nec est qui se abscondet *Lin. NC. 1, 2. Lateat calor Lan. NC. 2. Bod. 2, 4.*
^g Claritatem item *Lan.*
^h Ut excalcearet se *Lin.*
ⁱ Ut quicumque *Voss. 5. Lam. NC. 1.*
^j Nuptias excusaret *Bod. 1. Voss. 2.*
^k Excalcearetur *Bod. 1.*
^l Quando fuit Jesus *Lan. NC. 1. Bod. 1, 4. Jerico in agro Foss.*
^m Frameam ferentem *Thu. Foss. Corb.*
ⁿ Super faciem *Bod. 1.*
^o Imperas servo *Lan.*
^p Calciamentum solvere *Bod. 5.*

- ^q Non concremabatur *Bod. 1. Comburebatur Lan. NC. 2. Bod. 2.*
^r Vado et videbo *Bod. 1.*
^s Non concrematur *Bod. 1.*
^t Moyses, Moyses, qui dixit, quid est; reliqua desunt in *MR.*
^u Deus patrum tuorum *NC. 1.*
^v Ego vos quidem baptizo *Bod. 1, 5, 4.*
^w Vos non nostis *NC. 1. Bod. 1, 2, 5, 4. Lin.*
^x Homo, et ante me *NC. 2. Bod. 1.*
^y Calceamentorum *Lan. NC. 2. Bod. 1, 2.*
^{aa} Vestri accincti *Bod. 1, 5, 4.*
^{bb} Ardentes in manibus vestris *Bod. 3.*
^{cc} Quando revertatur *Lin. NC. 2.*
^{dd} Felices servi *Lan. NC. 1. Bod. 1, 2, 4.*
^{ee} Demus ei claritatem *Lan. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 5, 4. Thu. Corb.*
^{ff} Qui non ambulat vias meas *Bod. 5.*
^{gg} Lignum in pane *Thu. Corb. Voss.*
^{hh} Vellamus a terra *Bod. 5.*

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. XIX. — Ante me factus est. Vide annotationes Erasmi in caput primum Evangelii secundum Joannem.

de manu canis unicam meam. Salva me ex ore leonis et a cornibus unicornium humilitate meam. Enarrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te (Ps. xxi, 17-22). Item in Psalmo cxviii: Confige clavos de metu tuo a carnis meas (Ps. cxviii, 120). Item in Psalmo cxi: Allevatio manuum mearum sacrificium vesperinum (Ps. cxi, 2). De quo sacrificio Sophonias dixit: Metuite a facie Domini Dei, quoniam prope est dies ejus: quia apparavit Dominus sacrificium suum, sanctificavit electos suos c (Soph. i, 7). Item apud Zachariam: Et intuebuntur in me, in quem transfixerunt (Zach. xii, 10). Item in Psalmo lxxxvii: Exclamavi ad te, Domine, tota die, extendi ad te manus meas (Ps. lxxxvii, 10). Item in Numeris: Non quasi homo Deus suspenditur d, neque quasi filius hominis minas patitur (Num. xxiii, 19). Unde in Evangelio e B Dominus dicit: Sicut Moyses exaltavit serpentem in eremo, ita exaltori oportet Filium hominis, ut omnis qui crediderit in Filium f habeat vitam eternam (Joan. iii, 14, 15).

CAP. XXI. — QUOD IN PASSIONE CRUCIS ET SIGNO VIRTUS B OMNIS SIT ET POTESTAS.

Apud Abacuc: Texit h caelos virtus ejus et laudis ejus plena est terra; et splendor ejus ut lux i erit, cornua in manibus ejus erunt j. Et illic stabilita est virtus glorie ejus, et constituit dilectionem validam. Ante faciem suam ibit verbum, et procedet k in campos secundum gressus l suos (Abac. iii, 5-5). Item apud Esaiam: Ecce natus est nobis puer, et datus est nobis filius, cujus imperium super humeros ejus; et vocatum est nomen ejus magnae cogitationis m nuntius (Isa. ix, 5). Hoc signo crucis et Amalech victus est ab Jesu per Moysen. In Exodo dixit Moyses ad Jesum n: Elige tibi viros, et exi, et constitue cum Amalech in crastinum o. Ecce ego stabo in cacumine collis, et virga Dei in manu mea. Et factum est cum levabat manus Moyses, prevalebat Israel; ubi autem submiserat manus p Moyses, invalescebat Amalech. Sed manus Moysi erant graves, et accepto lapide supposuerunt sub eo, et sedebat super eum; et Aaron et Ur sustentabant manus ejus hinc et inde, et facte sunt manus Moysi stables usque in occusum solis, et fugavit Jesus

Amalech et omnem populum ejus. Et dixit Dominus ad Moysen: Scribe hoc ut sit memoria in libro, et da in aures Jesu q, quoniam deletionem deleam memoriam Amalech de sub caelo (Exod. xvii, 9-11).

CAP. XXII. — QUOD IN HOC SIGNO CRUCIS SALUS SIT OMNIBUS QUI IN FRONTIBUS NOTENTUR r.

Apud Ezechielem dicit Dominus: Transi mediam Hierusalem, et notabis signum super frontes virorum qui ingerunt et merent ob iniquitates quae sunt in medio ingemunt (Ezech. ix, 4, 6). Item illic: Vadite s et caedite, et nolite parcere oculis vestris. Nolite misereri senioris et juvenis t et virginis, et parvulos et mulieres interficite, ut perdeantur. Omnem autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis, et ab ipsis u sanctis meis incipite. Item in Exodo Deus ad Moysen: Et erit sanguis v in signo vobis super domos in quibus ibi critis; et videbo sanguinem, et protegam vos, et non erit in vobis plaga diminutionis cum percutiam terram Aegypti (Exod. xii, 15). Item in Apocalypsi: Et vidi Agnum stantem in monte x Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, et habebat nomen ejus et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xiv, 1). Item illic: Ego sum z et o, primus et novissimus, initium et finis. Felices eos qui faciunt precepta ejus, ut sit potentia eorum super lignum vite y (Apoc. xxii, 15-14).

CAP. XXIII. — QUOD MEDIO DIE IN PASSIONE EIUS TENEBRAE FUTURE ESSENT.

Apud Amos: Et erit in illo die, dicit Dominus, occidet sol meridie, et obtenebrabitur dies lucis: zoz et convertam dies festos vestros in luctum et omnia cantica vestra in lamentationem (Amos viii, 9, 10). Item apud Hieremiam: Exterrita est quae parit et tarduit z anima ejus. Subiit sol ei cum adhuc medius dies esset, confusus est et maledicta. Reliquos eorum in gladio aa dabo in conspectu inimicorum eorum (Hier. xv, 9). Item in Evangelio: A sexta autem hora tenebrae factae sunt super bb totam terram usque ad horam nonam (Math. xxvii, 45).

CAP. XXIV. — QUOD A MORTE NON VINCERETUR, NEC APUD INFEROS REMANSURUS ESSET.

In Psalmo xxix: Domine, reduxisti cc ab inferno

LECTIONES VARIANTES.

a De timore tuo Lin. Paulo post Elevatio Lin.
b Paravit Dominus Lin. Bad. 1, 2, 4. Lam. NC. 1, 2.
c Corb.
d Sanctificavit vocatos NC. 1, 2. Corb. Ver.
e A Hono suspenditur Foss. Corb. Filius homine patitur, Lin.
f Deinde in Evangelio NC. 2.
g Crediderit in eum Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2.
h Signo virtutis Lin. Virtus sit et potestas NC. 2. Bod. 1, 5, 4.
i Operuit caelos Bod. 5.
j Illux erit Bod. 1, 2, 5, 4. Erit abest Oron.
k Manibus ejus sunt Bod. 1, 4.
l Exibit in campos Bod. 2, 5.
m Secundum greges Lin. Bod. 4.
n Magni consilii nuntius Bod. 5.
o Ad Jesum Nave Lam. NC. 1. Bod. 2.

D o Crastino Corb. Etego stabo Bod. 1, 2.
p Submiserat invalescebat Bod. 1, 2, 5, 4. Foss. Corb.
q Aure s ejus, quoniam Lam. NC. 1. Lin. Bod. 1, 2. Foss.
r Frontibus notantur Bod. 5.
s Vadi, caedite Bod. 1, 2, 5, 4. Nolite Bod. 5.
t Senioribus et juvenibus, virginibus et parvulis Bod. 1.
u Corb. Seniores et Bod. 2.
v Ab ipsis sicut a sanctis Bod. 5.
w Is sanguis Bod. 2. In signum Lin. Bod. 1, 5.
x In montem Bod. 1, 2, 5, 4.
y Super lignum Bod. 1, 2, 5, 4. Benev.
z Tardavit anima NC. 2. Bod. 2.
aa In gladium dabo Bod. 1, 2.
bb Per totam terram Bod. 1, 2, 4. Universam Bod. 5.
cc Domine, imposuisti ab inferno, NC. 1. Lam. Eduxisti NC. 2. Bod. 1, 2, 4. Revocasti Lin. Inferni Bod. 1, 2, 3, 4.

animam meam (Ps. xxix, 5). Item in Psalmo xv: Non a dectingues animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem^a (Psal. xv, 10). Item in Psalmo iii: Ego dormivi, et somnum cepi^b, et resurrexi, quoniam Dominus auxiliatus est mihi^c (Psal. iii, 6). Item cata Joannem: Nemo aufert animam meam a me, sed ego a me pono eam; potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc enim mandatum accepi a Patre meo (Joan. x, 10, 14).

CAP. XXV. — QUOD AD INFERIS TERTIO DIE RESURGERET.

Apud Osee: Vivificabit^d nos post biduum, die tertio resurgemus^e (Ose. vi, 2). Item in Exodo: Et dixit Dominus ad Moysen: Descende et testificare^f populo, et sanctifica illos hodie et cras, et lavent vestem suam^g, et sint parati in perendum diem. Die enim tertio descendet Dominus in montem Sina^h (Exod. xix, 10, 11). Item in Evangelio: Progenies nequam et adultera signum querit, et signum non dubitur illi nisi signum Jonæⁱ prophete. Quomodo enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit Filius hominis in corde terræ^j tribus diebus et tribus noctibus (Matth. xvi, 4).

CAP. XXVI. — QUOD, CUM RESURREXISSET, ACCIPERET A PATRE OMNEM. POTESTATEM, ET POTESTAS EJUS ÆTERNA SIT.

Apud Danielem: Videbam in visu nocte^k; et ecce in nubibus cæli quasi Filius hominis veniens venit usque ad Veterem dierum, et stetit in conspectu ejus, et qui assistebant ei^l obtulerunt eum; et data est ei potestas regia, et omnes reges terræ per genus^m, et omnis claritas serviens eiⁿ; et potestas ejus æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus non corrumpetur (Dan. vii, 13, 14). Item apud Esaiam: Nunc exurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor; nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini. Vana erit fortitudo spiritus vestri, ignis^o vos consumet (Isa. xxx, 10, 11). Item in Psalmo cix: Dicit Dominus^p Domino meo: Sede ad dexteram meam quoadusque^q ponam inimicos tuos suppeda-

neum^r pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ mittet^s Deus a Sion, et dominaberis in medio inimicorum tuorum (Ps. cix, 1-5). Item in Apocalypsi: Et conversus respexi, ut viderem vocem quæ mecum loquebatur. Et vidi septem candelabra aurea, et in medio candelabrorum similem Filio hominis vestitum podere, et erat præcinctus supra manillas zonam auream^t. Caput autem ejus et capilli erant albi velut lana aut nix, et oculi ejus ut flamma ignis^u, et pedes ejus similes aurichalco, sicut de fornace ignis^v, et vox ejus ut sonus aquarum multarum; et habebat in dextera sua septem stellas, et ex ore ejus gladius utraque parte^w acutus exibat, et facies ejus splendebat^x ut sol in virtute sua. Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tanquam mortuus, et imposuit^y super me dexteram suam dicens: Noli timere, ego sum primus et novissimus, et vivus qui fueram mortuus; et ecce sum vivens in sæcula sæculorum, et habeo claves mortis et inferorum (Apoc. ii, 12-18). Item in Evangelio Dominus post resurrectionem^z discipulis dicit: Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Ite ergo^{aa}, et docete omnes gentes, tingentes^{ab} eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos observare omnia quæcumque præcepi vobis^{bb} (Matth. xxvii, 18, 19).

CAP. XXVII. — QUOD PERVENIRI NON POSSIT AD DEUM PATREM NISI PER FILIUM^{cc} EJUS JESUM^{cc} CHRISTUM.

In Evangelio: Ego sum via et veritas et vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me (Joan. xiv, 6). Item illic: Ego sum ostium^{dd}. Per me si quis introierit^{ee}, salvabitur (Matth. xiii, 17). Item illic: Multi prophete et justi cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt (Joan. iii, 53). Item illic: Qui credit in Filium habet vitam æternam. Qui dicto^{ff} non audiens est in Filium non habet vitam, sed ira Dei manebit super eum. Item Paulus apud Ephesios: Et cum venisset, annuntiavit vobis pacem his qui longe et pacem iis qui prope, quia per ipsum habemus accessum^{gg} ambo in uno Spiritu ad Patrem (Ephes. ii, 17, 18). Item ad Romanos: Omnes enim peccaverunt et egent claritate Dei: justificantur autem dono ipsius et gratia per redemptionem quæ est in Christo Jesu (Rom. iii, 23, 24). Item in

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Videre interitum Lam. Bod. 2. NC. 1.
^b Soporatus sum Lin. Quievi NC. 2. Surrexi Bod. 1. 5.
^c Dominus auxiliator Bod. 2. 5. Suscepit me Lin. NC. 2.
^d Vivificavit nos Bod. 1. 5.
^e Die tertio item Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 5, 4.
^f Vestimenta sua Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 3.
^g In monte Sina Bod. 1. 5.
^h Nisi Jonæ prophete Bod. 1, 4.
ⁱ Desunt illæ voces in corde terre Bod. 1. Foss. Corb.
^j In visu noctis Bod. 2. Foss.
^k Assistebant obtulerunt Bod. 1, 2, 5, 4.
^l Terre et gens omnis Foss. Secundum genus Tert.
^m Serviet Lin.
ⁿ Ignis vos consumet Lin. Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 5, 4.
^o Dicit Dominus Lam.
^p Donec ponam Lin. Lam. NC. 1, 2.

- ^q Scabellum Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 3.
^r Emitte Foss. Deus ex Sion Lam. Lin. NC. 1, 2.
^s Supra manillas Bod. 1, 5, 4. Zona aurea Foss. Corb.
^t Fornace ignea Bod. 1, 3, 4. Brev. Ver.
^u Gladius utrinque acutus Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2, 4.
^v Splendida Bod. 1.
^w Et posuit Bod. 1. 4.
^x Resurrectionem dicit Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 5, 4.
^y Ite et docete, Bod. 1.
^z Baptizantes eos NC. 2. Bod. 5.
^{aa} Præcipio vobis Bod. 1. Mandavi Lin.
^{bb} Nisi per illum Lam.
^{cc} Jæsu Lam. NC. 1. Bod. 2, 5.
^{dd} Per me qui introierit Bod. Foss.
^{ee} Qui in dicto non audiens Lam. Foss. Corb. inobediens.
^{ff} Bod. 1. 4.
^{gg} Habemus pacem ambo Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2, 3, 4.

STEPH. BALUZI NOTÆ.

CAP. XXVI. — Vivens in sæcula sæculorum. Codex Gratianopolitanus, vivens in ecclesia sanctorum.

Epistola Petri apostoli : *Christus semel pro peccatis nostris a mortuus est, justus pro injustis b, ut nos offerret Deo (1 Petr. iii, 18). Item illic : In hoc enim et mortuis predicatum est ut suscitentur (Ibid. iv, 6). Item in Epistola Joannis : Qui negat Filium, neque Patrem habet. Qui confiteatur Filium c, et Filium et Patrem habet (1 Joan. ii, 25).*

CAP. XXVIII. — QUOD IPSE JUDEX VENTURUS SIT.

^b Apud Malachiam : *Ecce dies Domini venit ardens velut cilibanus; eruntque omnes alienigenæ et omnes iniqui stipula, et succendet illos adveniens dies, dicit Dominus (Malach. iv, 1). Item in Psalmo XLIX : Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram. A solis ortu usque ad occasum ex Sion species d decoris ejus. Deus manifeste veniet e, Deus noster, et non silebit. Ignis ante eum ardebit, et in circuitu ejus procella nimia f. Vocavit cælum sursum g et terram h ut separaret populum suum. Colligite illi justos i ejus, eos qui disponunt testamentum i ejus in sacrificiis, et annuntiabunt cæli justitiam ejus, quoniam Deus judex est (Ps. XLIX, 1-6). Item apud Esaiam : Dominus Deus k virtutum prodibit, et comminet bellum. Excitabit certamen, et clamabit l super inimicos suos m cum fortitudine : Tacui n, nunquid semper tacebo (Isa. XLII, 15, 14)? Item in Psalmo LXVII : Exsurgat Deus et dissipentur o inimici ejus, et fugiant a facie ejus qui oderunt eum. Sicut deficit fumus p, deficiant. Sicut tabescit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei, et justi jucundentur q et exsultent in conspectu Dei et lætentur in jucunditate. Cantate Deo, psallite nomini ejus r, iter facite ei s qui ascendit in occasum; Deus nomen illi. Turbabuntur a facie ejus patris orphanorum t et judicis viduarum. Dets in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit unanimes u in domo, producens v victos in virtute, similiter eos qui in tram provocant x,*

qui inhabitant in monumentis. Deus, dum prodires y in conspectu populi tui, in transeundo z in crenum (Ps. XLVII, 2, 8). Item in Psalmo LXXXI : Exsurge, Deus, judica terram, quoniam tu exterminabis aa in omnibus gentibus (Ps. LXXXI, 8). Item in Evangelio cata Mathæum : Quid nobis et tibi, fili David? Quid tunc venisti ante tempus punire nos bb (Matth. viii, 29). Item cata Joannem : Nihil Pater judicat, sed judicium omne Filio dedit, ut omnes honorificent Filium sicut honorificent Patrem. Qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui eum misit (Joan. v, 22, 25). Item in Epistola Pauli ad Corinthios secunda : Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque cc sui corporis propria secundum quæ egit, sive bona, sive mala (II Cor. v, 10).

CAP. XXIX. — QUOD IPSE SIT REX IN ÆTERNUM REGNATURUS.

Apud Zachariam : *Dicite filiæ Sion : Ecce rex tuus venit tibi justus et salvans, mitis, sedens super asinum indomitum dd (Zach. ix, 9). Item apud Esaiam : Quis nuntiabit vobis locum ee illum æternum? Ambulans in justitia, et manus abstinens a muneribus, gravans aures ut non audiat judicium sanguinis, et comprimens oculos suos ne videat injustitiam, hic inhabitabit ff in alta spelunca petreæ fortis. Panis illi dabitur, et aqua ejus fidelis. Regem cura claritate videbitis (Isa. xxxiii, 14-17). Item apud Malachiam : Rex magnus sum ego, dicit Dominus, 297 et nomen meum illustre est apud gentes (Malach. i, 14). Item in Psalmo ii : Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus gg, annuntians imperium ipsium (Ps. ii, 6, 7). Item in Psalmo xxi : Commemorabuntur hh et convertentur ad Dominum omnes termini terræ, et adorabunt in conspectu tuo omnes patriæ gentium; quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur ii omnium gentium (Ps.*

LECTIONES VARIANTES.

^a Pro peccatis mortuus *Bod. 1, 3, 4.*

^b Justus pro iniquis *NC. 1. Lam.*

^c Confiteatur Filium, et Patrem habet *Bod. 1, 4. Foss.*

^d A Sion *Bod. 1, 2, 4. Species elegantia Lam. Bod. 2. NC. 1.*

^e Deus manifestus *Bod. 1, 2, 4.*

^f Circuitu ejus tempestas valida *Lin. NC. 2. Bod. 5.*

^g Cælum sursum, a terra *Ben. Fer.*

^h Ut separaret populum *Foss. Corb.*

ⁱ Congregate sanctos *NC. 2.*

^j Qui ordinaverunt *NC. 2. Lin.*

^k Dominus dicit, Deus virtutum *Bod. 2.*

^l Exclamabit *Bod. 1.*

^m Inimicos ejus *Foss.*

ⁿ Tacui quidem, nunquid *Bod. 5.*

^o Dispergantur inimici *Bod. 1, 4.*

^p Quomodo deficit *Foss. Corb. Bod. 1, 2, 3, 4. Quomodo*

tabescit cera Bod. 1, 2, 3, 4. Cera fluet Lin. NC. 2.

^q Justi epulentur *Lam. Bod. 2, 5. NC. 2.*

^r Psalmum dicite *Lin. NC. 2. Jucunditate in Deo Bod. 5.*

^s Viam facite ei *NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. Foss. Corb.*

^t Patres orphanorum et judices *Bod. 1, 3, 4. Foss. Corb.*

^u Unius moris *Lin.*

^v Qui educit victos in fortitudine *Lin. NC. 2.*

^x Eos qui amaricant *Corb. Eos qui inhabitant in monumentis Lam. NC. 1. Bod. 2, 5, 4. Foss.*

^y Dum egredieris *Lin. NC. 2.*

^z Tui, dum transieris *Foss.*

^{aa} Tu exheredabis *Bod. 2. Lam. Disperdes NC. 2.*

^{bb} Perdere nos *Bod. 5.*

^{cc} Ut recipiat unusquisque *Lam. NC. 1. Corb. quæ gessit sive bona NC. 1. Lam.*

^{dd} Super pullum asini *Lam. NC. 1. Bod. 2.*

^{ee} Quis nuntiabit vobis quia ignis ardet? quis nuntiabit vobis locum illum æternum *Lam. Bod. 2, 5, 4. Lin. NC. 1, 2. Foss.*

^{ff} Hic habitabit *Bod. 1.*

^{gg} Montem sanctum ejus, prædicans præceptum Domini *NC. 2. Foss. Imperium ejus Bod. 1, 2, 3, 4.*

^{hh} Reminiscentur et convertentur *NC. 2.*

ⁱⁱ Dominabitur gentium *Foss.*

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. XXVIII. — *Producens victos.* Pauli aliter habet hic locus in codice Burgandico, ubi sic legitur: *Qui educit victos in fortitudine, similiter eos qui in iram provocant, qui habitant in sepulchris. Deus, cum egredieris coram populo tuo, dum transgredieris in deserto. Item in Psalmo LXXXI : Exsurge, Deus, judica terram, quoniam tu disperdes in omnibus gentibus. Item in Evange-*

lio secundum Matthæum : Quid nobis et tibi, Fili Dei? Quid tunc venisti ante tempus perdere nos? Duo libri veteres in editione Anglicana laudati habent qui educit victos in fortitudine. Sic etiam in uno meo.

Quas ipse pasciturus est. Hæc non habentur in Apocalypsi, et desunt in quibusdam libris veteribus; desunt etiam in græco.

xxi. 28, 29). Item in Psalmo xxiii : *Auferte portas* ^a, *A tati* ^x. *Omnis qui est de veritate audit vocem meam principes, vestras, et extollimini, portæ æternales, et introibit rex claritatis. Quis est iste rex claritatis* ^b? *Dominus fortis et potens, Dominus fortis in prælio. Auferte portas principes vestras, et extollimini portæ æternales, et introibit rex claritatis. Quis est iste rex claritatis? Dominus virtutum ipse est rex claritatis* (Ps. xxiii, 7-10). Item in Psalmo xlviv : *Eruclavit cor meum sermonem bonum* ^c, *dico ego* ^d *opera mea regi. Lingua mea calamus scriptoris* ^e *acute scribentis, decorus* ^f *specie super filios hominum. Effusa est* ^g *gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in sæcula* ^h. *Accingere ense tuo* ⁱ *ad femur, potentissime. Decori et speciei tuæ et intende et dirige* ⁱ *et regna propter veritatem* ^k *et mansuetudinem et justitiam* (Ps. xlviv, 2, 5). Item in Psalmo v : *Rex meus et Deus meus, quoniam* ^B *ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam; mane assistam tibi* ^l, *et contemplabor te* (Ps. v, 5, 4). Item in Psalmo xcvi : *Dominus regnavit, exultet terra, jucundentur* ^m *insule multæ* (Ps. xcvi, 1). Item in Psalmo xlviv : *Adstitit regina ad dexteram tuam in veste inaurata* ⁿ, *amicta est varietate. Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populi tui et domus patris* ^o *tui, quoniam desideravit rex speciem tuam, quia ipse est Dominus Deus tuus* ^p (Ps. xlviv, 10-12). Item in Psalmo lxxiii : *Deus autem rex noster ante sæculum* ^q, *operatus est salutem in medio terræ* (Ps. lxxiii, 12). Item in Evangelio eata Mathæum : *Et cum Jesus natus esset in Bethlehem Judee, in diebus Herodis regis, ecce magi ab Oriente venerunt Hierosolymam* ^r *dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim* ^C *stellam ejus in Oriente, et venimus adorare eum* (Matth. 11, 1, 2). It m eata Joannem dixit Jesus : *Regnum meum non est de isto sæculo. Si de isto sæculo* ^s *esset regnum meum, ministri mei turbarentur* ^t *ne traderer Judæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit Pilatus* ^u : *Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quoniam rex sum. Ego in hoc natus sum* ^v *et in hoc veni in sæculum, ut testimonium perhibeam veri-*

(Joan. xviii, 36, 37).

CAP. XXX. — QUOD IPSE SÍT JUDEX ET REX V.

In Psalmo lxxi : *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis, judicare populum tuum in justitia* (Ps. lxxi, 1, 2). Item in Apocalypsi : *Et vidi cælum apertum* ^z; *et ecce equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verus* ^{aa}, *æquum justumque judicat, et præliatur. Oculi autem ejus erant tamquam flamma ignis, et super caput ejus diademata multa, et portabat nomen scriptum nemini alii nisi sibi* ^{bb} *nolum. Et erat coopertus vestem aspersam* ^{cc} *sanguine, et dicitur nomen ejus Verbum Dei* ^{dd}; *et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis, induti byssinum album mundum* ^{ee}; *et de ore ejus exibat gladius utrinque* ^{ff} *acutus, ut ex eo percuteret nationes quas ipse pasciturus* ^{gg} *est in virga ferrea, et ipse calcabit torcular vini iræ Dei omnipotentis. Habet etiam in veste et in femore suo nomen scriptum: Rex regum et Dominus dominantium* ^{hh} (Apoc. xix, 11-16). Item in Evangelio: *Cum venerit Filius hominis in claritate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suæ: et colligentur ante eum omnes gentes, et segregabit illos* ⁱⁱ *ab invicem, quemadmodum pastor segregat oves ab hædis; et statuet oves ad dexteram suam; hædos autem ad sinistram* ⁱⁱ. *Tunc dicit Rex eis qui ad dextram ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum* ^{aaa} *est ab origine mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et potastis me* ^{kk}; *hospes fui, et adduxistis me* ^{ll}; *nudus, et textistis me* ^{mmm}; *infirmus* ⁿⁿ, *et visitastis me; in carcere fui, et venistis ad me. Tunc respondebunt ei justi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem et parvum, sitientem et potavimus? quando autem te vidimus hospitem et adduximus* ^{ooo} *te? quando autem te vidimus in firmum* ^{pp} *et in carcere, et venimus ad te? Et respondens Rex* ^{qq} *dicet eis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni horum*

LECTIONES VARIANTES.

^a Tollite, portas, principes *Lam. NC. 1, 2. Bod. 2, 3. Elevamini, portæ Bod. 1, 2, 5. Lam. NC. 1.*
^b *Æternæ Bod. 4. Rex glorie Bod. 1, 2, 5. Lam. Lin. NC. 1, 2. Claritatis, Dominus fortis in prælio. Foss. Fortis in prælio, item in Psalmo Lam. Lin. NC. 1, 2.*
^c *Cor meum verbum bonum Bod. 2, 5. Lam. Lin. NC. 1, 2.*
^d *Dico opera mea regi Bod. 1.*
^e *Calamus scribæ Lam. Bod. 2, 5. Lin. NC. 1, 2. Scribæ* ^D *velociter Lam. Bod. 2, 5. Lin. NC. 1, 2.*
^f *Speciosus forma præ filiis hominum Lin. NC. 2.*
^g *Diffusa est gratia Bod. 2, 5.*
^h *Deus in æternum Bod. 5.*
ⁱ *Ensem tuum Lam. Bod. 2, 5, 4. Gladium Lin. NC. 2. Bod. 1.*
^j *Prosperare inequitas Bod. 1, 5. Procede Lin. NC. 2.*
^k *Sanctitatem et justitiam Lam. Bod. 1, 4. NC. 1. Justitiam, et docebit te mirabilia dextra tua Bod. 5.*
^l *Mane astabo tibi et videbo Lin. NC. 2.*
^m *Exultet terra, lætetur Bod. 2. Lin. NC. 2.*
ⁿ *In vestitu deaurato circumornata et variata Lin. Circumamicta varietate NC. 2. Circumamicta et variata Lam. Bod. 2. NC. 1.*
^o *Domum patris Corb.*
^p *Dominus tuus Bod. 1, 2, 5.*
^q *Ante sæcula Corb.*
^r *Advenerunt Hierosolymam Bod. 1.*
^s *De hoc mundo: si de hoc mundo Bod. 2. Lam. NC. 2.*
^t *Utique decertarent Bod. 5.*

^u *Dixit autem Pilatus Bod. 1.*
^v *Natus sum et in hoc veni Lam. Bod. 1, 2, 5, 4. Lin. NC. 1. Ego in hoc veni in sæculum Oron.*
^x *Testimonium dicam Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 5, 4. Corb.*
^y *Quod Christus in fine sæculi iudex omnium veniens, bonis premia, malis supplicia pro meritis restituet Bod. 5.*
^z *Cælum totum apertum Bod. 4.*
^{aa} *Fidelis et verax Foss. Et justus Corb. Justum judicans, Lam. NC. 1. Præliator Lam. NC. 1. Corb.*
^{bb} *Nisi ipsi soli Foss.*
^{cc} *Veste aspersa Foss. Veste sparsa Lam. NC. 1. Lin. Bod. 2.*
^{dd} *Sermo Dei.*
^{ee} *Byssino mundo Foss.*
^{ff} *Gladius ex utraque parte Corb.*
^{gg} *Pasturus Bod. 2, 5, 4.*
^{hh} *Dominorum Bod. 1, 4.*
ⁱⁱ *Segregabit illas Corb.*
^{jj} *A sinistris Corb. Dextram suam sunt Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 5, 4.*
^{kk} *Dedistis mihi bibere Lam. NC. 1. Bod. 2.*
^{ll} *Suscipistis me Lam. NC. 1. Bod. 2.*
^{mmm} *Nudus et cooperuistis Lam. NC. 1.*
ⁿⁿ *Infirmatus Ver.*
^{ooo} *Suscipimus Bod. 2. abduximus Ver*
^{pp} *Infirmari Bod. 1, 5, 4.*
^{qq} *Respondit Rex et dicit Bod. 1.*

ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicit illis **A** et ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi? Et respondebit illis **d**: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi fecistis. Et abibunt isti in ambustionem æternam **e**, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 21-46).

A et ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi? Et respondebit illis **d**: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi fecistis. Et abibunt isti in ambustionem æternam **e**, justi autem in vitam æternam (Matth. xxv, 21-46).

LECTIONES VARIANTES.

a Qui sunt ad sinistram *Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2.*

b Dedistis mihi bibere *Bod. 2. Potastis me, hospes fui et non suscepistis me Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod.*

c Non venistis ad me *Bod. 3, 4. Abduxistis Ver.*

d Respondebit illis Rex dicens *Lam. NC. 1.*

e In ignem æternum *NC. 2.*

LIBER TERTIUS

CYPRIANUS Quirino filio salutem. Pro fide ac devotione **B** tua quam Dominus Deus exhibes, fili charissime, petisti ut, ad instruendum te, exciperem de Scripturis sanctis quædam capitula ad religiosam sectæ nostræ disciplinam pertinentia, lectionis divinæ succinctam diligentiam quærens, ut animus Deo deditus non longis aut multis librorum voluminibus fatigaretur, sed eruditus breviario præceptorum cælestium habeat ad fovendam memoriam suam salubre et grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obsequium debeo, feci quod petisti, ut laborarem semel, ne tu semper laborares. Quantum potuit itaque mediocritas nostra complecti, collecta sunt a me quædam præcepta Dominica et magisteria divina; quæ esse facilia **b** et utilia legentibus possint, dum in brevitarium pauca digesta et velociter perleguntur et frequenter iterantur. Opto te, fili charissime, semper bene valere.

CAPITULA.

- I. De bono operis et misericordiæ **1**.
- II. In opere et eleemosynis, etiamsi per mediocritatem minus fiat, ipsam voluntatem **1** satis esse.
- III. Agapem et dilectionem fraternam religiose et firmiter exercendam.
- IV. In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.
- V. Humilitatem et quietem in omnibus tenendam.
- 229** VI. Bonos quoque **k** et justos plus **1** laborare, sed tolerare debere, quia probantur.
- VII. Non contristandum **m** Spiritum sanctum quem accepimus.
- VIII. Iracundiam vincendam esse, ne cogat delinquere.

IX. Invicem se fratres sustinere debere.

X. In Deum solum **n** fidendum, et in ipso gloriandum.

XI. Eum qui fidem consecutus est, exposito **o** priore homine, cælestia tantum et spiritalia cogitare debere nec attendere ad sæculum, cui jun renuntiavit **p**.

XII. Non jurandum.

XIII. Non maledicendum.

XIV. Numquam mussitandum, sed circa omnia quæ accidunt **q** benedicendum Deum.

XV. Ad hoc tentari homines a Deo ut probentur **r**.

XVI. De bono martyrii.

XVII. Minora esse quæ in sæculo patimur quam sit premium quod promissum est.

XVIII. Dilectioni Dei ac Christi nihil præponendum.

XIX. Volantati, non nostræ, sed Dei, obtemperandum.

XX. Fundamentum et firmamentum spei et fidei esse timorem **s**.

XXI. Non temere de altero judicandum.

XXII. Accepta injuria **1**, remittendum et ignoscendum.

XXIII. Vicem malis non reddendam.

XXIV. Non posse ad Patrem **u** perveniri nisi per Christum.

XXV. Ad regnum Dei, nisi baptizatus et renatus quis fuerit, pervenire non posse.

XXVI. Parum esse baptizari et Eucharistiam accipere, nisi quis factis et opere proficiat.

XXVII. Baptizatum quoque gratiam perdere quam consecutus sit **v**, nisi innocentiam servet.

D XXVIII. Non posse in Ecclesia remitti ei qui in Deum deliquerit.

LECTIONES VARIANTES.

f De capitulis mandatorum Dei, ad christianæ religionis disciplinam pertinentibus. *Oxon. in not.*

g Fide ac dilectione *Lam. NC. 1. Ben.*

h Esse et facilia *NC. 2. Bod. 1.*

i Opere n misericordiæ *Corb. Lam. NC. 1.*

l Ipsa voluntate *Lam. NC. 1. Rod. 1. 1.*

k Bonos quoque *Rod. 1. 4.*

m Plurimum laborare *Corb.*

n Non contristare *Lam. Lin. NC. 1.*

o De solo *Bod. 1, 2. Confidendum Corb.*

o Expoliato primo homine *Thu.*

p Renuntiavimus *Bod. 1, 3, 4.*

q Accidunt, semper *Lam. NC. 1. Rod. 2.*

r Deo ut explorentur *NC. 2. Bod. 1, 4.*

s Dei addit *Bod. 4.*

t Acceptam injuriam remittendam et ferendam *Lam. NC. 2. Corb.*

u Non posse ad Deum Patrem *Corb. Veniri, Bod. 1, 2, 4.*

v Nisi per Christum *Bod. 4, 2. Corb. Thu.*

w Consecutus est *Thu. Corb.*

- XXIX. De odio nominis ante predictam. A
 XXX. Quod quis Deo voverit, cito reddendum.
 XXXI. Eum qui non crediderit jam judicatum esse.
 XXXII. De bono virginitatis et continentie.
 XXXIII. Nihil Patrem judicare, sed Filium, et Patrem ab eo non honorificari a quo non honorificetur Filius ^a.
 XXXIV. Fidelem gentiliter vivere non oportere ^b.
 XXXV. Deum ad hoc patientem esse, ut nos poeniteat ^c peccati nostri et reformemur.
 XXXVI. Mulierem ornari seculariter non debere ^d.
 XXXVII. Fidelem non oportere ob alia delicta nisi ob nomen solum puniri.
 XXXVIII. Servum Dei innocentem esse debere; ne incidat in poenam secularem.
 XXXIX. Datum nobis esse exemplum vivendi in B Christo.
 XL. Non jactaater nec tumultuose operandum.
 XLI. Inepte et scurriliter ^e non loquendum.
³⁰⁰ XLII. Fidem in totum ^f prodesse, et tantum nos posse quantum credimus.
 XLIII. Posse eum statim consequi qui vere crediderit.
 XLIV. Fideles inter se disceptantes non debere gentilem judicem experiri.
 XLV. Spem futurorum esse, et ideo fidem ^g circa ea que promissa sunt patientem esse debere.
 XLVI. Mulierem in ecclesia tacere debere.
 XLVII. Delicto et merito nostro fieri ut laboremus, nec Dei opem in omnibus sentiamus.
 XLVIII. Non sœnerandum.
 XLIX. Inimicos quoque diligendos. C
 L. Sacramentum fidei non esse profanandum.
 LI. Quod nemo in opere suo extolli debeat.
 LII. Credendi vel non credendi libertatem in arbitrio positam.
 LIII. Dei arcana perspicere non posse, et ideo fidem nostram simplicem esse debere.
 LIV. Neminem sine sorde et sine peccato esse.
 LV. Non hominibus, sed Deo, placendum.
 LVI. Deum nihil latere ex his que geruntur.
 LVII. Fidelem emendari et reservari.
 LVIII. Neminem contristari morte debere, cum sit in vivo labor et periculum; in moriendo ^h pax et resurgendi securitas ⁱ.
 LIX. De idolis que gentiles deos putant.
 LX. Ciborum nimiam concupiscentiam non appetendum. D
 LXI. Possidendi concupiscentiam et pecuniam non appetendam.
- LXII. Matrimonium cum gentilibus non jungendum.
 LXIII. Grave ^k delictum esse fornicationis.
 LXIV. Que sint carnalia que mortem pariant, et que spiritalia que ad vitam ducant ^l.
 LXV. Omnia delicta in Baptismo deponi.
 LXVI. Disciplinam Dei in ecclesiasticis preceptis observandam.
 LXVII. Predictum quod disciplinam sanam aspernari essent.
 LXVIII. Recedendum ab eo qui inordinate ^m et contra disciplinam vivat.
 LXIX. Non in sapientia mundi nec in eloquentia esse regnum Dei, sed in fide crucis et virtute conversationis.
 LXX. Parentibus obsequendum.
 LXXI. Patres quoque asperos circa filios esse non oportet ⁿ.
 LXXII. Servos, cum crediderint, plus dominis carnalibus servire debere.
 LXXIII. Item dominos mitiores esse debere.
 LXXIV. Viduas probatas quasque honorandas.
 LXXV. Suorum, et maxime fidelium, curam plus unumquemque habere debere.
 LXXVI. Majorem natu non temere accusandum.
 LXXVII. Peccantem publice objurgandum.
 LXXVIII. Cum hæreticis non loquendum.
 LXXIX. Innocentiam ^o sidenter petere et impetrare.
 LXXX. Nihil licere diabolo in hominem, nisi Deus permisit.
³⁰¹ LXXXI. Mercedem ^p mercenario cito reddendam.
 LXXXII. Non augurandum.
 LXXXIII. Cirrum ^q in capite non habendum.
 LXXXIV. Noni tellendum ^r.
 LXXXV. Surgendum cum episcopus aut presbyter veniat.
 LXXXVI. Schisma non faciendum, etiamsi in ipsa fide et in eadem traditione permaneat qui recedit.
 LXXXVII. Fideles simplices cum prudentia esse debere.
 LXXXVIII. Fratrem non circumveniendum.
 LXXXIX. Subito venire finem mundi.
 XC. Uxorem a viro non recedere, aut si recesserit, inuuptam manere ^s.
 XCI. Tantum unumquemque tentari quantum potest sustinere.
 XCII. Non quicquid licet esse faciendum.
 XCIII. Predictum quod hæreses futurae essent.
 XCIV. Cum timore et honore Eucharistiam accipiendam.

LECTIONES VARIANTES.

^a Honorificetur et Filius *Lam. NC. 1. Bod. 2.*
^b Debere *Corb.*
^c Poeniteat a peccatis nostris *Lam. NC. 1.*
^d Non oportere *Lam. NC. 1.*
^e Inepte et seculariter *Bod. 5.*
^f Tantum *NC. 2. Totam Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb.*
^g Fidem nostram *Impr. Thu. Corb.*
^h In moriendo autem *Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb.*
ⁱ In resurgendo securitas *Bod. 2.*
^j Admittendam *Lam. NC. 1. Bod. 2.*
^k Gravius *Bod. 1, 2, 3, 4. Fornicari Lam. NC. 1. Bod. 2.*

^l Ducant sempiternam *Lin.*
^m Inordinate et absque disciplina *Lib. Inordinate vadit Corb. Contra disciplinam Dei Lam. NC. 1.*
ⁿ Non oportere *Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2, 4.*
^o Innocentem fideliter *NC. 1.*
^p Mercedes, etc. *Lin.*
^q Cirrum non habendum *Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4 Thu. Corb.*
^r Pilum *Bod. 1.*
^s Inuuptam permanere *Voss. Inuuptam permaneret Lam NC. 1. Bod. 2.*

- XCIV. Bonis convivendum ^a, malos autem vitandos. A ²⁰³ CAP. I. — DE BONO OPERIS ET MISERICORDIÆ 1.
- XCVI. Factis, non verbis, operandum ^b.
- XCVII. Ad fidem et ad consecutionem properandum esse ^c.
- XCVIII. Catecuminum peccare jam ^d non debere.
- XCIX. Judicium secundum tempora futurum, æquitalis ante Legem, vel Legis post Moysen.
- C. Gratiam Dei gratuitam esse debere.
- CI. Spiritum sanctum in igne frequenter ^e apparuisse.
- CII. Correctionem bonos quosque ^f libenter audire debere.
- CIII. A multiloquentia temperandum.
- CIV. Non mentiendum.
- CV. Frequenter emendandos qui delinquent in domestico ministerio.
- CVI. Injuria accepta patientiam ^g tenendam, et ultionem Deo relinquendam.
- CVII. Non detrahendum.
- CVIII. Non esse proximo insidiandum.
- CIX. Infirmos visitandos.
- EX. Susurrones ^h maledictos esse.
- CXI. Sacrificia malorum acceptabilia non esse.
- CXII. Gravius judicari de his qui in sæculo plus habuerint potestatis.
- CXIII. Viduas ⁱ et pupillos protegi oportere.
- CXIV. Dum in carne est quis, Exomologesin facere debere.
- CXV. Adulationem perniciosam esse.
- CXVI. Plus ab eo diligi Deum cui in Baptismo plura peccata dimittuntur.
- CXVII. Fortem congressionem esse adversus diabolum, et ideo fortiter nos stare debere, ut possimus vincere.
- CXVIII. De antichristo, quod in homine ^j veniat.
- CXIX. Grave fuisse jugum legis quod a nobis abjectum est ^k, et leve esse jugum Domini quod a nobis susceptum est.
- CXX. Orationibus insistendum.

Apud Esaiam : Exclama ^m, inquit, in fortitudine, et noli parcere, sicut tuba exalta vocem tuam, annuntia plebi meæ ⁿ peccata ipsorum et domui Jacob facinora eorum. Me de die in diem querunt, et cognoscere vias meas concupiscunt, quasi plebs quæ justitiam fecerit et iudicium Dei ^o non deseruerit ^r. Postulant ^q me nunc iudicium justum, et appropinquare Deo concupiscunt dicentes : Quid ^r? quia jejunavimus et non vidisti, humiliavimus animas nostras et non cognovisti ^s. In diebus enim jejunii ^t inveniuntur voluntates ^u vestrae. Aut enim subjectos vobis subpungitis, aut ad iudicia et lites jejunatis, aut proximos cæditis pugnis. Ut quid mihi jejunatis, ut hodie audiat vox vestra in clamore? Non hoc jejunium ^v ego elegi, nisi ^x humiliet homo animam suam. Et si contorseris quasi circum collum tuum, et sacco et cinerem substraveris, nec sic ^y vocabitur jejunium acceptum. Non tale jejunium elegi, dicit Dominus; sed solve omnem nodum injustitiæ, resolve suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quasatos in requiem, et omnem consignationem injustam ^z dissipa. Frange esurienti panem tuum, et egenos sine teeto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti ^{aa}; et domesticos seminis tui non despicias. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, et vestimenta tua cito orientur. Et præbit ante te justitia, et claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, et Deus exaudiet te. Dum adhuc loqueris dicet : Ecce adsum ^{bb} (Isa. LVIII, 4-9). De hoc ipso apud Job : Conservavi egenum de manu potentis, et pupillo cui non erat adjutor auxiliatus sum. Os riduæ benedixit me, cum essem oculus cæcorum, pes quoque claudorum ego essem, et invalidorum pater (Job XXIX, 12, 13, 15, 16). De hoc ipso apud Tobiam : Et dixit Tobias ^{cc} filio meo : Vade, et adduc quemcumque pauperem inveneris ex fratribus nostris, qui tamen in mente habent Deum ex toto ^{dd} corde suo. Hunc adduc ^{ee}, et manducabit pariter meum ^{ff} prandium hoc : Ecce sustineo te, fili, donec venias (Tob. II, 2). Item illic : Omnibus diebus vitæ tuæ, fili, Deum in mente habe, et noli

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Convivendum Lam. Lin. NC. 1, 2. Thu. Bod. 1, 2, 3, 4.
 Conveniendum Oron.
^b Obtemperandum Bod. 1.
^c Properandum Oxon.
^d Peccare non debere Lam. Lin. NC. 1.
^e In igne semper Lam. NC. 1. Bod. 2.
^f Quoque Bod. 2, 3, 4.
^g Patientiam esse Lam. NC. 1.
^h Susurrones et bilingues Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb.
ⁱ Viduam Oxon.
^j In hominem veniet Corb.
^k Susceptum non Corb.
^l De bono opere et misericordia Lam. NC. 1. Corb.
^m Exclama in fortitudine Voss. 2.
ⁿ Plebi tuæ Voss. 2.
^o Iudicium non Voss. 4.
^p Dereliquerit Lin.
^q Postulant quidem Bod. 3. Postulant a me Bod. 1, 2. Lam. NC. 1, 2. Voss. 2.

- ^r Ut quid jejunavimus Lam. NC. 1. Bod. 2.
^s Et nescisti Lin.
^t Jejuniorum vestrorum Lam. NC. 1. Bod. 2.
^u Voluptates Lin. Thu. Corb.
^v Quod ego elegi Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Voss. 4.
 D 5. Coll.
^x Sed humiliare hominem Coll. Jejunium, dicit Dominus, per diem humiliare hominem animam suam, tamen si contorseris quasi circum Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Coll. Voss. 5.
^y Nec sic hoc Lam. NC. 1. Bod. 2. Hoc non sic Coll.
^z Consignationem injustitiæ NC. 1
^{aa} Vesti cum Coll.
^{bb} Adsum prope Coll.
^{cc} Dixit Tobias filio suo Lam. NC. 2. Bod. 1, 2. Voss. 4.
^{dd} Qui tamen habet Dominum in toto Lam. NC. 1.
^{ee} Huc adduc Corb.
^{ff} Pariter mecum Thu. Corb. Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2. Voss. 2.

STEPH. BALUZII NOTE.

CAP. I. — Ut quid mihi jejunatis. Vide Frontonis Duæci notas in Homiliam vi Chrysostomi ad populum Antiochenum.

Nisi humiliet. Vide Cotelerii notas in caput III Epistolæ Barnabæ.

præterire præcepta ejus. *Justitiam fac omnibus diebus vitæ tuæ, et noli ambulare viam iniquitatis: quoniam agente te ex veritate, erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertere faciem ab ullo paupere. Ita fiet ut nec a te avertatur facies Dei. Quomodo habueris, filii, sic fac. Si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac eleemosynam. Si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo communica. Et ne timueris cum facis eleemosynam, præmium bonum reponis tibi in diem necessitatis: quoniam eleemosyna a morte liberat et non patitur ire in tenebras. Munus bonum est eleemosyna omnibus qui faciunt eam coram summo Deo (Tob., iv, 5-11). De hoc ipso apud Salomonem in Proverbiis: Qui pauperi miseretur, Deo sœnerat (Prov. xix, 17). Item illic: Qui dat pauperibus, numquam indigebit. Qui autem avertit oculum suum, in multa penuria erit (Prov. xxvii, 27). Item illic: Eleemosynis et fide peccata purgantur (Prov. xvi, 6). Item illic: Si esurierit inimicus tuus, ciba eum; et si sitierit, potabis eum. Hoc enim faciens carbonem vivos superfundes in caput ejus (Ibid. xxv, 21, 22). Item illic: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum (Eccli. iii, 35). Apud eundem in Proverbiis: Ne dixeris: Abi et revertere, cras ego dabo, cum possis continuo bene facere. Non enim scis quid contingat sequenti die (Prov. iii, 28). Item illic: Qui obturat aures suas ne audiat imbecillum, et ipse invocabit Deum, et non erit qui exaudiat eum (Ib. xxi, 15). Item illic: Qui conversatur sine vituperatione in justitia, beatos filios relinquit (Ib. xx, 7). Apud eundem in Ecclesiastico: Fili, si habes, bene fac tecum, et Deo dignas oblationes offer, memorare quoniam mors non tardat (Eccli. xiv, 11, 12). Item illic: Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te orabit ab omni malo (Ib. xxvii, 12). De hoc ipso in Psal-*

mo xxxvi, misericordiam et posteris prodesse: Junior fui, etenim senui, et non vidi justum derelictum nec semen ejus quærens panem. Tota die miseretur et sœnerat, et semen ejus in benedictione est (Ps. xxxvi, 25, 26). De hoc ipso in Psalmo xl: Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die malo liberabit illum Deus (Ps. xl, 2): Item in Psalmo cxv: Distribuit, dedit pauperibus, justitia ejus manebit in sæculum sæculi (Ib. cxv, 9). De hoc ipso apud Osce: Misericordiam volo magis quam sacrificium, et agnitionem Dei plusquam holocausta (Ose. vi, 6). De hoc ipso in Evangelio cata Matthæum: Beati qui esurunt et sitiunt justitiam, quia ipsi saturabuntur (Matth. v, 6). Item illic: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Ibid. 7). Item illic: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi neque tinea neque comestura exterminat, et ubi fures non effodiunt et furantur (Ibid. vi, 20, 21). Ubi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit et cor tuum. Item illic: Simile est regnum cælorum homini negotianti quærenti bonas margaritas; ubi autem invenit pretiosam margaritam, abiit et vendidit omnia quæ habuit, et emit illam (Matth. xiii, 45, 46). Etiam modicum opus prodesse. Item illic: Et qui potaverit unum ex minimis istis calicem aque frigidæ in nomine discipuli, amen dico vobis, non peribit ei merces ejus (Matth. x, 42). Nemini negandam eleemosynam. Item illic: Omni poscenti te da, et ab eo qui voluerit mutuari ne aversatus fueris (Luc. v, 42). Item illic: Si vis ad vitam venire, serva mandata. Dicit ille: Quæ? Dicit illi Jesus: Non occides, non mœchaberis, non falsum testimonium dices, honora patrem et matrem, et diliges proximum tibi tamquam te. Dicit illi juvenis: Omnia ista observavi. Quid adhuc mihi deest? Dicit illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade et vende omnia tua, et da pauperibus, et habebis the-

LECTIONES VARIANTES.

- ^a In viam Voss. 2.
^b Quomodo et habueris Bod. 2. Voss. 2. Thu. Lam.
^c Eleemosyna, omnibus facientibus Corb.
^d Sic Lam. Voss. 3. Pauperum Oxon. Deum sœnerat Thu. Corb.
^e Oculum in multa Bod. 1, 2, 4. Lam. Thu. Corb.
^f In magna copia NC. 2.
^g Eleemosyna Bod. 1. Voss. 2.
^h Delicta purgantur Bod. 1, 2, 5.
ⁱ Pasce Lin. Bod. 1, 4. Thu. Voss. 2.
^j Sic Voss. 5. Bod. 2. Potabis Impr. Pota Oxon.
^k Carbones ignis NC. 2. Coll.
^l Capiti Lam. Lin. Bod. 1, 2. Thu. Voss. 2. Superponet cariti Corb. Coll.
^m Vade et revertere Coll. Cras dabo tibi Lam. NC. 1, 2.
ⁿ Aures ne audiat Bod. 1, 5. Voss. 2.
^o Infirimum Coll.
^p Vituperatione justitiæ Coll.
^q Relinquet Coll. Voss. 2.
^r Oblationes offeres NC. 1, 2. Coll. Lam. Voss. 2.
^s Te exorabit Corb. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 5, 4. Lam. Thu. Voss. 2.
^t Misericordiam fac et poteris prodesse Corb.
^u Juvenior fui et senui et numquam Coll. Corb.
^v Miseretur et commodat Bod. 1, 2, 4. Voss. 2.

- ^x Benedictione erit Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Coll.
^y Felix qui Bod. 4. Thu. Corb.
^z Dispersit Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Coll. Voss. 2. Thu. Corb.
^{aa} Misericordiam malo quam Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 4. Thu. Corb.
^{bb} Dei quam Lam. Lin. NC. 1. Thu. Corb. Coll.
^{cc} Beati esurientes et sitiientes Voss. 2. Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.
^{dd} Felices misericordes Bod. 4. Thu.
^{ee} Comestura demolitur Coll.
^{ff} Effodiunt. Ubi Lin. NC. 2. Thu. Bod. 1, 4. Voss. 4. Nec furantur, supra de Opere et Eleem.
^{gg} Bonam margaritam Coll.
^{hh} Ad emendam illam Lin.
ⁱⁱ Dederit uni Coll. Tantum in nomine meo Coll.
^{ij} Non perdet mercedem Coll.
^{kk} Petenti da Coll.
^{ll} Ne averteris te Bod. 3. Voss. 4.
^{mm} In vitam Coll.
ⁿⁿ Non mœchaberis, non furtum facies, non falsum Coll. tamquam Thu.
^{oo} Proximum tuum tamquam teipsum Coll. Proximum tuum Thu.
^{pp} Vende bona Bod. 1, 2, 4. Omnia bona Coll. Voss. 2.
^{qq} Egenis Lam. Lin. NC. 1. Thu. Voss. 2.

STEPH. BALUZI NOTÆ.

Junior fui. Plerique libri veteres habent juvenior Apuleius, lib. 8, Metamorphoseon: Sed minus præceteris et animo fortior et ætate juvenior. Sosipater

Charisius, lib. 11: Aliquando primus et secundus, ut senex senior, juvenis juvenior. Sic etiam apud Fulgentium Placiadem, lib. 1 Etymologicon.

sacerdini in celo, et veni, sequere me (Math. xix, A 17-20. Item ille: Cum venerit Filius hominis in majestate sua^a et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit in throno eldritatis sibi^b, et colligentur^c ante eum omnes^d gentes. Et segregabit^e illos ab invicem, quemadmodum pastor segregat oves ab hircis. Et stinet oves ad dexteram^f, hircos autem ad sinistram^g. Tunc dicet Rex eis qui ad dexteram suam sunt: Venite, benedicti Patris mei, percipite^h regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et potastis meⁱ; hospes fui, et adduxistis i me; nudus et tectistis me^k; infirmus sum^l, et visitastis me; in carcere fui, et venistis^m ad me. Tunc respondebunt ei justi dicentes: Domine, quando te vidimus hospitem et adduximusⁿ, nudum et vestivimus? Quando tamen te vidimus infirmum^o et in carcere et venimus ad te? Et respondeas Rex dicet eis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, et mihi fecistis. Tunc dicet illis qui a sinistris ejus^p sunt: Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum^q quem preparavit^r Pater meus diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non potastis me; hospes fui, et non adduxistis me; nudus fui, et non vestistis me; infirmus et in carcere, et non visitastis^s me. Tunc respondebunt et ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem aut situlentem aut hospitem aut nudum aut infirmum aut in carcere, et non ministravimus^t tibi? Et respondebit illis^u: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis mihi ex minimis his, neque mihi fecistis. Et abibunt isti in ambustionem aeternam, justi autem in vitam aeternam (Math. xxv, 31-46). De hoc ipso in Evangeliokata Lucam: Res vestras^x vendite, et date eleemosynam (Luc. xi, xii, 35). Item illic: Qui fecit huiusmodi est intus, fecit et quod foris est. Verumtamen^y dicitur eleemosynam; et ecce vobis^z missa sunt munda. Item illic: Ecce dimidium ex substantia mea do egenis; et si cui

quid fraudari^z, quadruplum reddo^{aa}. Dixit^{ab} autem Jesus, quia salus domui huic facta est, quoniam et ipse filius est Abraham (Luc. xxi, 40, 41). De hoc ipso^{bb} ad Corinthios ii: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestrae inopiae sit supplementum, ut sit aequalitas, sicut scriptum est: Qui multum habuit non abundavit, et qui modicum non indiguit^{cc} (II Cor. vii, 14, 15). Item illic: Qui parce seminat, parce et metet, et qui seminat in benedictione^{dd}, de benedictione et metet^{ee}. Unusquisque autem sicut corde proposuit, non quasi ex tristitia vel ex necessitate. Iustare enim datorem diligit Deus. Item illic, Sicut scriptum est: Distribuit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum. Item illic: Qui autem administrat^{ff} semen seminanti, et panem ad edendum praestabit, et multiplicabit semen vestrum^{gg}, et auget ibiherementa frugum iustitiae vestrae, ut in omnibus locupletentur. Item illic: Administratio huius officii non tantum supplevit ea quae sanctis desunt, sed abundavit^{hh} per multamⁱⁱ gratiarum actionem in Deum (II Cor. ix, 6, 7, 9-12). De hoc ipso in Epistola Joannis: Qui habuerit substantiam mundi^{jj}, et viderit fratrem suum desiderantem^{kk}, et clauserit viscera sua^{ll} ab eo, quomodo charitas Dei^{mm} manet in illoⁿⁿ (I Joan. iii, 17)? De hoc ipso in Evangeliokata Lucam: Cum facis prandium aut coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres^{oo}, neque vicinos, neque divites, ne forte et illi revertent te, et fiat tibi retributio. Sed, cum facis epulum, voca^{pp} pauperes, debiles, caecos et claudos, et beatus^{qq} eris, quoniam non habent retribuere tibi; retribuetur^{rr} autem tibi in resurrectione iustorum (Luc. xiv, 12-14).

CAP. II — IN OPERE ET ELEEMOSYNIS, ETIAMS PER MEDICRITATEM MORS FIAT, IPSAM VOLUNTATEM SATIS ESSE.

In Epistola Pauli ad Corinthios ii: Si voluntas prompta est, secundum quodcumque^{ss} habuerit, acceptabile^{tt}

LECTIONES VARIANTES.

^a In claritate sua Lam. NC. 1. Bod. 1; 2, 4. Thu. Corb.
^b Super sedem maiestatis Cott.
^c Congregabantur ante Cott.
^d Omnes gentes terre Latit. NC. 1. Bod. 2.
^e Et separabit Cott.
^f Oves quidem a dextris Cott.
^g A sinistris Cott.
^h Possidete paratum Cott.
ⁱ Dedistis mihi potum Lin. Mihi bibere Cott.
^j Et collegistis Cott.
^k Operuistis Cott.
^l Infirmus Corb. Voss. 2. Sic supra lib. ii. Voss. 2.
^m Visitastis me Bod. 1, 2, 3, 4. Lam. Lit. NC. 1.
ⁿ Collegimus.
^o Infirmari Lam. Lit. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.
^p Sic supra lib. ii. Cott.
^q Ad sinistram Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Cott. Voss. 2.
^r In supplicium aeternum Cott.
^s Quem paravit Bod. 1. sic supra.
^t Venistis ad me Lin.
^u Administravimus Bod. 4. Thu. sic supra Voss. 2.
^v Tunc respondebit Lam. NC. 1. Corb.
^w Minimis meis Corb.
^x Vendite quae possidetis Lin.
^y Verum date Bod. 1, 3, 4. Vobis munda omnia Lam. NC 1. Bod. 1, 2, 3, 4.

^z Defraudavi Lin.
^{aa} Reddam Lam. NC. 1. Corb.
^{bb} Paulus ad NC. 1, 2. Corb.
^{cc} Non indigebit Corb. Non minoravit Bod. 1. Voss. 2.
^{dd} In benedictionem Thu.
^{ee} Metet vitam aeternam Lam. NC. 1. Cott.
^{ff} Qui administrat Lam. Lin. Bod. 1; 2, 3, 4. NC. 1, 2. Thu. Corb.
^{gg} Seminationem vestram Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. Benev. Voss. 2.
^{hh} Sed et abundavit Lam. NC. 1. Bod. 1, 2. Abundabit Bod. 2. Thu. Voss. 4.
ⁱⁱ Per multarum Lam. NC. 1. Cott. Voss. 2.
^{jj} Inius mundi Lam. NC. 1. Cott.
^{kk} Desiderantem aliquid Lam. Bod. 2. Ver.
^{ll} Viscera sua quomodo Bod. 1, 3, 4. Voss. 2.
^{mm} Agape Dei Benev.
ⁿⁿ Manebit in illo Lam. NC. 1. Bod. 2.
^{oo} Neque cognatos tuos, neque vicinos Cott.
^{pp} Voca medicos Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Cott. Voss. 2.
^{qq} Felix eris Bod. 1, 4. Thu. Ver. Voss. 2.
^{rr} Restituetur autem NC. 1. Bod. 1, 2, 4; Thu.
^{ss} I sa voluntate quod habuerit Lam. NC. 1. Bod. 2. secundum quod unusquisque Corb. Voss. 2.
^{tt} Acceptabilis NC. 2.

STEPH. BALUZI NOTAE.

Item illic cum venerit. Ista usque ad Justum autem in vitam aeternam, desunt in codice Burgundico et in

Lanouiano.

est, non secundum quod non habuerit; neque sit alius refrigerium, vobis autem pressura (II Cor. vii, 12, 13).

CAP. III. — AGAPEN ET DILECTIONEM FRATERNAM RELIGIOSE ET FIRMITER EXERCENDAM.

Apud Malachiam: Nonne Deus unus condidit nos? Nonne pater unus est omnium nostrum? Quid utique dereliquistis unusquisque fratrem suum (Malach. ii, 10)? De hoc ipso eata Joannem: Pacem vobis remitto, pacem meam do vobis (Joan. xiv, 27). Item illic: Hoc est mandatum meum, ut diligatis invicem, quemadmodum dilexi vos. Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut animam suam quis ponat pro amicis suis (Ib. xv, 13). Item illic: Beati et pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur (Matth. v, 9). Item illic: Amen dico vobis, quoniam, si duobus ex vobis convenerit in terra, de omni re quamcumque petieritis, continget vobis a Patre meo qui in caelis est. Ubicumque enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum (Matth. xviii, 19). De hoc ipso ad Corinthios I: Et ego quidem, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus; quasi infantibus in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Dum enim adhuc pusilli eratis, non poteratis, sed neque nunc potestis, adhuc enim estis carnales. Ubi enim in vobis emulatio et contentio et dissensiones, nonne carnes estis, et secum dum hominem ambulatis (I Cor. iii, 1-5)? Item illic: Etsi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Etsi in cibos distribuero omnia mea, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil proficio. Charitas magnanima est, charitas benigna est, charitas non emulatur, charitas non agit perperam, non inflatur, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super injustitiam, collatur autem in veritate. Omnia diligit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam exidet (I Cor. xiii, 2-8). De hoc ipso ad Galatas: Diliges proximum tibi tanquam te. Si autem mordetis et incusatis invicem, videte ne consumamini ab invicem (Gal. v, 14-16). De hoc

A ipso in Epistola Joannis: In hoc apparent filii Dei et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est de Deo, et qui non diligit fratrem suum. Qui enim fratrem suum odit, homicida est. Et scitis quia omnis homicida non habet in se vitam aeternam in se manentem (I Joan. iv, 16). Item illic: Si quis dixerit quoniam diligit Deum, et fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? De hoc ipso in Actibus Apostolorum: Turba autem eorum qui crederant anima ac mente una agebant, nec fuit inter illos discrimen ullum, nec quicquam suum judicabant ex bonis quae eis erant, sed fuerunt illis omnia communia (Act. iv, 32). De hoc ipso in Evangelio eata Matthaeum: Si obtuleris munus tuum ad altare, et illic recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque illic munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veni et offer munus tuum ad altare (Matth. v, 23). Item in Epistola Joannis: Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (I Joan. iv, 16). Item illic: Qui dicit se in luce esse et fratrem suum odit, mendax est, et in tenebris ambulat usque adhuc (I Joan. ii, 9).

CAP. IV. — IN NULO GLORIANDUM, QUANDO NOSTRUM NIHIL SIT.

In Evangelio eata Joannem: Nemo potest quicquam accipere, nisi datum fuerit illi de caelo (Joan. iii, 27). Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima: Quid enim habes quod non acceperis? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis (I Cor. iv, 7)? Item in Basilione primo: Nolite gloriari, neque loquamini elata, et non procedat magniloquentia ex ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus (I Reg. ii, 5). Item illic: Invalidus factus est arcus potentium, et insfructu accincti sunt virtute. De hoc ipso in Machabaeis: Justum est subditum Deo esse et mortalem non paria Deo sentire (II Mach. ix, 12). Item illic: Et verba viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus in stercora erit et in vermes. Hodie

C quid gloriaris, quasi non acceperis (I Cor. iv, 7)? Item in Basilione primo: Nolite gloriari, neque loquamini elata, et non procedat magniloquentia ex ore vestro, quia Deus scientiarum Dominus (I Reg. ii, 5). Item illic: Invalidus factus est arcus potentium, et insfructu accincti sunt virtute. De hoc ipso in Machabaeis: Justum est subditum Deo esse et mortalem non paria Deo sentire (II Mach. ix, 12). Item illic: Et verba viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus in stercora erit et in vermes. Hodie

LECTIONES VARIANTES.

- a Quod non habuit *Lan.*
 b Ut sit alius refrigerium *Corb. Bod. 1, 2.* Ut alius refrigerium, vobis pressura sit *Thu.*
 c Charitatem *Lan. NC. 2. Bod. 1. Voss. 2.*
 d Omnium? Quid *Corb.*
 e Despicit unusquisque *NC. 2. Corb.*
 f Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo *Cott.*
 g Felices *Bod. 1, 2, 4. Lan. Thu.*
 h Duo ex vobis convenerint *Lan. Lin. NC. 1. Bod. 2, 5.*
 i Super terram *Cott.*
 j Parvulis in Christo *Cott.*
 k Lacte vos potavi, *Bod. 1, 2, 4. Lan. Lin. NC. 1. Vet. Benev. Thu. Corb.*
 l Non cibo *Lan. Lin. NC. 1. Thu. Corb.*
 m Escam nondum enim poteratis *Lan. NC. 1. Lin. Bod. 2.*
 n In vobis cadit emulatio *Bod. 5. Vobis sunt Cott.*
 o Nihil proficio *Bod. 5. NC. 2.*
 p In cibos pauperum *Lan.*
 q Ut ardeat *Benev. Ver. Corb.*
 r Agapen *Lan. NC. 1. Thu. Lin. Sic passim infra.*
 s Nihil sum *Cott.*
 t Magnanima est, patiens est, benigna est, non inflatur, non dehonestatur, non querit quae sua sunt, non cogitat malum, in gaudet injustitiam *Cott.*

- u Omnis suffert, *Lan. Lin. NC. 1. Bod. 2. Cott.*
 v Proximum tuum tanquam teipsum *Cott. Thu. Corb. Lan. Lin. NC. 1, 2.*
 x Mordetis, et eriminatis *Bod. 1. Accusatis Lan. Bod. 2. Ad invicem Bod. 5.*
 y Apparent filii *Lan. Bod. 2. NC. 1.*
 z Item illic: Qui fratrem *Thu. Cor.*
 aa Fratrem quem videt quotidie *Cott.*
 bb Nec quisquam suum judicabat de bonis *Corb.*
 cc In Evangelio desunt in *Thu.*
 dd Tunc offeres *Lan. Bod. 2. NC. 1.*
 ee Manet in dilectione *Lan. Bod. 2. NC. 1.*
 ff Deus in eo erit *Bod. 1. In Deo manet. Item Bod. 2, 5, 4.*
 gg Odit, homicida est, *Bod. 5.*
 hh Acceperis *Lan. Bod. 1, 2. NC. 1*
 ii Eloquimini *Bod. 2.*
 ij Elbe *Corb.*
 kk Magniloquentia *Lan. NC. 1. Bod. 2.*
 ll Scientiarum Dominus est. *Cott.*
 mm Accincti sunt robore, *Pod. 5.*
 nn Timueris *Lan. Lin. NC. Bod. 4. Cott.*
 oo Stercore *Lan. Lin. NC. 1.*

extolletur ^a, et eras non invenietur: quoniam conversus ^A est in terram suam, et cogitatio ejus ^b perit (I Mach. II, 62).

CAP. V. — HUMILITATEM ET QUIETEM IN OMNIBUS TENENDAM.

Apud Esaiam sic dicit Dominus Deus: Cælum mihi thronus ^c, et terra scabellum pedum meorum. Quam mihi sedem ^d ædificabitis, aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista fecit manus mea, et sunt mea omnia ista. Et super quem aspiciam ^e alium, nisi super humilem et quietum et timentem ^f sermones meos (Isa. LXVI, 1, 2)? De hoc ipso in Evangelio cæta Matthæum: Beati mites ^g, quoniam ipsi hæreditabunt terram (Matth. v, 5). De hoc ipso cæta Lucam: Qui minimus erit ^h in omnibus vobis, hic erit magnus (Luc. IX, 48). Item illic: Qui se extollit humiliabitur, et qui se humiliaverit exaltabitur (Ibid. XIV, 11). De hoc ipso ad Romanos: Noli altum sapere ⁱ, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat (Rom. XI, 20). De hoc ipso in Psalmo XXXIII: Et humiles spiritu salvabit. Item ad Romanos: Reddite omnibus quæ debentur ^j, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem. Nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis (Rom. XII, 7). Item in Evangelio cæta Matthæum: Diligunt primum recumbendi locum in cœnis ^k, et primam sessionem in synagogis, et salutationes in foro et vocari ab hominibus rabbi. Vos autem ne vocaveritis ^l rabbi. Unus est enim vobis magister (Matth. XXIII, 6-8). Item in Evangelio cæta Joannem: Non est servus major domino suo, neque apostolus major eo qui se misit. Hæc scientes beati eritis ^m, si ea feceritis (Joan. XIII, 16). Item in Psalmo LXXXI: Humilem et pauperem justificate.

CAP. VI. — DONOS QUOSQUE ⁿ ET JUSTOS PLUS LABORARE, SED TOLERARE DEBERE, QUIA PROBANTUR.

Apud Salomonem: Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio ^o tribulationis (Eccli. XXVII, 6). Item in Psalmo L: Sacrificium Deo spiritus contritulus, cor contritum et humiliatum Deus non despiciet ^o. Item in Psalmo XXXIII: Proximus est

Dominus contritis ^p corde, et humiles spiritu salvabit. Item illic: Multæ pressuræ ^q justorum, sed ^r ex omnibus illis liberabit eos Dominus. De hoc ipso apud Job: Nudus exivi de utero matris meæ, nudus etiam ibo ^s sub terram. Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit ^t ita factum est. Sit nomen Domini benedictum ^u. In his omnibus quæ contigerunt ei ^v, nihil peccavit Job labiis suis in conspectu Domini (Job I, 21). De hoc ipso in Evangelio cæta Matthæum: Beati plangentes ^x, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v, 4). Item cæta Joannem: Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis, in sæculo autem pressuram ^y habebitis; sed fidite ^z, quoniam ego vici mundum ^{aa} (Joan. XVI, 33). De hoc ipso ad Corinthios secunda: Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet, ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me, et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur (II Cor. XII, 7-9). De hoc ipso ad Romanos: Gloriamur in spe claritatis Dei, non solum autem, sed et gloriamur in pressuris, scientes quoniam pressura tolerantiam operatur, tolerantia autem probationem, probatio autem spem. Spes autem non confundit, quia dilectio Dei infusa ^{bb} est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis (Rom. v, 2-5). De hoc ipso cæta Matthæum: Quam lata et spatiosa via est quæ ducit ad interitum, et multi sunt ^{cc} qui intrant per eam! Quam arcta et angusta via est quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui eam inveniunt (Matth. VII, 13)! De hoc ipso in Tobia: Ubi sunt justitiæ tuæ? Ecce quæ patris (Tob. II, 24). Item in Sapientia Salomonis: In locis ^{dd} impiorum gemunt justi. In illorum autem perditionem abundabunt ^{ee} justi (Prov. XXVIII, 28).

CAP. VII. — NON CONTRISTANDUM SPIRITUM ^{ff} SANCTUM, QUEM ACCEPIMUS.

Paulus ^{gg} apostolus ad Ephesios: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die ^{hh} redemptionis. Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia ⁱⁱ auferantur a vobis (Ephes. IV, 30).

LECTIONES VARIANTES.

^a Extollitur Bod. 2.
^b Peritit Lam. Lin. Coll. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.
^c Sedes Corb.
^d Mihi domum Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb.
^e Super quem aspiciam, nisi Bod. 2.
^f Et timentem Bod. 5.
^g Felices mites, Bod. 4. Thu.
^h Minimus fuerit Bod. 5.
ⁱ Altum respicere Bod. 5.
^j Omnibus debita Bod. 1.
^k In comestione Bod. 5.
^l Nolite vocari Lin. Ne vocemini NC. 2. Vocati fueritis, Corb.
^m Felices eritis Bod. 1, 4.
ⁿ Bonos quoque Bod. 1, 2, 4.
^o Despicit Bod. 2. Spernit Lin. NC. 2. Bod. 5. Thu. Corb.
^p Contributatis corde Bod. 1, 2, 5, 1. Thu. Corb. Coll.
^q Multa flagella Bod. 5. Multæ tribulationes NC. 2. Coll.

^r Et ex omnibus. Corb.
^s Ibo in terram Bod. 1, 4. Thu. Coll.
^t Domino visum est Lam. Bod. 1, 2, 4. Lin. NC. 1, 2. Thu. Corb. Coll.
^u Benedictum in sæcula Lam. NC. 1. Bod. 2.
^v Contigerunt, nihil Bod. 2.
^x Felices Bod. 4. Thu. Plangentes Bod. 1. Qui lugent Coll. Plangentes tunc Lam. NC. 1.
^y Pressuram sed Thu. Bod. 1, 5, 4.
^z Confidite Bod. 1, 5.
^{aa} Vici sæculum Bod. 1, 4. Thu. Corb.
^{bb} Diffusa Coll.
^{cc} Introeunt Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.
^{dd} In loco Bod. 2.
^{ee} Perditione ululabant Coll. perditionem Impr.
^{ff} Contristare Lam. Lin. NC. 1.
^{gg} Paulus ad Oxon. Corb. Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 5.
^{hh} In die Thu. Corb. Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2.
ⁱⁱ Auferatur Thu. Corb. A vobis, cum omni malitia Vir. Coll.

CAP. VIII. — IRACUNDIAM VINCENDAM ESSE, NE COGAT A
DELINQUERE.

Apud Salomonem, in Proverbiis : *Melior est vir patiens forti. Qui enim iracundiam continet^a, melior est quam qui urbem capit (Prov. xvi, 52). Item^b illic : Impudens eadem die enuntiat iram suam, abscondit autem inhonorationem suam astutus (Ibid. xii, 16). De hoc ipso^c ad Ephesios : Irascimini, et nolite peccare^d. Sol non occidat super iracundiam vestram. (Ephes. iv, 26). Item in Evangelio cata Matthæum : Aulistis quia dictum est^e antiquis, Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio (Matth. v, 21).*

CAP. IX. — INVICEM SE FRATRES SUSTINERE DEBERE.

Ad^f Galatas : *In contemplatione^g habentes unusquisque, ne et vos tentemini. Alterutrum^h onera sustinete, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi, 1).*

CAP. X. — IN DEUM SOLUMⁱ FIDENDUM ET IN IPSO GLO-
RIANDUM ESSE.

Apud Hieremiam : *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, neque gloriatur fortis in fortitudine sua, neque gloriatur dives in divitiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur^l, intelligere et necesse^k quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam et iudicium et justitiam super terram, quoniam in his est voluntas mea, dicit Dominus (Hier. ix, 22). De hoc ipso in Psalmo LIV : In Domino speravi, non timebo quid faciat mihi homo. Item illic : Non nisi soli Deo subjecta est^l anima mea. Item in Psalmo cxvii : Non metuum quid faciat mihi homo, Dominus mihi auxiliator^m est. Item illic^o : Bonum est confidere in Dominoⁿ quam fidere in^o homine. Bonum est sperare in Domino quam sperare in principibus^p. De hoc ipso apud Danielem : Responderunt autem Sidrac, Misac et Abdenago, et dixerunt regi Nabucho-*

donosor : Rex, non opus est nobis de hoc verbo respondere^q tibi. Est enim Deus, cui nos servimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis; et de manibus tuis, rex, liberabit nos. Et si non, notum sit^r tibi quia diis tuis non servimus, et imaginem auream quam statuisti non adoramus^s (Dan. iii, 16-18). Item apud Hieremiam : Maledictus homo qui spem habet in homine; et benedictus homo qui fidit in Domino, et erit in Deo spes ejus (Hier. xvii, 5). De hoc ipso in Deuteronomio : Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Deut. vi, 13). De hoc ipso ad Romanos : Et colerunt et servierunt creaturæ, relicto Creatore^t. Propter quod et tradidit illos Deus in passionibus ignominia^u (Rom. i, 25). De hoc ipso apud Joannem : Major est qui in vobis est quam qui in hoc mundo (I Joan. iv, 4).

CAP. XI. — EUM QUI FIDEM CONSEQUITUR EST, EXPOSITO
PRIORE^v HOMINE, COELESTIA TANTUM ET SPIRITALIA
COGITARE DEBERE, NEC ATTENDERE AD SÆCULUM,
CUI JAM RENUNTIAVIT.

Apud Esaiam : *Quærite Dominum; et cum inveneritis, invocate eum. Cum autem appropinquaverit vobis, relinquat impius vias suas, et vir facinorosus^v cogitationes suas, et convertatur ad Dominum, et misericordiam consequetur, quia in multum^x remittet peccata vestra (Isa. lv, 6). De hoc ipso apud Salomonem : Vidi universa opera quæ facta sunt sub sole, et ecce omnia vanitas (Eccle. i, 14). De hoc ipso in Exodo : Sic autem comedetis eum. Lumbi vestri præcincti, et calciamenta^y vestra in pedibus vestris, et bacula vestra in manibus vestris, et ceditis eum festinanter. Pascha est enim Domini^z (Exod. xii, 11). De hoc ipso in Evangelio cata Matthæum : Nolite cogitare dicentes : Quid edemus, aut quid bibemus^{aa}, aut quid vestiemur? Hæc enim nationes inquirunt^{bb}. Scit autem^{cc} Pater vester quia horum omnium indigetis. Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia ista apponentur*

LECTIONES VARIANTES.

^a Iracundiam contemnit Bod. 3, 4. Qui iracundiam continet capiet urbem Coll.

^b In Parabolis Lam. NC. 1, 2. Bod. 2. Proverb. NC. 2.

^c Paulus Oxon. Lam. NC. 1, 2. Bod. 2. deest in impressis.

^d Delinquere Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2, 4.

^e Dictum est ab antiquis Lam. NC. 1.

^f Paulus Oxon. Lam. NC. 1, 2. Bod. 2.

^g Vos fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, insercite hujusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum ne tenteris. Invicem onera vestra portate Coll.

^h Alter alterius onera NC. 2. Lin. Onera vestra NC. 1. Bod. 2.

ⁱ Deo solo Bod. 2.

^j Gloriatur fortis Coll. Gloriatur, qui gloriatur fortis Lam. NC. 1. Bod. 2.

^k Nosse debet Thu. Et sciat quia ego sum Dominus, Coll.

^l Deo subita Bod. 2.

^m Adjutor Lam. Lin. Bod. 2. Et ego videbo inimicos meos

Coll.

ⁿ Domino Thu. Coll. Dominum Oxon.

^o In homines Thu. Bod. 4. Coll.

^p In principes Bod. 1, 2, 4.

^q Sermonem respondere Bod. 2.

^r Et nunc notum sit Lam. Bod. 2. NC. 1.

^s Nec imaginem auream quam statuisti adoramus Lam. Lin. NC. 1. adorabimus Corb.

^t Creator, qui est benedictus in sæcula Lam. NC. 1. Bod. 2. Coll.

^u Expoliato priore Thu.

^v Facinorosus semitas Corb. iniquus consilia sua Lin.

^x Quia multum misericors est et remittet Bod. 4.

^y Et caligæ vestræ Lam. NC. 1. Lin. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Coll.

^z Pascha est Domini Thu.

^{aa} Edimus aut quid bibimus Coll.

^{bb} Nationes querunt Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 5, 4.

^{cc} Scit enim Pater Coll.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

et CAP. VIII.—Sine causa. Cassianus, lib. viii, cap. 20, scribit ita legi in quibusdam exemplaribus, et addit superflua esse sine causa, et adjecta ab his qui impudendam iram pro justis causis minime putaverunt, cum tamen nullus quamlibet absque ratione commotus, sine causa se dicat irasci. Hieronymus quoque in caput iv

Epistolæ ad Ephesios, et caput v Matthæi, unde sumptus est hic locus, ait a quibusdam codicibus addi sine causa, et istud radendum esse, quia ira viri justitiam Dei non operatur. Vide Erasmi annotationes in hunc Matthæi locum, et Renatum Massuetum in lib. iv Irenæi, cap. 15.)

si diligitis Dominum Deum vestrum ex toto corde vestro et ex tota anima vestra (Deut. xiii. 5). De hoc ipso in Sapientia Salomonis: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est; et in paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentavit illos^a et invenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probavit illos, et quasi holocausta hostiæ^b accepit illos, et in tempore^c erit respectus illorum^d. Judicabunt nationes et dominabuntur populis, et regnabit Dominus eorum in perpetuum (Sap. iii, 4). De hoc ipso in Machabæis^e: Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et deputatum est ei ad justitiam (I Mach. ii, 52)?

CAP. XVI. — DE BONO MARTYRII.

In Proverbiis Salomonis: Liberat de malis animam^f martyr^g et fidelis (Prov. xiv, 25). Item illic: Tunc stabunt iusti in magna constantia adversus eos qui se angustiarerunt et qui abstulerunt labores^h eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, et mirabuntur in subitane insperatæ salutis, dicentes inter seⁱ, pœnitentiam habentes^j, et per angustiam spiritus gementes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum^k et in similitudinem improprietatis. Nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam et suam illorum sine honore. Quomodo^l computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est! Ergo erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non est ortus nobis. Lassati sumus^m in iniquitatis via et perditionis, et ambulavimus solitudines difficiles, viam autem Domini ignoravimus. Quid nobisⁿ profuit superbia, aut quid diciturum factatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra (Sap. v, 1-9). De hoc ipso in Psalmo cxv: Pretiosa^o in conspectu Domini mors sanctorum^p ejus. Item in Psalmo cxxv: Qui seminant in lacrymis, in exultatione^q metent. Ambulantes^r ambulabant et plorabant mittentes semina sua, venientes autem venient in exultatione tollentes gremia^s sua.¹⁰ De hoc ipso in Evangelio cata Joannem: Qui amat animam suam perdet illam; et qui odit animam suam in isto sæculo, in vitam æternam inveniet^t

illam (Joan. xii, 25). Item illic: Cum autem traderint vos, nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos estis qui loquamini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis (Math. x, 19). Item illic: Veniet hora ut omnis qui interficit vos^u, arbitretur^v officium se Deo facere. Sed et hoc facient, quoniam non cognoverunt Patrem neque me (Joan. xvi, 2). De hoc ipso cata Matthæum: Beati qui persecutionem passi fuerint propter justitiam^x, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Math. v, 10). Item illic: Ne timeveritis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem metuite eum qui potest animam et corpus occidere in gehennam^y (Math. x, 28). Item illic: Quicumque me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor illum coram Patre meo^z qui in cælis est. Qui autem me negaverit coram hominibus, et ego negabo eum coram Patre meo, qui in cælis est. Qui autem sustinuerit^{aa} usque in finem, hic salvus erit (Ibid. cxxxii, 22). De hoc ipso cata Lucam: Beati eritis cum vos oderint homines, et separaverint vos et expulerint, et maledixerint nomini vestro quasi nequam propter Filium hominis. Gaudete in illa die et exultate; ecce enim merces vestra multo^{bb} in cælis (Luc. vi, 22). Item illic: Amen dico vobis, nemo est^{cc} qui relinquat^{dd} domum, aut parentes^{ee}, aut fratres, aut uxorem, aut filios^{ff} propter regnum Dei, et non recipiat septies tantum in isto tempore, in sæculo autem futuro vitam æternam^{gg} (Luc. xviii, 29). De hoc ipso in Apocalypsi: Et cum aperuisset quitatum signum^{hh}, vidi sub ara Dei animas occisorum propter Verbum Dei et martyrium suum, et clamaverunt magna voce dicentes: Quousque, Domine sanctus et verus, non iudicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? Et datæ suntⁱⁱ eis singulis stolæ albæ, et dictum est eis ut requiescerent brevi adhuc tempore^{li}, donec impleatur^{kk} numerus conservorum et fratrum eorum, quique postea occiduntur exemplo ipsorum (Apoc. vi, 7-11). Item illic: Post hæc vidi turbam multam, quam dinumerare^{ll} ex his nemo poterat, ex omni gente, et ex omni tribu, et ex omni populo et lingua, stantes in conspectu throni et in conspectu Agni,

LECTIONES VARIANTES.

^a Probavit illos, et invenit illos dignos esse, et holocaustum Coll.

^b Holocaustum ac hostiam Bod. 1. Holocausti hostiam Lam. NC. Bod. 2, 5. Holocaustum hostiam Ben. Ver. Thu. c Tempore illo Bod. 1.

^d Respectus illorum fulgebunt; tamquam scintillæ in D arundineto current Lam. NC. 1. Bod. 2. Coll.

^e In Genesi Lam. NC. 1. Bod. 2.

^f Animam suam Lam. NC. 1. Coll.

^g Martyr Dei Bod. 2.

^h Qui diriperunt labores Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Coll.

ⁱ Dicent inter se Thu.

^j Pœnitentiam agentes Coll.

^k In risu et in similitudine Lam. Bod. 1, 2. 4. Corb. NC. 1. Coll.

^l Ecce quomodo Bod. 3.

^m Luxati sumus Coll.

ⁿ Ut quid nobis profuit Coll.

^o Pretiosa est Lam. NC. 1.

^p Mors iustorum Bod. 1. 4. Thu.

^q In gaudio Lin. Coll.

^r Ambulantes ibant et flebant portantes Lin. Ambulabant Thu. Ambulant et plorant Corb. Eantes ibunt et flebant

mittentes Coll.

^s Tollentes manipulos suos Lin. Bod. 1. Portantes Coll.

^t Conservat Bod. 2. Lam. NC. 1. Conservabit Lin. Bod. 1, 4. Thu. Corb.

^u Occiderit vos Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb. v Putet officium Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Judicium Deo Coll.

^x Causa justitiæ Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2.

^y Occidere in gehenna Lam. Mittere in gehennam Coll. NC. 1. Thu.

^z Coram Patre meo et Angelis ejus Bod. 1.

^{aa} Qui autem perseveraverit Lin. Coll.

^{bb} Multa in cælis Bod. 1, 4. Copiosa est Coll.

^{cc} Nemo est hic Lam. NC. 1. Bod. 2.

^{dd} Qui reliquerit Bod. 4.

^{ee} Domum aut agrum Corb.

^{ff} Aut filios aut agros Coll.

^{gg} Vitam æternam possidebit Lam. Bod. 2. NC. 1.

^{hh} Quintum sigillum Bod. 1.

ⁱⁱ Et data est singulis stolæ alba Thu.

^{jj} Breve adhuc tempus Corb.

^{kk} Donec supplicetur Bod. 2.

^{ll} Dinumerare nemo poterat Lam. Lin. Bod. 1, 2. 4. Lin.

et erant amicti stolas albas, et palmæ fuerunt in manibus eorum, et magno clamore dicebant: *Salus Deo nostro sedenti super thronum et Agno. Et respondit unus ex senioribus dicens mihi: Qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? et unde venerunt? Et dixi ei: Domine mi, tu scis. Et ait mihi: Illi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, et laverunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine Agni. Ideo sunt in conspectu throni Dei, et serviunt ei diebus et noctibus in templo ejus, et is qui sedet in throno inhabitabit super eos. Neque esurient, neque sitient unquam, sed neque sol super eos cadet, neque ullum æstum patientur: quoniam Agnus qui in medio throni est, teget eos, et deducet eos ad fontes vitæ in aquarum, et absterget Deus omnem lacrymam ex oculis eorum (Apoc. vii, 9-17). Item illic: Qui vincet, dabo illi edere de ligno vitæ quod est in paradiso Dei mei. Item illic: Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ (Apoc. ii, 7-10). Beati erunt qui vigilabunt et servabunt vestimenta sua, ne nudi ambulent et videant turpitudinem suam (Apoc. xvi, 15). De hoc ipso Paulus ad Timotheum in secunda: Ego jam delibor, et tempus instat meæ assumptionis. Bonum agnem certavi, cursum perfecit, fidem servavi. Jam superest mihi corona justitiæ, quam mihi reddet Dominus in illo die justus iudex; non solum autem mihi, sed et omnibus qui dilexerint adventum ejus (II Tim. iv, 6-8). De hoc ipso ad Romanos: Sumus filii Dei. Si autem filii, et hæredes Dei, cohæredes autem Christi; siquidem computamur, ut et commagnificemur (Rom. viii, 16). De hoc ipso in Psalmo cxviii: Beati qui immaculati sunt in via et qui ambulant in lege Domini. Beati qui perserutantur martyria ejus.*

CAP. XVII. — MINORA ESSE QUÆ IN SÆCULO PATIMUR QUAM SIT PÆMIUM QUOD PROMISSUM EST.

In Epistola Pauli ad Romanos: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad superventuram claritatem quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18) De hoc ipso in Machabæis: Domine, qui sanctam habes scientiam, manifestum est quia, cum possem a morte li-

berari, durissimos dolores corporis tolero, flagellis vapulans, animo autem propter tui ipsius metum libenter hæc patior (II Mach. vi, 30.) Item illic: Tu guidem, impotens, ex hac præsentis vitæ nos perdis. Sed mundi Rex defunctos nos pro suis legibus in æternam vitæ resurrectionem suscitabit. Item illic: Potius est ab hominibus mori datos expectare spem a Deo, iterum ab ipso suscitandos. Tibi enim resurrectio in vitam non erit. Item illic: Potestatem inter homines habens, cum sis corruptilis, facis quod vis. Noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum. Sustine et ride magna potestas ejus qualiter te et semen tuum torquet. Item illic: Noli frustra errare. Nos enim propter nosmetipsos hæc patimur peccantes in Deum nostrum. Tu autem ne te existimes impunitum futurum, aggressus pugnare cum Deo (II Mach. vii, 9-19).

CAP. XVIII. — DILECTIONI DEI ET CHRISTI NIHIL PRÆPONENDUM.

In Deuteronomio: Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo et de tota anima tua et de tota virtute tua (Deut. vi, 5). Item in Evangelio eata Matthæum: Qui amat patrem aut matrem super me non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me non est me dignus; et qui non accipit crucem suam et sequitur me non est meus discipulus (Matth. x, 37). Item in Epistola Pauli ad Romanos: Quis nos separabit a charitate Christi? pressura, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? sicut scriptum est: Quoniam causa tui occidimur tota die, deputati sumus ut oves victimæ; sed in his omnibus supervincimus pro eo qui dilexit nos (Rom. viii, 35-37).

CAP. XIX. — VOLUNTATI NON NOSTRÆ, SED DEI, OBTEMPERANDUM.

In Evangelio eata Joannem: Non descendi de cælo ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui me misit (Joan. vi, 38). De hoc ipso eata Matthæum: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste; verumtamen non quod ego volo, sed quod tu (Matth. xxvi, 39). Item in prece quotidiana: Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra. Item eata Matthæum: Non

LECTIONES VARIANTES.

^a Laus Deo Bod. 5.
^b El respondens unus ex senioribus dixit mihi Bod. 5.
^c Sunt hi et unde Lam. NC. 1. Bod. 2, 3.
^d Domine, tu scis Bod. 1, 2, 3, 4.
^e Propter hoc sunt Lam. NC. 1. Thu. Corb. Coll.
^f Non esurient neque amplius sitient Lin. Coll.
^g Ullum dolorem patientur Bod. 3.
^h Throni est, teget Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb.
ⁱ Deducere eos Bod. 2.
^j Ad fontem vitæ Coll. Ad fontem aquæ vitæ Bod. 5.
^k Ab oculis Bod. 1, 3.
^l Ex ligno Bod. 1, 3, 4.
^m Felices Bod. 1, 4. Thu.
ⁿ Vigilant et servant Bod. 1. Coll.
^o Item Paulus ad Timotheum Lam. NC. 1. Bod. 2. Thu. Corb.
^p Ego jam labor Bod. 1, 2. Thu.
^q Instat assumptionis Bod. 1, 3, 4. Repositionis Coll.
^r Bonum certamen Bod. 2. Coll. Cursum consummavi Coll.

^a De cætero reposita Coll.
^l Ille justus Bod. 1, 2, 4.
^u Compatiamur et commagnificemur Lam. NC. 1. Bod.
² Simul magnificemur Bod. 1.
^v Felices Bod. 1, 4. Thu.
^x Ambulant in via Domini Bod. 1, 2. Thu. Corb.
^y Martyria ejus, et in toto corde exquirunt eum Bod. 1.
^z Ad futuram gloriam Bod. 1.
^{aa} De hoc ipso in Machabæis desunt ista in Impressis, sed agnoscunt Veron. Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb.
^{bb} Plus quam me Coll.
^{cc} Et qui diligit Corb.
^{dd} Quid separabit Thu.
^{ee} Ah agape Christi Lam. NC. 1. Bod. 4. Corb.
^{ff} Tribulatio, angustia Coll.
^{gg} Quoniam propter te Bod. 5.
^{hh} Mortificemur Coll.
ⁱⁱ Oves occisionis Bod. 1. Coll.
^{jj} Patris mei qui me misit Coll.
^{kk} Sed quod tu vis Coll.

STEPH. BALUZII NOTE.

CAP. XVII. — De hoc ipso in Machabæis. Ista et quæ sequuntur usque ad finem capituli, addita sunt ex editione Anglicana et ex codice Fuxensi, tum etiam ex Turonensi. (B)

omnis qui mihi dicit : Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum; sed is qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse introibit in regnum cœlorum (Matth. vii, 21). Item cata Lucam : Ille autem servus qui cognoscit voluntatem domini sui et non paruerit voluntati ejus, vapulabit multis * (Luc. xii, 47). In Epistola Joannis : Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo et ipse manet in æternum ^b. (I Joan. ii, 17).

CAP. XX. — FUNDAMENTUM ET FIRMAMENTUM SPEI ET FIDEI ESSE TIMOREM.

In Psalmo CX. : Initium sapientiæ timor Domini. De hoc ipso in Sapientia Salomonis : Initium sapientiæ metuere Deum (Eccli. i, 16). Item in Proverbiis ejusdem : Beatus homo est qui veretur omnia per metum ^c (Prov. xxviii, 14). De hoc ipso apud Esaiam : Et super quem alium respiciam, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos (Isa. lxvi, 2)? De hoc ipso in Genesi : Et vocavit cum Angelus Domini de cœlo, et dixit illi : Abraham, Abraham. Ille autem dixit : Ecce ego. Et dixit : Noli imponere ^d manum tuam super puerum, neque feceris illi quicquam. Nunc enim cognovi quoniam times Deum tuum et non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me (Gen. xxii, 11). Item in Psalmo ii. Servite Domino in timore et exultate ei in tremore. Item in Deuteronomio Dei vox ad Moysen : Convoca ad me populum, et audiant verba mea, ut discant timere ^e me omnibus diebus quos ipsi vivent super terram (Deut. iv, 10). Item apud Hieremiam : Ecce dies veniat, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et in domo Juda testamentum novum, non secundum testamentum quod disposueram patribus eorum in die cum apprehendi manum illorum, educere eos de terra Ægypti, quia non permanserunt in testamento meo et ego neglexi eorum, dicit Dominus, quia hoc testamentum quod disponam domui Israel. Post dies illos, dicit Dominus, dans legem meam in sensu eorum scribam illam, et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in plebem, et non docebunt unusquisque fratrem suum dicentes : Cognosce Dominum, quia omnes scient me a minore usque ad maximum eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum non ero memor amplius. Si exaltatum fuerit cœlum in sublime, dicit Dominus, et si humiliata fuerit terra deorsum, at ego non reprobabo genus Israel, dicit Dominus, pro omnibus quæ fecerunt. Ecce ego congregabo eos ex omni terra qua dispersi illos in ira et in furore meo et in exacerbatione magna, et conteram illos in locum istum, et relinquam illos in pavore, et erunt mihi in plebem, et ero illis in Deum et dabo illis riam alteram et cor aliud, ut timeant me omnibus diebus in bono cum filiis suis, et consummabo eis testamentum æternum quod non avertant post illos, et

timorem dabo in cor eorum, ut non discedant a me, et visitabo super illos benefacere illis et plantare illos in terra sua in fide et in omni corde et in omni animo. (Hier. xxxi, 31-34). Item in Apocalypsi : Et viginti quatuor seniores in conspectu sedentes in thronis suis ceciderunt supra facies suas et adoraverunt Deum dicentes : Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es et qui fuisti, quod accepisti potestatem tuam magnam et regnasti, et gentes iratæ sunt, et venit ira tua et tempus quo de mortuis judicatur et detur merces servis tuis Prophetis et sanctis timentibus nomen tuum pusillis et magnis, et disperdere eos qui corruerunt terram (Apoc. xi, 16-18). Item illie : Et vidi alium Angelum volantem per medium cœlum habentem Evangelium perenne, evangelizare sedentibus super terram et in omnes nationes et tribus et linguas et populos, dicentem voce magna : Timete Deum, et date ei honorem, quoniam venit hora judicii ejus, et adorare eum qui fecit cœlum et terram et mare et fontes aquarum (Apoc. xiv, 6, 7). Item illie : Et vidi quasi mare vitreum mixtum igni, et pascentes bestię cum agnis ejus, et numerus nominis ejus cxlii stantes supra mare vitreum habentes citharas Dei, et cantant canticum Moysi servi Dei et canticum Agni dicentes : Magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens, justæ et veræ viæ tuæ sunt, Rex gentium. Quis non timeat et det honorem nomini tuo? quia solus pius, et quoniam omnes nationes venient et adorabunt in conspectu tuo, quoniam justitiæ tuæ manifestatæ sunt (Apoc. xv, 2-4). Item in Daniele : Fuit vir habitans in Babylonia, cui nomen erat Joachim, et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helchiæ, formosam valde et timentem Deum; et erant parentes ejus justi, et docuerunt filiam suam secundum legem Moysi (Dan. xii, 1-5). Item in Daniele : Et sumus humiles in omni terra hodie propter peccata nostra, et non est hoc tempore princeps neque propheta neque dux, neque holocausta neque oblatio neque hostia, neque thus, neque locus sacrificare coram te et invenire misericordiam a te : et in anima et spiritu humilitatis acceptos nos habe ut holocaustis victimas arietum et taurorum et quasi multa millia agnorum qui sunt pinguisissimi. Sic fiat hostia nostra coram te hodie, et consumetur potestas illorum, quoniam non erubescunt qui confidunt in te. Et nunc sequimur toto corde nostro, et timemus et quærimus faciem tuam. Ne nos in opprobrium ^e tradas, sed fac nobiscum secundum tranquillitatem tuam, et secundum multitudinem misericordie tuæ libera nos (Dan. iii, 57, 52). Item illie : Et rex vehementer gavisus est, et jussit Danielem de lacu leonum eici; et nihil ei nocuerunt leones, quia confidebat et crediderat in Deo suo. Et jussit rex; et perduxerunt illos homines qui uceusaverant Danielem, et miserunt illos in lacu leonum et ucores eorum et natos eorum. Et antequam per-

LECTIONES VARIANTES.

* Multis plagis Coll.

^b Deus manet in æternum Coll.

^c Omnia propter metum Coll.

^d Inferre manum Coll.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. XX. — Item in Deuteronomio : Ista et quæ sequuntur usque ad item in psalmo xxxiii : Timeat Domi-

num, addita sunt ex codice sancti Albini, et ex codice Atrebatensi S. Eligii.

venirent in pavementum lacus, apprehensi sunt a leonibus A et omnia ossa eorum comminuerunt. Tunc Darius rex scripsit: Omnibus gentibus, tribubus et linguis quæ sunt in regno meo: pax sit vobiscum a facie mea. Censeo et aga ut hi omnes qui sunt in regno meo sint timentes et trememes summum Deum cui servit Daniel, quia ipse est Dominus vivus et permanens in sæcula, et regnum ejus non transibit, et dominatio ejus in perpetuum ambulat, et solus facit signa et prodigia et mirabilia in cælo et in terra, qui eripuit Daniele de lacu leonum (Dan. vi, 24-28). Item in Michæa: In quo assequar Dominum et apprehendam illum in sacrificiis, in holocaustomatibus, in vitulis anniculis, si accepto favet Dominus in millibus caprarum pinguium, aut dabo primitiva mea impietatis fructum ventris mei, peccatum animæ meæ. Renuntiatum tibi est, homo, quod bonum aut quod Dominus exquirat aliud, nisi B ut facias iudicium et justitiam et diligas misericordiam, et paratus sis ut eas cum Domino Deo tuo. Vox Domini in civitate invocabitur, et timentes nomen ejus salvabit (Mich. vi, 6-9). Item in Michæa: Pæse populum tuum in virga tua, oves hereditatis tuæ, et habitantes separatim convelle in medio Carmelo. Parabant Basanum et Galadim secundum dies sæculi, et secundum dies profectiois eorum a terra Ægypti ostendam illis mirabilia. Videbunt gentes et confundentur ex omni fortitudine sua, et superponent manus in os suum. Aures illorum exsurdabuntur, et lingent pulverem quomodo serpentes. Trahentes terram conturbabuntur, et lingent pulverem. In conclusione sua ad Dominum Deum suum expavescent, et timebunt abs te. Quis Deus quomodo tu elevans injustitiam et transgrediens impietates C (Mich. vii, 14-18)? Et in Nahum: Montes commoti sunt ab eo, et colles contremuerunt, et denudata est terra ante faciem ejus et omnes qui inhabitant illam. A facie iræ ejus quis sustinebit, et quis resistit in ira animi ipsius? Animatio ipsius fluere facit principatus, et petra dissolutæ sunt ab illo. Bonus Dominus illis qui eum sustinent in die pressuræ, et cognoscens illos qui eum timebant (Nah. i, 5-7). Item in Aggæo: Et audiuit Zorobabel filius Salathiel de tribu Juda et Jesus filius Josedech sacerdos magnus, et omnes qui super fuerunt de populo voces Domini Dei sui, quoniam misit illum Dominus ad illas, et timuit plebs a facie Dei (Agg. i, 12). Item in Malachia: Testamentum fuit cum vita et pace, et dedi illis timorem timere me a facie nominis mei (Malach. ii, 5). Item in Psalmo xxxiii: Timete Dominum, D omnes sancti ejus, quoniam non est inopia eis qui eum metuunt. Item in Psalmo xviii: Timor Domini castus perseverans in sæcula sæculorum a.

^a Timor Domini sanctus permanens in æternum Coll.

^b Inexcusabilis Coll.

^c Se sperat Bod. 2.

^d Nondum hoc scit Corb. Nondum cognovit Coll.

^e In Evangelio Matthæi: Remitte Coll.

^f Dimitte nobis Bod. 2. Corb. et sic deinceps.

^g Si autem vos. Desunt hæc in Thu.

^h Metiveritis Corb.

ⁱ In bonum Thu. Corb. Coll.

CAP. XXI.—NON TEMERE DE ALTERO JUDICANDUM.

In Evangelio cata Lucam: Nolite judicare, ne judicemini; nolite condemnare, ne condemnemini (Luc. vi, 37). De hoc ipso ad Romanos: Tu qui es qui judicas alienum servum? domino suo stat aut cadit. Stabit autem; potens est enim Deus statuere eum (Rom. xiv, 4). Et iterum: Quare sine excusatione ^b es, o homo omnis qui judicas. In quo enim judicas alium, te ipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Speras autem, tu qui judicas eos qui mala agunt et eadem facis, quia ipse effugies iudicium Dei (Rom. ii, 1-5)? Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima: Et qui se putat stare, videat ne cadat (I Cor. x, 12). Et iterum: ³¹⁴ Si quis se putat ^c scire aliquid, nondum scit ^d quemadmodum oporteat eum scire (I Cor. viii, 2).

CAP. XXII.—ACCEPTA INJURIA, REMITTENDUM ET IGNOSCENDUM.

In Evangelio ^e in pree quotidiana: Remitte ^f nobis debita nostra, sicut et nos remittimus debitoribus nostris (Math. vi, 12). Item cata Marcum: Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester qui in cælis est remittat vestra peccata vobis. Si autem ^g vos non dimiseritis, neque Pater vester qui in cælis est dimittet vos peccata vestra (Marc. xi, 25). Item illic: In qua mensura mensi fueritis ^h, in ea remetietur vobis (Marc. iv, 24).

CAP. XXIII.—VICEM MALIS NON REDDENDAM.

In Epistola Pauli ad Romanos: Nemini malum pro malo reddentes. Item illic: Non vinci a malo, sed vince in bono ⁱ malum (Rom. xii, 17, 21). De hoc ipso in Apocalypsi: Et dixit mihi: Ne signaveris verba prophetie libri hujus, quia jam tempus in proximo est, et hi qui perseverant nocere noceant, et qui in sardibus est sordescat adhuc, justus autem adhuc justiora faciat ^j, similiter et sanctus sanctora. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum facta sua ^k (Apoc. xxii, 10).

CAP. XXIV.—NON POSSE AD PATREM Perveniri ^l NISI PER FILIUM EJUS JESUM CHRISTUM ^m.

In Evangelio cata Joannem: Ego sum via, veritas et vita. Nemo venit ad Patrem nisi per me (Joan. xiv, 6). Item illic: Ego sum ostium ⁿ. Per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x, 9).

CAP. XXV.—AD REGNUM DEI, NISI ^o BAPTIZATUS ET RENATUS QUIS FUERIT, Pervenire non posse.

In Evangelio cata Joannem: Nisi quis renatus ^p fuerit ex aqua et Spiritu ^q, non potest introire in regnum

LECTIONES VARIANTES.

^j Justus justiora faciet Bod. 1. Coll.

^k Opera sua Coll.

^l Patrem venire Bod. 1, 2, 5, 4.

^m Nisi per Christum Bod. 1, 2. Thu. Corb. Nisi per Dominum Coll.

ⁿ Sum janua Bod. 1, 5. Coll.

^o Nisi quis baptizatus Coll.

^p Natus fuerit Bod. 3, 4.

^q Et Spiritu sancto Lan. Lin. NC. 1.

STEPH. BALUZII NOTE.

CAP. XXII.—Remitte nobis debita. Vide Erasmi annotationes in caput sextum Matthæi.

Dei. Quod enim notum est de carne caro est, et quod notum est de spiritu spiritus est (Joan. III, 5). Item illic: Nisi ederitis carnem Filii hominis et biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis (Joan. VI, 54).

CAP. XXVI. — PARUM ESSE BAPTIZARI ET EUCHARISTIAM ACCIPERE, NISI QUIS FACTIS ET OPERE PROFICIAT.

In Epistola Pauli ad Corinthios prima: Nescitis quia qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam? Sic currite^b ut occupetis^c. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos vero incorruptam^d (I Cor. IX, 24). In Evangelio cata Matthæum: Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur (Matth. III, 10). Item illic: Multi mihi dicent in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo demonia^e exclusimus, et in tuo nomine virtutes magnas^f fecimus? Et tunc dicam illis: Numquam vos novi^g, recedite a me, qui operamini iniquitatem (Matth. VII, 22). Item illic: Luceat^h lumen vestrum coram hominibus, ut videant bona opera vestra et clarificentⁱ Patrem vestrum qui in cælis est (Matth. V, 16). Item Paulus ad Philippenses: Lucete sicut^j luminaria in mundo (Phil. II, 15).

CAP. XXVII. — BAPTIZATUM QUOQUE GRATIAM PERDERE QUAM CONSEQUITUS SIT, NISI INNOCENTIAM SERVET.

In Evangelio cata Joannem: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius fiat^k (Joan. V, 14). Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima: Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis^l templum Dei violaverit, disperdet^m illum Deus (I Cor. III, 16). De hoc ipso in Paralipomenon: Deus vobiscum est, dum estis vos cum ipso. Si dereliqueritis eum, derelinquet vos (II Paral. XV, 2).

CAP. XXVIII. — NON POSSE IN ECCLESIA REMITTI EI QUI IN DEUM DELIQUERIT.

In Evangelio cata Matthæum: Qui dixerit verbum adversus Filium hominis, remittetur illi. Qui autem dixerit adversus Spiritum sanctum, non remittetur illi, neque in isto sæculo neque in futuro (Matth. XII, 32). Item

LECTIONES VARIANTES.

^a Accipit habebit *Bod.* 5.

^b Currite omnes *Thu.*

^c Omnes comprehendatis *Cott.*

^d Nos autem incorruptibilem *Cott.*

^e Demoniam eiecimus *Cott. Voss.* 5.

^f Virtutes multas *Bod.* 1. *Cott.*

^g Cognovi *Cott.*

^h Sic luceat *Cott.*

ⁱ Et magnificent *Bod.* 2.

^j Ad Philippenses: Inter quos lucetis sicut *Cott.*

^k Deterius contingat *Bod.* 1. *Voss.* 5.

^l Si quis autem *Cott.*

^m Violaverit, violabit *Lam. NC.* 1. *Bod.* 1, 2, 5, 4. *Cor.*

ⁿ Qui autem blasphemaverit, non habet remissionem *Thu. Corb. Voss.* 5. Non habebit remissionem *Bod.* 1, 2, 4. *Lam. Fin. NC.* 1. Remissionem *Cott.*

A cata Marcum: Omnia peccata remittentur filiis hominum et blasphemice. Qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur illiⁿ, sed reus erit æterni peccati (*Marc.* III, 29). De hoc ipso in Basilione primo: Si delinquendo^o peccet^p vir adversus virum, orabunt pro eo^q Dominum. Si autem in Deum peccet homo, quis orabit pro eo (*I Reg.* II, 25)?

CAP. XXIX. — DE ODIS NOMINIS ANTE PREDICTUM.

In Evangelio cata Lucam: Et eritis odibiles omnibus hominibus propter nomen meum (*Luc.* XXI, 17). Item cata Joannem: Si sæculum vos odit, scitote quoniam me primo odit^r. Si de sæculo essetis, sæculum quod suum esset amaret; sed quia de sæculo non estis, et ego elegi vos de sæculo, propterea odit vos sæculum. Mementote sermonis quem^s dixi vobis: Non est major servus domino suo^t. Si me persecuti sunt, et vos persequentur (*Joan.* XV, 18). Item in Baruch: Veniet enim tempus, et quæretis me et vos et qui post vos fuerint audire verbum sapientia et intellectus, et non invenietis. Nationes autem cupient videre sapientem, et non contingeret eis; non quia deerit aut deficiet sapientia hujus sæculi terræ, sed neque deerit sermo legis sæculo. Erit enim sapientia in paucis vigilantibus et taciturnis et quietis sibi confabulantes, quoniam quidam eos horrebunt et timebunt ut malos. Alii autem nec credunt verbo legis Altissimi. Alii autem ore stupentes non credent, et credent, et contradicentes erunt contrarii et impediens spiritum veritatis. Alii autem erunt sapientes ad spiritum erroris et pronuntiantes sicut Altissimi et fortis edicta. Alii autem personales fidei. Alii capaces et fortes in fide Altissimi, et odibiles alieno.

- CAP. XXX. — QUOD QUIS DEO VOVERIT CITO REDDENDUM.

Apud Salomonem: Prout voveris votum Deo, ne moram feceris reddere illud (*Eccle.* V, 5). De hoc ipso in Deuteronomio^u: Si autem voveris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud; quia inquirens quæret illud Dominus Deus tuus a te, et erit in peccatum^v. Ea quæ egredientur per labia tua observabis, et facies^x donum quod locutus es ore^y tuo (*Deut.* XXIII, 21). De hoc ipso in Psalmo XLIX: Sacrifica^z Deo sacrificium lau-

^o Delinquendo peccaverit *Corb. Thu.* Delinquendo deliquerit *Cott.*

^p Orabit sacerdos *NC.* 2. Orabunt justi *Lam. NC.* 1. *Bod.* 2.

^q Ad Dominum *Bod.*

^r Me primum *Cott.* Me priorem odit *Bod.* 1. *Voss.* 5.

^s Sermones quos *Thu.* Sermonum quos locutus sum *Corb.*

^t Domino suo: neque apostolus major eo qui misit illum *Lam. Bod.* 2. *NC.* 1. *Cott.*

^u Item in Deuteronomio *Imp.*

^v In te peccatum *NC.* 1. *Bod.* 2. Si ea quæ egredientur per labia tua non observabis *Voss.* 5.

^x Et facies Domino Deo tuo donum *Cott. NC.* 1. *Bod.* 2.

^y Ex ore *Cott.*

^z Iamola *Cott.*

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. XXIX. — Item in Baruch. Ista et quæ sequuntur usque ad finem capituli, addita sunt ex iis duobus codicibus paulo ante commemoratis. (Eo sane diligentius hæc loca asservanda videntur quod ista propheta Baruch

adscripta verba, quotquot supersunt, nec in Scripturæ sacræ archetypa, nec in ulla translatione sive græca, sive latina inveniantur. EDD.)

dis, et redde Altissimo vota tua. Invoca me in die presuræ^a, et eximam te^b, et clarificabis me^c. De hoc ipso in Actibus Apostolorum: Cur implevit^d Satanæ cor tuum^e mentiri te Spiritui sancto, cum esset^f fundus in tua potestate? Non hominibus mentitus es, sed Deo (Act. v, 3). Item apud Hieremiam: Maledictus^g qui facit opera Dei negligenter (Hier. XLVII, 10).

CAP. XXXI. — EUM QUI NON CREDIDERIT JAM JUDICATUM ESSE.

In Evangelio cata Joannem: Qui non crediderit jam judicatus est, quia non credidit in nomine unici^h Filii Dei. Hoc autem est judicium, quoniam lux venit in sæculum, et magis dilexeruntⁱ homines tenebras quam lucem (Joan. III, 18). De hoc ipso in Psalmo: Propterea non resurgent^j impii in judicio, neque peccatores^k in consilio justorum.

CAP. XXXII. — DE BONO VIRGINITATIS ET CONTINENTIE.

In Genesi: Multiplicans multiplicabo tristitias tuas et genitus tuos^k; et in tristitia paries filios, et erit^l conversio tua ad virum tuum, et ipse tui dominabitur (Gen. III, 16). De hoc ipso in Evangelio cata Matthæum: Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones qui ex utero matris nati sunt, et sunt spadones qui coacti sunt ab hominibus, et sunt spadones^m qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat (Matth. XIX, 11). Item cata Lucam: Filii sæculi hujus generant et generantur. Qui autem habuerunt dignationem sæculi illius et resurrectionis a mortuis, non nubunt, neque nubunturⁿ. Neque enim incipient mori. Equales enim sunt Angelis Dei, cum sint filii resurrectionis (Luc. XX, 34). Resurgere^o autem mortuos Moyses significat cum dicit in rubo^p: Dominus Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed virorum (Exod. III, 6). Omnes enim illi vivunt (Luc. XX, 38). Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima: Bonum est homini mulierem non contingere^q. Propter fornicationem^r ³¹⁶ autem unusquisque uxorem suam habeat, et

A unaquæque virum suum habeat. Uxori vir debitum reddat, similiter et uxor viro. Uxor corporis sui potestatem non habet, sed vir. Similiter et vir corporis sui potestatem non habet, sed uxor^s. Nolite frangere invicem nisi, ex conventione^t ad tempus ut vacetis orationi; et iterum revertimini^u ad id ipsum, ne tentet vos Satanæ propter incontinentiam vestram. Hoc dico secundum veniam^v, non secundum imperium^w.

Volo autem omnes homines esse sicut et me. Sed unusquisque proprium habet donum a Deo^x, alius sic, alius autem sic (I Cor. VII, 1). Item illic: Cælebs cogitat ea quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quæ sunt mundi hujus quomodo placeat uxori^z. Sic et mulier et virgo inuupta cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta^{aa} et corpore et spiritu. Quæ autem nupsit cogitat de iis quæ sunt mundi hujus, quomodo placeat viro (Ibid. 32). Item in Exodo, cum præcepisset Dominus Moysi ut sanctificaret populum in diem tertium, sanctificavit ille, et adject^{bb}: Estote parati: tribus diebus^{cc} non accedatis ad mulieres^{dd} (Exod. XIX, 15). Item in Basilion primo: Et respondit sacerdos ad David et dixit: Non sunt panes profani in manu mea, nisi panis sanctus unus^{ee}. Si observati sunt^{ff} pueri a muliere, manducabunt (I Reg. XXI, 4). Item in Apocalypsi: Hi sunt qui cum mulieribus se non conjuverunt. Virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur Agnum cumque ierit^{gg} (Apoc. XIV, 4).

CAP. XXXIII. — NIHIL PATREM JUDICARE, SED FILIUM, ET PATREM AB EO NON HONORIFICARI A QUO NON HONORIFICATUR FILIUS.

In Evangelio cata Joannem: Nihil Pater judicat, sed judicium omne Filio dedit, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem^{hh}. Qui nonⁱⁱ honorificat Filium, non honorificat Patrem qui eum misit (Joan. v, 22). Item in Psalmo LXXI: Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis, judicare populum tuum^{jj} in justitia. Item in Genesi: Et pluit Dominus super Sodomam et Gomorram sulphur et ignem de cælo a Domino (Gen. XIX, 24).

LECTIONES VARIANTES.

^a Tribulationis Coll.
^b Et erum Coll.
^c Magnificabis Coll.
^d Ut quid implevit Satanæ Thu. Coll.
^e Mentiri te apud Spiritum sanctum Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Benev. Ver.
^f Sic Bod. 1. Coll. Voss. 3. Impressa legunt Cum esset fundus in tua. Oxon. Cum esset fundus venditus, in tua eral potestate.
^g Maledictus homo Lam. Bod. 1. NC. 1. Coll.
^h Unigeniti Coll.
ⁱ Magis dilexerunt tenebras Bod. 2. 4. Thu. Corb. Coll.
^j Non exurgent Bod. 1. Voss. 3. Ideo non resurgent Coll.
^k Replens replebo mæores tuos, suspirium tuum, et in tristitia paries natos tuos Coll.
^l Et conversio tua Bod. 1, 2, 4. Voss. 3.
^m Sic et spadones Bod. 1. Euntich Coll.
ⁿ Neque uxores ducunt Bod. 1.
^o De resurrectione autem mortuorum non legis in libro Moysi Coll.
^p In rubo vidi Dominum Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Jacob Bod. 1, 4. Corb.
^q Mulierem non tangere Lam. Bod. 2. NC. 1. Coll.
^r Propter fornicationes Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2.

^a Sed mulier Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 2, 3, 4.
^b Conventione, et ad tempus Lam. Bod. 1, 2, 4. Lin. NC. 1.
^c Revertimini ad ipsam Lam. NC. 1. Lin. Convertimini Corb.
^d Secundum consilium Bod. 3.
^e Non secundum jussum Lam. Bod. 1, 2, 4. NC. 1. Thu. Benev. Ver. Secundum indulgentiam, et non secundum imperium Coll.
^f Habet Charisma a Deo Lam. Bod. 1, 2, 3, 4. Voss. 5. Lin. NC. 1.
^g Placeat Deo. Qui autem cum uxore; cogitat quæ sunt mundi hujus, quomodo placeat uxori: et divisa sunt: mulier Coll. Ver. Placeat uxori: et virgo inuupta Lam. Coll. NC. 1. Bod. 2.
^{aa} Ut sancta sit corpore Bod. 1, 5.
^{bb} Adject dicens Lam. Lin. Bod. 1, 2. NC. 1. Voss. 3.
^{cc} In tribus diebus Coll.
^{dd} A mulieribus Lam. NC. 1. Bod. 2.
^{ee} Non sunt mihi panes abunde, nisi panis unus.
^{ff} Si custoditi sunt Coll.
^{gg} Quocumque vadit Bod. 3, 4. Coll. Voss. 4.
^{hh} Patrem qui eum misit Lam. NC. 1. Voss. 3.
ⁱⁱ Honorat Coll.
^{jj} Populos tuos Bod. 4. Coll.

CAP. XXXIV. — FIDELIEM GENTILITER VIVERE NON OPORTERE ^a.

Apud Hieremiam : *Hæc dicit Dominus : Secundum viam gentilium ^b ne ambulaveritis (Hier. vii).* De hoc ipso quod segregare se quis debeat a gentilibus, ne sit socius culpæ et fiat particeps plagæ ^c eorum. In Apocalypsi : *Et audivi aliam vocem de cælo dicentem : Exi de ea, populus meus, ne particeps sis delictorum ejus, et ne perstringaris plagis ejus : quoniam delicta ejus usque ad cælum pervenerunt, et meminit Dominus Deus iniquitatum ejus ^d. Ideo reddidit ^e ei dupla, et in quo poculo miscuit, duplum ^f remixtum est ei; et in quantum se clarificavit et deliciarum habuit, in tantum ^g datus est ei et cruciatus et luctus, quoniam in corde suo dicit : Regina sum, et vidua esse non possum, nec luctum visura sum. Propterea una hora plagæ ejus adveniet ^h, mors, luctus et fames, et igni cremabitur, quoniam fortis est Dominus Deus qui eam judicabit. Et stebunt et plangent se in ea reges terræ qui eum ea fornicati sunt et in delictis ⁱ conversati sunt (Apoc. xviii, 14).* Item apud Esaiam : *Exite de medio eorum, qui fertis vasa ^j Domini (Isa. lii, 11).*

CAP. XXXV. — DEUM AD HOC PATIENTEM ESSE, UT NOS POENITEAT PECCATI NOSTRI ET REFORMEMUR.

Apud Salomonem in Eclesiastico : *Ne dixeris, Peccavi, et quid accidit mihi ^k triste? Est enim Altissimus ^l patiens redditor (Eccli. v, 4).* Item Paulus ad Romanos : *An numquid opulentiam bonitatis ejus et patientiam ^m contemnis, ignorans quia bonitas Dei in poenitentiam te adducit? Tu autem, secundum duritiam tuam et cor inæpœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera sua (Rom. ii, 4).*

³¹⁷ CAP. XXXVI. — MULIEREM ORNARI SECULARITER NON DEBERE.

In Apocalypsi : *Et venit unus ex septem Angelis habentibus phialas, et aggressus est me dicens : Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ. Et vidi mulierem sedentem super bestiam. Et mulier*

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Non debere *Corb.*
^b Vias gentium *Bod. 2, 4.*
^c Et fiat particeps plagæ, in Apoc. *Bod. 1, 2, 4.*
^d Iniquitatis ejus *Bod. 1, 3, 4.*
^e Reddet ei *dupla Cott.*
^f Duplum remiscuit *Bod. 1.*
^g Tantum datum *Bod. 2. Datur Bod. 1, 2, 5.*
^h Adveniet *Bod. 1.*
ⁱ Delictis *Oxon.*
^j Qui portatis vasa *Cott.*
^k Et quid accidit mihi? est *Corb. Tristitia Bod. 2.*
^l Patiens, et redditurus *Cott. Altissimus et patientissimus Lam. Bod. 2. NC. 1.*
^m An divitias bonitatis, et longanimitatis ejus, et patientiam *Cott.*
ⁿ Pallio purpureo et coccineo *Corb.*
^o Item Paulus ad Tim. *Lam. Bod. 2. Lin. NC. 1.*
^p Sint, inquit, mulieres *Bod. 2.*

A illa amicta erat pallium purpureum ⁿ et coccineum, et adornata erat auro et lapidibus pretiosis et margaritis, tenens poculum aureum in manu sua plenum execrationum et immunditiæ et fornicationis totius terræ (Apoc. xvii, 4). Item ad Timotheum ^o : *Sint mulieres ^p vestræ cum verecundia et pudicitia, componentes se, non in tortis crinibus, neque auro, ^q neque margaritis ^r, aut veste pretiosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem (1 Tim. ii, 9).* De hoc ipso in Epistola Petri ad Ponticos : *Sit in muliere non exterior ornamenti aut auri aut vestis cultus, sed cultus cordis (1 Pet. iii, 3).* Item in Genesi ^s Thamar cooperuit se pallio, et adornavit; et cum aspexisset eam Judas, visum est ei meretricem esse (*Gen. xxxviii, 14*).

B CAP. XXXVII. — FIDELIEM NON OPORTERE ^s OB ALIA DELICTA, NISI OB NOMEN SOLUM, PUNIRI.

In Epistola Petri ad Ponticos : *Nec quisquam vestrum tamquam fur aut homicida ^t patiatur, aut tamquam maleficus, aut curas alienas agens, ^u sed tamquam Christianus (1 Petr. iv, 15).*

CAP. XXXVIII. — SERVUM DEI INNOCENTEM ESSE DEBERE, NE INCIDAT IN POENAM SECULAREM.

In Epistola Pauli ad Romanos : *Vis non timere potestatem? Bonum fac, et habebis laudem ex illa ^v (Rom. xiii, 5).*

CAP. XXXIX. — DATUM NOBIS ESSE EXEMPLUM VIVENDI IN CHRISTO.

In Epistola Petri ad Ponticos : *Christus enim passus est pro nobis ^x, relinquens vobis ^y exemplum, ut sequamini vestigia ejus : qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus : qui cum malediceretur, non remaledixit ^z; cum pateretur, non minabatur ^{aa}, tradebat autem se judicanti ^{bb} injuste (1 Petr. ii, 21).* Item Paulus ad Philippenses : *Qui in figura Dei ^{cc} constitutus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed ^{dd} se exinanivit ^{ee}, formam servi accipiens, in similitudinem ^{ff} hominis factus, et habitu ^{gg} inventus ut homo. Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus*

- D ^q Auro, nec argento *Cott.*
^r Neque in margaritis pretiosis *Bod. 2.*
^s Fidelium non debere *Corb.*
^t Homicidam agens puniatur *Cott.*
^u Curas alienas agens puniatur *Bod. 2. Alieni speculator Tert.*
^v Laudem ab illa *Lam. NC. 1. Bod. 4.*
^x Christus passus est pro vobis *Thu. Corb. Cott.*
^y Relinquens exemplum *Bod. 1. 3.*
^z Non maledicebat *Bod. 2.*
^{aa} Non comminabatur *Corb.*
^{bb} Judicanti se *Bod. 5.*
^{cc} Cum in figura Dei constitutus esset *Cott.*
^{dd} Sed semetipsum *Bod. 1. 4. Cott.*
^{ee} Inanivit *Thu. Corb.*
^{ff} In similitudine *Bod. 1, 2, 3, 4. Corb. Thu. Homium Bod. 2.*
^{gg} In specie inventus *Cott.*

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. XXXVII. — *Curas alienas agens.* Sic etiam legit sanctus Augustinus in *Expositione inchoata epistolæ Pauli ad Romanos, cap. 10.*

exaltavit illum, et donavit illi nomen ut sit super A in] Daniele Ananias, Azarias, Misahel credentes Deo, omne nomen ^a, ut in nomine Jesu ^b omne genu curvetur, liberati sunt ^t de flamma ignis (Dan. iii, 21, 52).

CAP. XLIII. — POSSE EUM STATIM CONSEQUI ^u QUI VERE CREDIDERIT.

In Actibus Apostolorum: Ecce aqua, quid est quod me impedit baptizari ^v? Tunc dixit ^x Philippus: Si credis ex toto corde ^y tuo, licet (Act. viii, 36).

CAP. XLIV. — FIDELES INTER SE DISCEPTANTES NON DEBERE GENTILEM JUDICEM EXPERIRI.

In Epistola Pauli ad Corinthios prima: Audet quisquam vestrum adversus alterum negotium habens disceptare ^z apud injustos, et non apud sanctos? ^{aa} An nescitis quia sancti hunc mundum ^{bb} judicabunt? Et iterum: Jam quidem in totum delictum ^{cc} in vobis est, quia judicia habetis cum invicem ^{dd}. Quare non magis injuriam patimini ^{ee}? aut quare non magis frendamini? Sed vos injuriam facitis et fraudatis, et hoc ^{ff} fratribus! An nescitis ^{gg} quoniam injusti regnum Dei non consequentur ^{hh} (1 Cor. vi, 1-9)?

CAP. XLV. — SPEM FUTURORUM ESSE, ET IDEO FIDEM NOSTRAM CIRCA ⁱⁱ QUÆ PROMISSA SUNT PATIENTEM ESSE DEBERE.

In Epistola Pauli ad Romanos: Spe salvati sumus. Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam ⁱⁱ speramus (Rom. viii, 24).

CAP. XLVI. — MULIEREM IN ECCLESIA TACERE DEBERE.

In Epistola Pauli ad Corinthios prima: Mulieres ^{kk} in Ecclesia taceant. Si quæ ^{ll} autem quid dicere volunt, domi viros suos interrogent (1 Cor. xiv, 34). Item ad Timotheum: Mulier cum silentio discat in omni subjectione ^{mm}. Docere autem mulierem non permitto, neque præpositam ⁿⁿ esse viro, sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Eva; et Adam seductus non est, mulier autem, seducta est (1 Tim. ii, 11-14).

LECTIONES VARIANTES.

^a Nomen quod est super Bod. 3. Thu. Coll.
^b Flectetur omne genu Coll. Genu curvent Bod. 1, 2, 4. Thu.
^c Confiteatur Deo Lam. NC. 1. Coll.
^d Alter alterius pedes Coll.
^e Ego feci vobis Coll.
^f Et vos faciatis Bod. 1. Voss. 3.
^g Sinistra quid Lam. NC. 1. Thu.
^h In abscondito Bod. 2. Coll. Lam. Lin. Bod. 2. NC. 1. Coll. Voss. 4.
ⁱ Noli tuba canere Lin. NC. 2. Tumultuari Bod. 3. Benev. Ver. Voss. 4.
^j Honorificentur Coll.
^k Pensaverunt Lam. Lin. Thu. NC. 1. Corb. Bod. 2, 4. Perceperunt NC. 2. Coll. Reeeperunt Bod. 1. Voss. 3. Compensaverunt Benev. Ver.
^l Multiloquium Bod. 3.
^m Fidem tantum Voss. 3, 4. NC. 2. Fidem prodesse Thu.
ⁿ Reputatum Coll.
^o In justitiam Coll.
^p Ad quid dubitasti Lam. NC. 1. Bod. 2, 4. Thu. Corb.
^q Fidem sicut Bod. 1, 2.
^r Possibilia sunt Corb. Possibilia sunt credentibus Coll.
^s Ex fide vivet Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 5. Justus autem meus, ex fide Coll.
^t Credentes liberati sunt Bod. 1, 2, 4.

^u Consequi Baptismum Lam. NC. 1.
^v Quod me impedit tingi Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Coll. Voss. 1.
^x Dixit ei Corb.
^y In toto corde Bod. 1. Coll.
^z Audet aliquis vestrum negotium disceptare Coll.
^{aa} Sanctos? Nescitis Bod. 1.
^{bb} Sancti mundum Lam. Lin. NC. 1, 2. Thu. Corb. Bod. 1, 2, 4. De hoc mundo Coll. Voss. 5.
^{cc} Tantum delictum Coll.
^{dd} Habetis invicem Bod. 1. Coll.
^{ee} Fraudem patimini Lam. Bod. 1. NC. 1. Sustinetis NC. 2. Injuriam accipitis Bod. 1.
^{ff} Et hoc fratres Bod. 4.
^{gg} Aut nescitis Thu. Corb.
^{hh} Non possidebit Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2. Coll.
ⁱⁱ Ideo talem circa Lam. NC. 1. Bod. 2.
^{jj} Per patientiam speramus Lam. Bod. 1. NC. 2. Expectamus Bod. 1. Voss. 3. Ozon.
^{kk} Mulier Corb. Mulieres vestre Lam. Bod. 1, 2, 3, 4. Coll. NC. 1. Voss. 3. Ecclesia tacere debent Lam. NC. 1. Bod. 2.
^{ll} Si quid autem discere NC. 2. Si quæ autem sint Lin.
^{mm} Humilitate Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb. Submissione Bod. 1, 4. Thu. In omni modestia Coll.
ⁿⁿ Dominari in virum Coll.

CAP. XLVII. — DELICTO ET MERITO NOSTRO FIERI UT A cælis est, qui solem suum ^r oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Matth. v, 44, 45).

Apud Oseo: Audite sermonem Domini, filii Israel, quia iudicium est Domino ^a adversus incolam terræ, ^b quod neque misericordia, neque veritas, neque agnitio Dei sit super terram, sed execratio, et mendacium, et cædes, et furtum, et adulterium diffusum est super terram. Sanguinem sanguini supermiscent. Idcirco terra tugebit cum universis incolis suis, cum bestiis agri, cum serpentibus terræ, cum volucribus cæli, et deficient pisces maris, ut nemo judicet ^c, nemo ^d revincat (Ose. iv, 1-4). De hoc ipso apud Esaiam: Numquid non valet manus Domini ^e ut salvos faciat? aut gravavit aurem ^f ut non exaudiat? Sed peccata vestra inter vos et Deum separant, et propter delicta ^g vestra avertit faciem a vobis, ne misereatur. Manus enim vestræ inquinatæ sunt sanguine ^h, et digiti vestri in peccatis. Labia autem vestra locuta sunt facinus, et lingua vestra injustitiam meditatur. Nemo loquitur vera, neque est iudicium verum. Fidunt in vanis et loquuntur inania qui parturiunt ⁱ dolorem et pariunt ⁱ facinus (Isa. lxx, 1-4). Item apud Sophoniam: Defectione deficiat a facie terræ; dicit Dominus. Deficiat homo, et pecudes deficiant, volucres cæli et pisces maris, et auferam iniquos a facie terræ (Soph. i, 2).

CAP. XLVIII. — NON FOENERANDUM.

In Psalmo xlii: Qui pecuniam suam non dedit in fenore ^k, et munera super innocentes non accepit. Qui ista fecerit ^l non commovebitur ^m in æternum. Item apud Ezechielem: Homo autem qui erit justus hominem non opprimit et pignus debitoris reddet ⁿ, et rapinam non faciet ^o, et panem suum esurienti dabit, et nudum operiet, et pecuniam suam in usuram non dabit (Ezech. xviii, 7, 8). Item in Deuteronomio: Non fenorabis fratri tuo usura pecuniæ ^p et usura ciborum (Deut. xxiii, 20).

¹¹³ CAP. XLIX. — INIMICOS QUOQUE DILIGENDOS.

In Evangelio cata Lucam: Si diligitis qui vos diligunt, quæ est vobis gratia? Et peccatores enim diligunt eos qui se diligunt ^q (Luc. vi, 32). Item cata Matthæum: Diligite inimicos vestros, et orate pro his qui vos persequuntur, ut sitis filii Patris vestri qui in

LECTIONES VARIANTES.

^a Iudicium est a Domino Lam. Bod. 2. Domini Voss. 1.
^b Terræ, eo quod Bod. 4.
^c Ut nemo sit qui judicet.
^d Nemo qui Lin.
^e Ut salvet Lam. NC. 1, 2. Corb.
^f Gravavit aures Thu. Corb.
^g Propter peccata Lin. NC. 1. Bod. 1, 3, 4.
^h Plene sunt sanguine Bod. 3. Voss. 4.
ⁱ Parturiunt dolum NC. 2.
^j Pariunt iniquitatem Lam. NC. 1. Bod. 2. Corb.
^k Dedit ad usuram Cott. Dedit lacori Bod. 1. Thu. Corb.
^l Facit hæc Corb.
^m Non deletur Lam. Bod. 2. NC. 1.
ⁿ Et debitum reddet Corb. Debitori reddet Cott.
^o Rapinam non rapiat Bod. 1, 3, 4. Thu.
^p Usuras Bod. 1, 2, 3, 4. In usura Lam. NC. 1. Bod. 2. Lin. Usuram Bod. 1. Lin. Thu. Usuram pecuniæ Cott. Voss. 3, 4.
^q Peccatores enim diligunt eos qui se diligunt Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb.

CAP. L. — SACRAMENTUM FIDEI NON ESSE PROFANANDUM.

Apud Salomonem in Proverbiis ^s: In aures imprudentis noli quidquam dicere, ne, quando audierit, irrideat sensatos sermones tuos (Prov. xxiii, 9). Item in Evangelio cata Matthæum: Ne dederitis sanctum canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos, ne forte inculcent ea pedibus suis ^t et conversi elidant vos (Matth. vii, 6).

CAP. LI. — QUOD NEMO IN OPERE SEO EXTOLLI DEBEAT.

Apud Salomonem in Ecclesiastico: Noli te extollere in faciendo opere tuo (Eccli. x, 29). Item in Evangelio cata Lucam: Quis vestrum habens servum arantem aut pastorem, et venientem ^u de agro dicit continuo: Transi, recumbe ^v? Sed dicit illi: Para aliquid quod cœnem ^x, et accingere, et ministra mihi donec manducem et bibam; et postea tu manducabis et bibes. Numquid habet gratiam servo illi ^y quia fecit quæ ei imperata sunt? Sic itaque et vos, cum perfeceritis ^z quæ vobis imperata sunt, dicite: Servi supervacui ^{aa} sumus, quod habuimus ^{bb} facere fecimus (Luc. xvii, 7-10).

CAP. LII. — CREDENDI VEL NON LIBERTATEM IN ARBITRIO POSITAM.

In Deuteronomio: Ecce dedi ante faciem tuam vitam et mori, bonum et malum. Elige vitam tibi, ut vivas ^{cc} (Deut. xxx, 19). Item apud Esaiam: Et si volueritis et audieritis me, bona terræ edetis ^{dd}. Si autem nolueritis, et non audieritis me, gladius vos consumet. Os enim Domini locutum est ista (Isa. i, 19). Item in Evangelio cata Lucam: Regnum Dei ^{ee} intra vos est (Luc. xvii, 21).

CAP. LIII. — DEI ARCANA PERSPICERE NON POSSE, ET IDEO FIDEM NOSTRAM SIMPLICEM ESSE DEBERE.

In Epistola Pauli ad Corinthios prima ^{ff}: Videmus nunc per speculum in ænigmate ^{gg}, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam ^{hh} sicut et ego cognitus sum ⁱⁱ (I Cor. xiii, 12). Item apud Salomonem in Sapientia: Et in simplicitate

^r Solem suum Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. Voss. 3. Solem oriri Oxon.
^s Solomonem in Paræmiis Oxon. Et sic semper ubi apud ceteros legitur Salomonem et Proverbiis.
^t Ne inculcent ea pedibus Cott. Conculcent eas NC. 2. Bod. 2.
^u Pastorem venientem Lam. Corb. NC. 1.
^v Transi et recumbe Corb.
^x Ut cœnem Corb.
^y Servus illi Lam. NC. 1. Bod. 2.
^z Cum feceritis Thu.
^{aa} Servi inutiles Thu. Corb.
^{bb} Quod debuimus facere Bod. 1, 2, 4. Cott.
^{cc} Elige vitam, ut vivas Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb.
^{dd} Terræ manducabis Cott.
^{ee} Ecce regnum Dei Lam. NC. 1. Bod. 2. Cott.
^{ff} Paulus in Epistola ad Corinthios prima Corb.
^{gg} Per ænigmata Lin.
^{hh} Tunc cognoscam Bod. 1.
ⁱⁱ Sicut cognitus Cott.

cordis querite illum^a (Sap. 1, 4). Item apud eundem: *Qui ambulat simpliciter, ambulat fidenter* (Prov. x, 9). Item apud eundem: *Altiora te ne quesieris, et fortiora te ne scrutatus fueris* (Eccl. iii, 22). Item in Salomone: *Noli esse multum justus*^b, et noli argumentari plus quam oportet^c (Eccl. vii, 17). Item apud Esaiam: *Vix qui arguti sunt in semetipsis* (Isa. iii, 9). Item in Machabæis: *Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum* (1 Mach. ii, 60). Item in Epistola Pauli ad Romanos^d: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia*^e sunt iudicia ejus, et quam investigabiles viæ ejus! *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? vel quis prior dedit ei, et retribuetur illi? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi claritas in sæcula sæculorum* (Rom. xi, 35-36). Item ad Timotheum: *Stultas autem et ineruditas quæstiones evita, sciens quia lites generant. Servum autem Dei non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes* (II Tim. ii, 23, 24).

CAP. LIV. — NEMINEM SINE SORDE ET SINE PECCATO ESSE.

Apud Job: *Quis enim mundus a sordibus?*^f *Nec unus, etiamsi unius*^g diei sit vita ejus in terra^h (Job. xiv, 4, 5). Item in Psalmo: *Ecce in iniquitatibus*ⁱ conceptus sum, et in delictis concepit in me mater mea (Ps. l, 7). Item in Epistola Joannis: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est* (I Joan. 1, 8).

CAP. LV. — NON HOMINIBUS, SED DEO, PLACENDUM.

In Psalmo lxxiii: *Qui hominibus placent*³³⁰ *confusi sunt, quia Deus nihil fecit illos.* Item in Epistola Pauli ad Galatas: *Si hominibus*^k placere vellem, Christi servus non essem (Gal. i, 10).

CAP. LVI. — DEUM NIHIL LATERE EX HIS QUÆGERUNTER.

In Sapientia Salomonis: *In omni loco speculantur oculi Dei bonos et malos* (Prov. xv, 3). Item apud Hieremiam: *Ego Deus approximans, et non Deus de longinquo*^m. *Si absconditus fuerit homo in absconditis*ⁿ, ergo ego non^o videbo eum? *Novæ cælum et terram ego impleo, dicit Dominus* (Hier. xxiii, 23, 24). Item

LECTIONES VARIANTES.

^a Querite Deum Thu. Voss. 4. Dominum Bod. 1, 2, 3, 4. Lam. Lin. NC. 2.

^b Multum sapiens Lin. Multum sapiens apud seipsum Coll.

^c Quam necessè est Lam. NC. 1. Bod. 2. Thu. Corb.

^d Paulus ad Rom. Corb.

^e Quam inscrutabilia Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4. D Thu. Corb. Voss. 5.

^f Sine sordibus Ver. Benev.

^g Nec si unius Bod. 1.

^h Terra: non potest esse sine querela Coll.

ⁱ Ecce in factiore Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Voss. 5.

^j In peccatis concepit Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 3, 4.

^k Aluit me in utero Voss. 5.

^l Si adhuc hominibus Lam. NC. 1.

^m Placerem Bod. 1. Voss. 5.

ⁿ Deus de longe Lam. NC. E longinquo Coll.

^o Quod si absconditus fuerit homo in absconditis suis Lam. NC. 1. Absconditus ergo Corb.

^p Ergo non Bod. 5.

^q Videt in faciem, Deus autem in cor Thu. Lin. Deus videt in corde Coll.

Cap. I. IV. — Neminem sine sorde: Citat hunc locum

in Basiliõ 1: *Homo videt in facie p, Deus autem in corde* (I Reg. xiv, 7). Item in Apocalypsi: *Et scient omnes ecclesie q quia ego sum scrutator r renis et cordis, et dabo unicuique vestrum secundum opera sua*^s (Apoc. ii, 23). Item in Psalmo xviii: *Delicta quis intelligit? Ab oculis meis t munda me, Domine* (Ps. xviii, 15). Item in Epistola Pauli ad Corinthios secunda: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet u unusquisque v sui corporis propria secundum quæ egit, sive bona, sive mala* (II Cor. v, 10).

CAP. LVII. — FIDELIEM EMENDARI ET RESERVARI^x.

In Psalmo cxvii: *Emendans emendavit y me Dominus, et morti non tradidit me* (Ps. cxvii, 15). Item in Psalmo lxxxviii: *Visitabo in virga z facinora eorum et in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispergam aa ab eis* (Ps. lxxxviii, 35). Item apud Malachiam: *Et sedebit bb confians et expurgans sicut aurum et argentum, et emundabit filios Levi* (Malach. iii, 3). Item in Evangelio: *Non exibis inde donec exsolvas novissimum quadrantem* (Matth. v, 26).

CAP. LVIII. — NEMINEM CONTRISTARI MORTE DEBERE; CUM SIT IN VIVENDO LABOR ET PERICULUM, IN MORIENDO PAX ET RESURGENDI SECURITAS^{cc}.

In Genesi: *Tunc dixit Dominus ad Adam: Quia exaudivisti vocem uxoris dd tuæ, et manducasti ex illa arbore de qua sola præceperam tibi ne manducares ee, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia et gemitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ. Spinas et tribulos ejiciet tibi, et edes pabulum agri ff in sudore vultus tui. Edes panem tuum donec revertaris in terram de qua et sumptus es: quia terra es, et in terram ibis* (Gen. iii, 17-19). Item illic: *Et complacuit Enoch Deo; et non est inventus es postmodum, quia Deus illum transtulit* (Gen. v, 24). Et apud Esaiam: *Omnis caro fœnum, et omnis claritas ejus ut flos fœni. Aruit fœnum, et flos decidit. Sermo hh autem Domini manet ii in æternum* (Isa. xl, 6-8). Apud ii Ezechielem: *Ipsi dicunt: Arida facta sunt ossa nostra, perit spes nostra, exspiravimus; propterea prophetiza, et dic kk:*

^q Et scient omnes gentes et Ecclesie Bod. 1. Voss. 5.

^r Sum Dominus scrutator Lam. NC. 1.

^s Opera vestra NC. 2. Opera Thu.

^t A secretis meis Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2. Thu.

^u Corb. Voss. 5.

^v Recipiat unusquisque NC. 2.

^w Nostrum quod gessit Coll.

^x Reservari debere Lam. NC. 1.

^y Castigans castigavit Coll. Castigans emendavit NC. 1, 2.

^z In virga ferrea Bod. 1. Voss. 5.

^{aa} Non disperdam Corb. Auferam Bod. 5. Voss. 4.

^{bb} Et sedit Deus Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2. Thu.

^{cc} Et in resurgendo securitas Bod. 5.

^{dd} Mulieris Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Voss. 5.

^{ee} Ne manducares, et manducastis ex ea Lam. NC. 1.

^{ff} Bod. 2.

^{gg} Edes panem tuum de pabulo agri Corb.

^{hh} Non est inventus, quia Coll.

ⁱⁱ Verbum NC. 2. Mamu.

^{jj} Manebit Bod. 5. 4.

^{kk} Ezechielem: Dicunt Bod. 1, 2, 5, 4. Thu. Corb.

^{ll} Propheta et die Bod. 1, 2, 5, 4. Coll. Voss. 5.

Hæc dicit Dominus ^a: *Ecce ego aperio monumenta vestra, et educam vos de monumentis vestris, et inducam vos in terram Israel. Et dabo Spiritum meum in vos, et vivetis. Et ponam vos in terram vestram, et cognoscetis quoniam ego Dominus locutus sum, et faciam, dicit Dominus (Ezech. xxxvii, 41-44). Item in Sapientia Salomonis: Raptus est* ^b *ne malitia mutaret intellectum illius. Placita enim erat Deo anima illius (Sap. iv, 11-14). Item in Psalmo lxxxiii: Quam dilectissimæ* ^c *habitationes tuæ, Deus virtutum! Desiderat et properat* ^d *anima mea od atria* ^e *Dei (Ps. lxxxiii, 2, 3). Et in Epistola Pauli ad Thessalonicenses: Nolimus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ne contristemini sicut et cæteri, qui spem non habent. Si enim credimus quia Jesus mortuus est et resurrexit, sic et Deus eos qui dormierunt in Jesu adducet cum eo (1 Thess. iv, 13, 14). Item ad Corinthios 1: Stulte* ^f *, tu quod seminas non vivificatur nisi prius* ^g *mortuum fuerit. Et iterum: Stella a stella differt in claritate, sic et resurrectio* ^h *. Seminatur corpus in corruptione, resurgit sine corruptela* ⁱ *. Seminatur in ignominia* ^j *, resurgit in gloria. Seminatur in infirmitate, resurgit in virtute. Seminatur corpus animale, resurgit* ^k *spiritaliter (1 Cor. xv, 36, 41-44, 53-55). Et iterum: Oportet enim corruptivum istud inducere incorruptionem et mortale hoc inducere immortalitatem.* ^l *Cum autem corruptivum hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit incorruptionem, tunc fiet verbum quod scriptum est: Absorpta est mors* ^m *in contentione* ⁿ *. Ubi est, mors, aculeus tuus? ubi est, mors, contentio tua? Item in Evangelio cata Joannem: Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego fuero et ipsi sint mecum, et videant claritatem meam quam mihi dedisti ante constitutionem mundi* ^o *. (Joan. xvii, 21). Item cata Lucam: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum (Luc. ii, 29, 30). Item cata Joannem: Si me dilexissetis, gauderetis* ^p *quoniam vado ad Patrem, quia Pater major me est (Joan. xiv, 28).*

CAP. LIX. — DE IDOLIS QUE GENTILES DEOS PUTANT.

In Sapientia Salomonis: *Omnia idola nationum estimaverunt deos, quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum* ^q *spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti in manibus ad contrectandum* ^r *, sed et pedes eorum pigri ad ambu-*

landum. Homo enim fecit illos, et qui spiritum ^s *mutatus est, is finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum fingere. Cum sit enim mortalis, mortuum fingit* ^t *manibus iniquis. Meliõr est autem ipse iis quos colit; quoniam ipse quidem vixit, illi nunquam (Sap. xv, 15-17). De hoc ipso: Neque opera attendentes cognoverunt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimium aquam, aut solem et lunam, rectores orbis terræ deos putaverunt: quorum si propter speciem hoc animaverunt, sciunt quanto his Dominus sit speciosior: aut si virtutes et opera eorum mirati sunt, intelligant ab ipsis quoniam qui hæc constituit fortia fortior est illis (Sap. xiii, 1-4). Item in Psalmo cxxxiv: Idola gentium argentum et aurum, opus manuum hominum. Os habent, et non loquuntur, oculos habent, et non vident, aures habent, et non audiunt. Neque enim est spiritus in ore eorum. Similes fiant* ^u *illis qui faciunt ea* ^v *et omnes qui confidunt in illis (Ps. cxxxiv, 15-18). Item in Psalmo xcvi: Omnes dii gentium demonia, Dominus autem cælos fecit (Ps. xcvi, 5). Item in Exodo: Non facietis vobis deos argenteos neque aureos (Exod. xx, 23). Et iterum: Non facies tibi idolum nec cuiusquam similitudinem (Ibid. xx, 4). Item in Hieremia: Hæc dicit Dominus: Secundum vias gentium nolite incedere, quia timent illa in personis suis, quia legitima gentium vacua sunt. Lignum de saltu excisum opus fabri, et conflatum aurum et argentum speciose composita sunt, in martulis et in clavibus confirmaverunt illa, et non movebuntur, quia confixibilia sunt. Argentum appositum est a Tharsis. Venit aurum Moab. Opera artificum omnia. Hyacinthum et purpura vestient eam. Tollentes tollent ea, quia non prodient. Nolite timere ea, quia malum non faciunt, et bonum non est in illis. Sic dicite: Dii qui cælum et terram non fecerunt intereunt a terra et de sub cælo isto. Exhorruit cælum in hoc et abhorruit multum magis vehementer, dicit Dominus. Hæc maligna fecit plebs mea. Dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et effoderunt sibi laqueos detritos qui non poterant aquam continere. Verberavit te dilectio tua, et nequitia tua accusabit te. Et scio et vide quia amarum tibi erit quod dereliqueris me, dicit Dominus Deus tuus, et non speraveris in me, dicit Dominus Deus tuus, quia in sæculum contribulasti jugum meum et dirupisti vincula tua, et*

LECTIONES VARIANTES.

^a Dicit Dominus omnipotens *Lam. NC. 1. Bod. 2.*

^b Raptus est justus *Cott. Commemoratus est in brevi, explicat tempora, placebat enim Deo Cott.*

^c Quam amabiles *Bod. 3. Amabilia tabernacula Lam.*

^d Concepisset et delicit *Lin. NC. 2.*

^e In atria *Bod. 1.*

^f Insuper tu *Cott.*

^g Nisi ante *Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2. Voss. 3. Stella enim Lam. NC. 1. Bod. 2. Cott.*

^h In resurrectione *Bod. 1. Mortuorum addit Oron.*

ⁱ In incorruptione *Bod. 1. Voss. 3.*

^j In ignobilitate *Cott.*

^k Resurgit corpus *Bod. 1. Voss. 3.*

^l Absumpta est mors *Lam. Bod. 1, 2, 4. NC. 1.*

^m Sine contentione *Lam. Bod. 2. NC. 1.*

ⁿ Antequam mundus fieret *Cott.*

^o Gauderetis utique *Lin.*

^p Nares ad odorandum *Cott.*

^q Digiti manuum ad tractandum *Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Voss. 3. Manus ad palpandum Cott.*

^r Spiritum mutua *Lam. NC. 1.*

^s Mortalis, mortuum linget *Voss. 3, 4.*

^t Non audiunt; nares habent, et non odorabunt; manus habent, et non palpabunt; pedes habent, et non ambulabunt *Bod. 1. Cott. Voss. 5.*

^u Similes sint omnes *Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.*

^v Faciunt ea, Item *Bod. 1, 2, 3, 4.*

VARIORUM NOTÆ.

CAP. LIX. — Item in Hieremia. Baluzius; haud dubie e suis codd. addidit locos Jer., Isa. et Apoc. Lips. edd.

dixisti : Non serviam , sed ibo super omnem montem A excelsion et super omnem collem altum et super omne lignum umbrosum . Ibi confundar in fornicatione . Ligno et lapidi dixerunt quia pater meus es tu , et lapidi , Tu genuisti me . Et converterunt ad me dorsum , et non faciem suam (Hier. x , 2-5 , 9 , 11 ; ii , 12 , 13 , 19 20 , 27) . In Esaiâ : Cecidit vel dissolutus est draco . Facta sunt sculptilia eorum ut bestiarum et pecora . Auferatis ³²² illa collo ligata quasi sarcinam laborantes et esurientes et non valentes (Isai. XLVI , 1 , 2 , 5) . Et iterum : Collecti simul non poterunt salvari de bello . Ipsi autem captivi ducti sunt tecum (Hier. LI , 15-18) . Et iterum : Cui me assimilastis ? Videte et intelligite quia erratis corde , qui committitis aurum desaccplo et argentum in statera ponderatis in pondera conducentes . Artifices fecerunt manu facta , et inclinantes se adoraverunt illud B et levaverunt in humeris , et sic ambulabunt . Si autem posuerint illa , loco manebunt , et non movebuntur ; et qui clamaverint ad illa non audient , a malis non salvabunt eos . Item in Hieremia : Dominus , qui fecit cœlum et terram , in virtute correxit orbem terrarum , in sua prudentia extendit cœlum , et multitudinem aquarum in cœlo , perduxit nubes ab extremo terrarum , fulgura in nubibus . Et eiecit ventos de thesauris suis . Infatuatus est omnis homo ab scientia sua , confusus est omnis artifex in sculptilibus suis , quia falsum confluxit . Non est spiritus in illis , Vacuata sunt opera inclusa , in tempore conspectionis illorum peribunt . Et in Apocalypsi : Et sextus Angelus tuba cecinit . Et audivi unum ex quatuor angulis arce aurearum quæ est in conspectu Dei dicentem sexto Angelo qui habebat tubam : Solve quatuor Angelos C ligatos super flumen magnum Euphratem . Et soluti sunt quatuor Angeli qui erant poruti in horam et diem et mensem et annum , ut occiderent tertiam partem hominum , et numerus exercituum equestrium dismiriades myriadon . Audivi numerum eorum . Et sic vidi equos in visu et sedentes super eos habentes loriceas igneas et hyacinthinas et sulphureas , et capita equorum , et ex ore eorum exiit ignis et fumus et sulphur . A tribus plagis istis occisa est tertia pars hominum ex igne et fumo et sulphure quod exiit de ore eorum , est et in caudis eorum . Caudæ enim eorum similes anguillis , habentes enim capita , et in eis noent . Et reliqui hominum qui non sunt occisi in istis plagis , nec penitentiam egerunt opera factorum manuum suarum , ut non adorent demonia et idola , id est simulacra aurea et argentea et D arca et lapidea et lignea , quæ neque videre possunt neque ambulare , et non egerunt penitentiam homicidiorum

suorum . Item illic : Et tertius Angelus secutus est eos dicens in voce magna : Si quis adorat bestiam et simulacrum ejus , et accepit inscriptionem in fronte sua aut super manum suam , hic bibet de vino iræ ejus et punietur igne et sulphure sub oculis Angelorum sanctorum et sub oculis Agni , et fumus tormentorum eorum in sæcula sæculorum ascendet (Apoc. ix , 1 , 13-21 ; xiv , 9-14) .

CAP. LX. — CIBORUM NIMIAM CONUPISCENTIAM NON APPETENDAM.

Apud Esaiam : Edamus ^a et bibamus , eras enim moriemur . Non remittetur vobis peccatum istud quoad usque moriamini (Isa. xxii , 13 , 14) . Item in Exodo ^b : Et consedit populus manducare et bibere , et surrexerunt ^c ludere (Exod. xxxii , 6) . Paulus ad Corinthios prima : Cibus nos non commendat Deo ; neque , si manducaverimus ^d , abundabimus ; neque , si non manducaverimus , egebimus ^e (I Cor. viii , 8) . Et iterum : Cum convenitis ^f ad manducandum , invicem exspectate . Si quis esurit ^g , domi manducet , ut non ad iudicium ^h conveniatis (I Cor. xi , 33 , 34) . Item ad Romanos : Non est regnum Dei escu et potus , sed iustitia et pax et gaudium in Spiritu sancto (Rom. xiv , 17) . In ⁱ Evangelio cata Joannem : Ego cibum habeo in quem vos non nostis . Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui me misit et perficiam ^k opus ejus (Joan. iv , 32 , 34) .

CAP. LXI. — POSSIDENDI CONUPISCENTIAM ET PECUNIAM NON APPETENDAM.

Apud Salomonem in Ecclesiastico : Qui diligit argentum , non satiabitur argento (Eccli. v , 9) . Item in Proverbiis : Captans annonam maledictus in plebe est . Benedictio autem in ejus capite est qui communicat ^l (Prov. xi , 26) . Item apud Esaiam : Væ qui ^m conjungunt domum ⁿ ad domum ^o et agrum ^p ad agrum continent , ut auferant proximo suo ^q aliquid . Numquid ³²³ habitabit soli super terram (Isa. v , 5) ? Item apud Sophoniam : Ædificabunt domos , et non inhabitabunt ^r , et insipientes vineas , et non bibent vinum eorum , quia prope est dies Domini (Soph. i , 13 , 14) . Item in Evangelio cata Lucam : Quid enim prodest homini lucrifacere totum mundum , se ipsum autem D perdere ^s (Luc. ix , 25) ? Et iterum : Dixit autem illi Dominus : Stulte , hac nocte expostulatur ^t anima tua ^u . Quæ ergo ^v parasti , cujus erunt (Luc. xii , 20) ? Et

LECTIONES VARIANTES.

^a Non dicemus ; Edamus et NC. 1.
^b Exodo : Consedit Bod. 1.
^c Exsurrexit Thu. Voss. 5.
^d Ederimus Thu.
^e Deficiemus Bod. 5.
^f Cum conveneritis Lam. NC. 1.
^g Esurierit Bod. 1. 5.
^h In iudicium Bod. 1, 3, 4.
ⁱ Item in Evangelio Bod. 1, 4.
^j Cibum habeo manducare Corb. NC. 2.
^k Ut perficiam NC. 2.

^l Communicans ei Bod. 1.
^m Væ his , qui Cott.
ⁿ Adjungit domum Bod. 1.
^o Ad domum , villam ad villam , Lin. Corb.
^p Agrum agro Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 3, 4. Thu.
^q Proximis suis Bod. 2, 3. Corb. Proximi Bod. 1, 4.
^r Non habitabit in eis Lam. NC. 1, 2. Bod. Cott. I.
^s Si animæ suæ detrimentum patiat NC. 2.
^t Postulatur anima Lam. NC. 1.
^u Anima tua a te Lin.
^v Preparasti Lam.

iterum : Commemorare quoniam percepisti bona ^a in A vita tua, et Lazarus similiter mala ^b. Nunc vero hic rogatur ^c, tu autem doles (Luc. xvi, 25). Et in Actibus Apostolorum : Dixit autem Petrus ad eum : Argentum quidem et aurum non est mihi. Quod autem habeo, hoc tibi do : In nomine Jesu Christi Nazareni ^d surge et ambula. Et apprehensa manu ^e ejus dextera, excitavit ^f eum (Act. iii, 6). Item ^g ad Timotheum prima : Nihil intulimus in hunc mundum, verum nec auferre quid possumus ^h. Habentes itaque exhibitionem et tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt divites fieri, incidunt in tentationem ⁱ et muscipulam et desideria multa et nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem et in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes non frugaverunt a fide et inseruerunt se doloribus multis (I B Tim. vi, 7-10).

CAP. LXII. — MATRIMONIUM CUM GENTILIBUS NON JUNGENDUM.

Apud Tobiam : Uxorem accipe ex semine parentum tuorum, et noli sumere alienam mulierem ⁱ quæ non est ex tribu parentum tuorum (Tob. iv, 12). Item in Genesi : Mittit puerum suum Abraham, ut de semine suo ^k accipiat Rebeccam filio ejus Isaac (Gen. xiv). Item in Esdra satis non fuit Deo, cum vastarentur Judæi, nisi alienigenas uxores cum filiis quoque quos ex illis procreaverant reliquissent (I Esdr. x). Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima : Mulier vinata est ^l quandiu vivit vir ejus. Si autem dormierit, liberata est, ut cui ^m vult ⁿ nubat, tantum in Domino. Felicio ^o autem crit, si sic permanserit ^p (I Cor. vii, 39, 40). Et

iterum : Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Auferens membra Christi ^q, faciam membra fornicariæ ^r? Absit. Aut nescitis quia qui conglutinantur ^s fornicariæ unum corpus sunt? Erunt enim duo in una carne. Quia autem se conjunxerit ^t Domino, unus spiritus est ^u (Ibid. vi, 15-17). Item ad Corinthios secunda : Nolite conjungi cum infidelibus. Quæ autem participatio est justitiæ et iniquitati? aut quæ est communicatio luci ^v ad tenebras (II Cor. vi, 14)? Item de Salomone in Basilione tertio : Et averterunt uxores alienigenæ cor ejus post deos suos (III Reg. xi, 4).

CAP. LXIII. — GRAVE DELICTUM ESSE FORNICATIONIS.

In Epistola Pauli ad Corinthios prima : Omne delictum quodcumque fecerit homo extra corpus est. Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Non estis vestri. Empti enim estis pretio magno. Clarificate et portate Dominum in corpore vestro (I Cor. vi, 18-20).

CAP. LXIV. — QUÆ SUNT CARNALIA QUÆ MORTEM PARIANT, ET QUÆ SPIRITALIA QUÆ AD VITAM DUCANT.

Paulus ad Galatas : Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem. Hæc enim invicem ^x adversantur sibi, ut non quæ vult ipsa faciat. Manifesta sunt autem facta carnis; quæ sunt, ^y adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatriæ, veneficia, homicidia, inimicitia, contentiones, emulationes ^z, animositates, provocationes, similitates, dissensiones, hæreses, invidia, ebrietates, comessiones, ^{aa} et his similia ^{ab}. Quæ ^{bb} prædico, quia qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus

LECTIONES VARIANTES.

^a Receptisti bona Lam. NC. 1.
^b Lazarus autem mala NC. 1, 2.
^c Hic letatur Lam. Cott. Hic quiescit Bod. 1. Hic consolatur Bod. 2. Corb.
^d Nazareni Thu.
^e Apprehendens manum Lin.
^f Elevavit Thu.
^g Item Paulus Bod. 2.
^h Auferre possumus Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Lam. Voss. 5. Auferre poterimus Cott.
ⁱ Incidunt in laqueos tentationum Corb. In laqueum diaboli NC. 2. Muscipulam diaboli Cott.
^j Alienam uxorem Bod. 1, 4. Voss. 5. Thu.
^k Accipiat Rebecca Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4. Thu.
^l Mulier alligata est NC. 2.
^m Liberata est, cui Voss. 5. Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2, 4.

ⁿ Cui vult Thu. Corb.
^o Beator Bod. 1. NC. 2.
^p Permanserit. Item de hoc ipso ad Corinthios prima Bod. 1, 3, 4.
^q Tollam membra Christi Cott. Auferens ergo Bod. 2.
^r Membra meretricis fornicariæ Lam. NC. 1. Bod. 1. Cott. Voss. 5.
^s Qui conglutinantur Bod. 2, 4. Thu. Corb. Adhæret meretrici Voss. 5.
^t Se conjungunt Cott.
^u Uno spiritu sunt Cott.
^v Lumini Voss. 5.
^x Enim adversantur Voss. 5.
^y Fornicatio, impudicitia Cott.
^z Emulatio, ira, rixa, animositates Cott.
^{aa} Similia. Quia qui talia agunt Lam. Lin. NC. 1, 2. Bod. Thu. Corb.
^{bb} Prædico vobis sicut prædixi, quia Cott.

STEPH. BALUZI NOTÆ.

CAP. LXI. — Percepisti bona. Vide notas Frontonis Ducæi in Homiliam sextam Chrysostomi ad populum Antiochenum.

CAP. LXIII. — Fornicationis. Aliquando fornicatio abusive sumitur, ut apud Gratianum, 31, quæst. 1, cap. Hac ratione, ubi secundæ nuptiæ dicuntur esse vere fornicatio, et mox additur eam fornicationem esse honestam. Quod verum est. Et tamen Michael Sirieus hæc verba, ut solent adversarii cælibatus clericorum, ut telum adversus mores nostros avide arripuit in præfatione libri quem scripsit de Uxore sua tantum habenda, ut ostenderet aliquam inter nos esse honestam scortationem, adeoque scortationem ex sententia nostra peccatum non esse, sed virtutem. Quæ

dicta esse magna vi intemperantiæ palam est : loens enim ille id non evincit, sed tantum eam vivendi consuetudinem esse honestam quam auctor studio pudicitia vocare voluit fornicationem, tamenetsi vere fornicatio non sit, sed legitima maris et femine conjunctio. Nam et in canonibus sancti Patricii episcopi Hibernorum, et in Pœnitentiali, Fulberti, episcopi Carnotensis, vocabulum fornicationis sumitur pro actu ipso coeundi generaliter. Et sanctus Augustinus in capite sexto libri de Bono conjugali, ait in ipsa immoderatiore exactione debiti carnalis, etsi eos pravi mores ad talem concubitus impellunt, nuptias tamen ab adulterio seu fornicatione defendere.

est charitas, gaudium, ^a pax, magnanimitas, bonitas, ^b A CAP. LXVIII. — RECEDENDUM AB EO QUI INORDINATE ^o ET CONTRA DISCIPLINAM P VIVIT.

Paulus ad Thessalonicenses : Præcipimus autem vobis in nomine ^q Domini nostri ^r Jesu Christi, ut discedatis ab omnibus fratribus ambulantibus inordinate et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis (II Thessal. III, 6). Item in Psalmo XLIX : Si videbas furem, simul currebas ^s cum eo, et cum adulteris ^t portionem tuam ponebas (Ps. XLIX, 15).

CAP. LXIX. — NON IN SAPIENTIA MUNDI NEC IN ELOQUENTIA ESSE REGNUM DEI, SED IN FIDE CRUCIS ET IN VIRTUTE CONVERSATIONIS.

In Epistola Pauli ad Corinthios prima : Misit me Christus annuntiare, non in sermonis sapientia, ne inanis fiat crux Christi. Verbum enim crucis stultitia est iis qui pereunt, iis autem qui salvantur virtus Dei est. Scriptum est enim : Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor ^u hujus sæculi? Nonne insutnavit ^v Deus sapientiam hujus mundi? Quoniam quidem ^x in sapientia Dei non cognovit mundus per sapientiam Deum, complacuit Deo per stultitiam prædicationis salvare credentes. Quoniam Judæi signa desiderant ^y, et Græci prudentiam ^z quarunt. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsi autem vocatis Judæis et Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. I, 17-24). Et iterum : Nemo se decipiat. Si quis putat sapientem se esse in vobis, mundo huic stultus fiat ^{aa}, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : Reprehendes ^{bb} sapientes in astutia ipsorum (I Cor. II, 18-20). Et iterum : Dominus cognovit cogitationes sapientium ^{cc}, quia sunt stultæ ^{dd} (Ps. XCIII, 11).

CAP. LXX. — PARENTIBUS OBSEQUENDUM.

In Epistola Pauli ad Ephesios : Filii, obsequentes estote parentibus vestris. Hoc enim est justum. Honora patrem tuum et matrem ^{ee} tuam, quod est mandatum

LECTIONES VARIANTES.

- ^a Pax, patientia, benignitas, bonitas *Cott.*
^b Fides, modestia, mansuetudo, continentia, castitas, dilectio, adversus hujusmodi non est lex *Cott.*
^c Cum passionibus et desideris *Cott.*
^d Masculorum concubitores *Lam. NC. 1. Bod. 1, 2. Cott. Voss. 5.*
^e Neque rapaces regnum Dei *Cott.*
^f Sed sanctificati, sed justificati *Lam. Lin. NC. 1, 2.*
^g Pascunt vos cum disciplina *Cott. Voss. 5.*
^h Apprehendite disciplinam *Bod. 2.*
ⁱ Pereatis a via justa *Cott.*
^j Felices omnes qui confidunt in eum *Cott. Corb.*
^k Dixit Deus : Quare tu narras justitias meas *Cott. Ut quid Voss. 5.*
^l Projecisti... post te *Cott.*
^m Desideria ambulantes *Lam. NC. 1.*
ⁿ Auditum averte *Lam. Bod. 2. NC. 1. Corb.*
^o Inordinate vadit *Corb.*
^p Disciplinam Dei vivit *Lam. NC. 1.*

- ^q Vobis, fratres, in nomine *Lam. Lin. NC. 1.*
^r Sic Græca, *Lam. Lin. NC. 1. Bod. 1, 2. Thu. Corb. Voss. 5. Imp. omittunt Domini nostri.*
^s Concurrerebas ei *Lam. NC. 1. Thu. Bod. 1, 2, 3, 4.*
^t Inter mœchos *Bod. 4. Cum mœchis particulam Lam. NC. 1. Bod. 2. Thu. Corb.*
^u Conquisitor hujus mundi *Lam. NC. 1.*
^v Stultam fecit sapientiam *Cott. Voss. 5. Stultitiam fecit Deus Bod. 1.*
^x Quandoquidem sapientiam Dei non cognovit mundus per insipientiam suam; placuit Deo per stultitiam. *Lam. NC. 1 Bod. 2. Per sapientiam suam Cott.*
^y Signa petunt *Bod. 1. Voss. 5.*
^z Græci sapientiam quaerunt *Cott. Voss. 5.*
^{aa} Sæculo huic stultus fiat *Bod. 1, 3, 4. Voss. 5.*
^{bb} Reprehendes *Lin. NC. 1. Reprehendam Morel.*
^{cc} Sapientum hominum *Lam.*
^{dd} Quia sunt vane *Bod. 1.*
^{ee} Et matrem, quod *Bod. 1, 2, 4.*

STEPH. BALCZII NOTÆ.

Verbum enim crucis. Vide Massnetum ad librum primū Irenæi, pag. 173

primum in promissione ^a, ut bene sit tibi et vis longævus A CAP. LXXVII. — PECCANTEM PUBLICE OBJURGANDUM.
super terram (Ephes. VI, 4, 7, 9).

CAP. LXXI. — PATRES ^b QUOQUE ASPEROS ESSE CIRCA
FILIOS NON OPORTERE.

Item illic : Et vos ^c, patres, nolite in iracundiam
mittere ^d filios vestros, sed nutrite eos in disciplina ^e et
correctione Domini (Eph. VI, 4).

CAP. LXXII. — SERVOS, CUM CREDIDERINT, PLUS DO-
MINIS CARNALIBUS SERVIRE DEBERE.

In Epistola Pauli ad Ephesios : Servi ^f, obedite do-
minis carnalibus cum metu et tremore ^g et in simplicitate
cordis vestri sicut Christo, non ad oculum servientes,
quasi hominibus placentes, sed quasi servi Dei. B
(Ephes. VI, 5).

CAP. LXXIII. — ITEM DOMINOS MITIORES ESSE DEBERE.

Item illic ^h : Et vos, domini, eadem facite ad eos,
laxantes iracundiam ⁱ, scientes quia et vester ^j et ipso-
rum Dominus est in cælis, et exceptio personarum
non est in illo I (Ephes. VI, 4, 7, 8).

CAP. LXXIV. — VIDUAS PROBATUS QUASQUE HONORANDAS.

In Epistola Pauli ad Timotheum prima : Viduas ho-
noru quæ vere sunt viduæ. Quæ autem delicata est vid-
ua, vivens ^k mortua est (I Tim. V, 3). Et iterum :
Juniores autem viduas præteri ^l. Cum enim ^m delicatæ
fuerint, in Christo nubere volunt, habentes iudicium, C
quoniam primam fidem repronaverunt (I Tim. V, 11).

CAP. LXXV. — SUORUM, ET MAXIME FIDELIUM, CURAM
PLUS UNUMQUEQUE HABERE DEBERE.

Apostolus ad Timotheum prima : Si quis autem
suorum, et maxime domesticorum, non agit curam ⁿ, fi-
dem denegat, et est deterior infideli (I Tim. V, 8). De
hoc ipso apud Esaiam : Si videris nudum, vesti, et
domesticos seminis tui non despicias ^o (Isa. LVIII, 7). De
quibus domesticis in Evangelio dictum est : Si pa-
trensamilios dixerunt Beelzebub, quanto magis domesti-
cos ejus (Math. X, 25) ?

CAP. LXXVI. — MAJOREM NATU NON TEMERE ACCU-
SANDUM.

Ad Timotheum prima : Adversus majorem natu accu-
sationem ne receperis (I Tim. V, 19).

In Epistola Pauli ad Timotheum prima : Peccantes
coram omnibus corripere, ut et cæteri metum habeant
(I Tim. V, 20).

CAP. LXXVIII. — CUM HÆRETICIS NON LOQUENDUM.

Ad Titum : Hæreticum hominem post unam correptionem
devita, sciens quoniam perversus est hujusmodi et
peccat, et est a semetipso damnatus (Tit. III, 10, 11). De
hoc ipso in Epistola Joannis : Ex nobis exierunt, sed
non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, man-
sissent utique nobiscum (I Joan. II, 19). Item ad Ti-
motheum secunda : Sermo eorum ut caner serpit
(II Tim. II, 17).

CAP. LXXIX. — INNOCENTIAM FIDENTER PETERE ET
IMPETRARE.

In Epistola Joannis : Si cor nostrum nos non repre-
hendat, fiduciam habemus ad Deum, et quodcumque pe-
tierimus accipiemus ab eo (I Joan. III, 21). Item in
Evangelio cata Matthæum : Beati ^p mundo corde, quo-
niam ipsi Deum videbunt (Math. V, 8). Item in Psalmo
XXIII : Quis ascendet in montem Domini, aut quis
stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus et mundo
corde P (Ps. XXIII, 3, 4).

CAP. LXXX. — NIHIL LICERE DIAELO IN HOMINEM, NISI
DEUS PERMISERIT.

In Evangelio cata Joannem dixit Jesus : Nullam
haberes potestatem adversus me, nisi data tibi esset
desuper (Joan. XIX, 11). Item in Basilian tertio : Et
excitavit Dominus Satanam ipsi Salomoni (III Reg. XI,
23). Item in Job ^q prius Deus permisit, et tunc dia-
bolo licuit (Job II, 6). Et in Evangelio Dominus ^r
ante permisit, dicendo Judæ : Quod facis fac celerius ^s
(Joan. XIII, 27). Item apud Salomonem in Prover-
biis : Cor regis in manu Dei (Prov. XXI, 1).

CAP. LXXXI. — MERCEM MERCENARIO CITO REDDEN-
DAM.

In Levitico : Non dormiet merces mercenarii tui
apud te usque in mane ^t (Levit. XIX, 13).

CAP. LXXXII. — NON AUGURANDUM.

In Deuteronomio : Non ominemini ^u, neque augu-
renini (Deut. XVIII, 10).

LECTIONES VARIANTES.

^a Primum in repromissione Lam. Lin. Bod. 1, 2. Foss. 5.

^b Parentes quoque Bod. 2, 4.

^c Vos patres Thu. Foss. 3. Corb. Parentes Oxon.

^d Iracundiam provocare NC. 1.

^e Cum disciplina Coll. In disciplinam et correctionem
Lam. Bod. 2 NC. 1. Foss. 3.

^f Servi Christi Lam. NC. 1, 2. Bod. 1, 2, 5, 4. Foss. 3.

^g Item illic desunt in impressis, quæ vocem illic transpo-
nunt. Restituo ex Lam. NC. 1. Foss. 3. Lin.

^h Remittentes iracundiam Lam. Coll.

ⁱ Et vestrum ipsorum Foss. 3.

^j Non est apud illum NC. 2.

^k Viva mortua est Bod. 1, 4. Cõfb.

^l Adolentes autem viduas devita Coll. Omittit Foss. 3.
^m Delicata fuerint Beæe. Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3, 4.
In deliciis fuerint Foss. 3.

ⁿ Despexeris Bod. 1. Foss. 3.

^o Felices mundo Lam. Thu. Corb. Lin. NC. 1. Bod. 1,
2, 4.

^p Mundus corde Bod. 4.

^q In omnibus prius Deus Lam. NC. 1. Bod. 2.

^r Ante præmonuit Bod. 1.

^s Fac velocius Lam. NC. 1. Bod. 4. Coll. Velociter Lin.
Citius NC. 2. Bod. 5.

^t Usque ad Bod. 2. Usque mane Bod. 1, 4. Coll.

^u Ominaberis neque auguraberis Coll.

CAP. LXXXIII. — CIRRUM IN CAPITE NON HABENDUM^a. *A circumvenire¹ in negotio fratrem suum, quia ultor^m est Deus de his omnibus (1 Thess. iv, 6).*

In Levitico: *Non facietis cirrum ex coma capitis vestri (Levit. xix, 27).*

CAP. LXXXIV. — NON VELLENDUM.

Non corrumpetis effigiem barbæ vestræ (Levit. xix, 27).

CAP. LXXXV. — SURGENDUM CUM EPISCOPUS ET PRESBYTER VENIAT.

In Levitico: *A facie senioris exsurges, et honorabis personam^b presbyteri^c (Levit. xix, 32).*

CAP. LXXXVI. — SCHISMA NON FACIENDUM, ETIAMS I UNA FIDE ET IN EADEM TRADITIONE PERMANEAT QUI RECEDIT.

In Ecclesiastico apud Salomonem: *Scindens ligna periclitabitur²³⁵ in eis, si exciderit ferrum (Eccli. x, 9).*

Item in Exodo: *In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras (Exod. xii, 46).*

Item in Psalmo cxxxii: *Ecce quam bonum et quam jucundum^d habitare^e fratres in unum (Ps. cxxxii, 1)!*

Item in Evangelio cata Matthæum: *Qui non est mecum, adversus me est, et qui mecum non colligit spargi^f (Matth. xii, 30).*

Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima: *Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi ut id ipsum dicatis omnes,*

et non sint in vobis schismata, sitis autem compositi^g in eodem sensu et in eadem sententia (1 Cor. i, 10).

Item in Psalmo lxxvii: *Deus, qui inhabitare facit unanimes^h in domo (Ps. lxxvii, 6).*

CAP. LXXXVII. — FIDELES SIMPLICES CUM PRUDENTIA ESSE DEBERE.

In Evangelio cata Matthæum: *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Matth. x, 16).*

Et iterum: *Vos estis sal terræ. Si autem sal insatuum fueritⁱ, in quo salietur? Ad nihil^j valet, nisi ut projiciatur foras et conculcetur^k ubi hominibus (Matth. v, 15).*

CAP. LXXXVIII. — FRATREM NON CIRCUMVENIENDUM.

In Epistola Pauli ad Thessalonicenses prima: *Non*

LECTIONES VARIANTES.

^a Cirrum non habendum, Sic *Thu. Corb. Lam. NC. 1, 2. Lin. Bod. 1, 2, 4. Impressa addunt* in capite. In Levitico.

^b Honorificabis personam *Coll.*

^c Presbyteri tui *Bod. 2.*

^d Ut quid bonum et voluptabile *Benev. Lin. Bod. 4.*

^e Ut habitent *Bod. 2, 4.*

^f Non colligit, dispergit *Lam. Bod. 1, 2, 4. NC. 1, 2. Non congregat Coll.*

^g Sitis autem perfecti *Bod. 1. Voss. 5.*

^h Unius moris in domo *Coll.*

ⁱ Sal evanuerit *Coll.*

^j Ad nihilum *NC. 2. Valet ultra Lam. NC. 1. Bod. 2.*

^k Nisi projici foras et conculcari *Bod. 4. Thu. Corb. Voss. 5.*

¹ Noli circumvenire fratrem tuum *Lam. NC. 1. Bod. 2,*

^{4.} Vide nequis circumveniret *Coll.*

^m Vindex *Coll.*

ⁿ Finem mundi. In Evangelio *Lam. NC. 1. Bod. 2. Lin.*

^o Diem autem illam et horam nemo scit, neque Angeli eorum, nisi Pater solus addit *Coll.*

^p Dixerint homines pax *Bod. 2.*

^q Et securitas *Bod. 1.*

^r Superveniet interitus *Lam.*

^s Momenta aut tempora *Coll.*

^t Non discedere *Bod. 2. Coll.*

^u Discesserit *Coll.*

^v Innuptam permanere *Lam. NC. 1. Bod. 2.*

^x Vir uxorem non dimittat *Lam. NC. 1. Bod. 2.*

^y Occupavit Oxon. Occupavit *Thu. Corb. Apprehendit Bod. 1.*

^z Super id *Bod. Lam. NC. 1.*

STEPH. BALUZII NOTE.

CAP. LXXXIII. — Cirrum. Isaacus Casaubonus in animadversionibus ad librum secundum Suetonii, ait hanc vocem græcam non esse, sed Alexandrinorum,

ut alia multa in interpretatione Bibliorum græca, vel Ciliicum Phasalitarum. (3)

populo suo (Levit. vii, 20). Item ad Corinthios prima : Quicumque ederit panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini (1 Cor. xi, 27).

CAP. XCV. — BONIS ^a CONVIVENDUM ^b, MALOS AUTEM VITANDOS.

Apud Salomonem in Proverbiis : Ne adduxeris impium in habitaculum justorum (Prov. xxiv, 15). Item apud eundem in Ecclesiastico : Viri justi sint tibi convivæ (Eccli. ix, 22). Et iterum : Amicus fidelis medicamentum vitæ et immortalitatis (Ibid. vi, 16). Item illic : Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi ^c, et non suspicaberis timorem (Ibid. ix, 13). Item illic : Beatus ^d qui invenit amicum verum, et qui enarrat justitiam auri audienti (Ibid. xxv, 12). Item illic : Sepi aures tuas spiritus, et noli audire linguam nequam (Ibid., XLVIII, 23). Item in Psalmo xvii : Cum justo justificaberis ^e, et cum viro innocente innocens eris, et cum perverso perversus eris ^f. (Ps. xvii, 28). Item in Epistola Pauli ad Corinthios prima : Corruptunt ingenia bona confabulationes pessimæ (1 Cor. xv, 35).

²²⁷ CAP. XCVI. — FACTIS, NON VERBIS, OPERANDUM.

Apud Salomonem in Ecclesiastico : Noli citatus esse in lingua tua, et inutilis et remissus in operibus tuis (Eccli. iv, 34). Et Paulus ad Corinthios prima : Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute (1 Cor. iv, 20). Item ad Romanos : Non auditores legis justi sunt opud Deum, sed factores legis justificabuntur (Rom. ii, 13). Item in Evangelio cetera Matthæum : Qui fecerit et sic docuerit, maximus vocabitur in regno cælorum (Matth. v, 19). Item illic : Omnis qui audit verba mea et facit ea, similabo eum viro sapienti qui ædificavit domum suam super petram. Descendit pluvia ^g, venerunt flumina, flaverunt venti et impègerunt in domum illam, et non cecidit. Fundata enim fuit super petram. Et omnis qui audit verba mea, et non facit ^h ea, similabo eum viro stulto qui ædificavit domum suam super arenam. Descendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti et impègerunt in domum illam, et cecidit, et facta est ruina ejus magna (Matth. vii, 24-27).

CAP. XCVII. — ET AD FIDEM ET AD CONSECUTIONEM PROPERANDUM.

Apud Salomonem in Ecclesiastico : Ne tardes converti ad Deum, et ne differas ⁱ de die in diem. Subito enim venit ira illius ^j (Eccli. v, 8).

LECTIONES VARIANTES.

^a Cum bonis Lam. N. C. 1. Voss. 5.
^b Conveniendum Mor. Man.
^c Occidendi. Item illic Lam. Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb.
^d Felix qui invenit Bod. 4. Thu.
^e Cum electo electus eris Lin. Coll.
^f Perverteris Lin.
^g Ascenderunt venti Coll. Descenderunt pluvie Lam. N. C. 1. Hod. 1.
^h Non faciat Ozon. Non facit Lam. Lin. N. C. 1. Voss. 3.
ⁱ Differas diem in diem Lam. Lin. N. C. 1.
^j Ira illius, et in tempore vindictæ perdet te Lin. Coll.
^k Mala, ut veniant nobis bona Lam. N. C. 1.
^l Quotquot inique peccaverunt, inique Lam. Lin. N. C.

CAP. XCVIII. — CATECUMINUM PECCARE JAM NON DEBERE.

In Epistola Pauli ad Romanos : Faciamus mala dum veniunt bona ^k, quorum condemnatio justa est (Rom. iii, 8).

CAP. XCIX. — JUDICIUM SECUNDUM TEMPORA FUTURUM, VEL ÆQUITATIS ANTE LEGEM, VEL LEGIS POST MOYSEN.

Paulus ad Romanos : Quotquot sine lege peccaverunt, sine lege ^l peribunt; et quotquot in lege peccaverunt per legem et judicabuntur (Rom. ii, 12.).

CAP. C. GRATIAM DEI GRATITAM ESSE DEBERE.

In Actibus Apostolorum : Pecunia tua ^m tecum sit in perditione, quia existimasti ⁿ gratiam Dei per pecuniam possideri ^o (Act. viii, 20). Item in Evangelio : Gratis ^p accepistis, gratis date (Matth. x, 5). Item illic : Domum Patris mei domum fecistis negotiationis, et domum orationis vos fecistis speluncam latronum (Joan. ii, 16). Item apud Esaiam : Qui sitiitis, vadite ad aquam; et quotquot non habetis pecuniam, euntes emite, et bibite ^q sine pecunia (Isa. lv, 1). Item in Apocalypsi : Ego ^r et ^s, initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit, possidebit ea ^t et eorum hereditatem; et ero ejus Deus, et ille erit mihi filius ^u (Apoc. xxi, 6).

CAP. CI. — SPIRITUM SANCTUM IN IGNE FREQUENTER APPAREISSE.

In Exodo : Et mons Sinu fumabat ^v totus, quoniam descenderat Deus in eum in igne (Exod. xix, 18). Item in Actibus Apostolorum : Et factus est subito de cælo sonus quasi ferretur status vehemens, et implevit totum illum locum in quo erant sedentes ^w. Et visæ sunt illis lingue divisæ quasi ignis, qui et insedit in unumquemque illorum; et impleti sunt omnes Spiritu sancto (Act. ii, 2). Item in sacrificiis quæcumque accepta habebat Deus, descendeat ignis de cælo qui sacrificata consumeret (1 Reg. xviii, 35). In Exodo : In flamma ignis apparuit Angelus Domini de rubo (Exod. iii, 2).

CAP. CII. — CORREPTIONEM BONOS QUOSQUE ^x LIBENTER AUDIRE DEBERE.

Apud Salomonem in Proverbiis : Qui corripit impium, odietur ab eo. Corripe sapientem, et diliget te ^x (Prov. ix, 8).

1, 2. Bod. 1, 2, 4. Voss. 5.

^m Tecum sit in interitum Bod. 1. Voss. 5.

ⁿ Qui existimasti Coll. Existimasti te Lam. N. C. 1.

^o Possidere Lam. N. C. 1.

^p Quod gratis accepistis Coll. Bod. 5.

^q Emite et edite Coll.

^r Possidebit hæc Coll.

^s In filium Bod. 3.

^t Fumigabat totus Coll.

^u Sedentes Apostoli Lam. Bod. 2. N. C. 1.

^v Bonos quoque Bod. 1, 3, 4. Coll.

^x Et diliget te. Item in Psalmis : Corripiet me justus et increpabit me in misericordia sua Bod. 5.

CAP. CIII. — A MULTILOQUENTIA^a TEMPERANDUM.

Apud Salomonem : *Ex multiloquentia non effugies peccatum, parcens autem labiis sensatus eris* (Prov. x, 19).

CAP. CIV. — NON MENTIENDUM.

^b *Abominatio est Domino^c labia mendacia* (Prov. xii, 22).

CAP. CV. — FREQUENTER EMENDANDOS QUI DELINQUUNT IN DOMESTICO MINISTERIO.

In Salomone : *Qui parcit baculo^d, odit filium* (Prov. xiii, 24). Et iterum : *Ne destiteris^e parvulum emendando* (Prov. xix, 12).

CAP. CVI. — INJURIA ACCEPTA, PATIENTIAM TENENDAM, ET ULTIONEM DEO RELINQUENDAM^f.

^g *Ne dixeris, Ulciscar me de inimico meo, sed sustine Dominum ut tibi auxilio sit* (Deut. xxxii, 35). Item alibi : *Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus* (Rom. xii, 19). Item apud Sophoniam : *Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in testimonium, quoniam iudicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges et effundam super eos iram meam* (Soph. iii, 8).

CAP. CVII. — NON DETRAHENDUM.

Apud Salomonem in Proverbiis : *Noli diligere detrahere, ne extollaris^h* (Prov. xvii, 9). Item in Psalmo xlix : *Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum* (Ps. xlix, 21). Item in Epistola Pauli ad Colossenses^b : *De nullo male loqui, nec litigiosos esse* (Tit. iii, 2).

CAP. CVIII. — NON ESSE PROXIMO INSIDIANDUM.

Apud Salomonem in Proverbiis : *Qui fodit foveam proximo suo, ipse incidet in eam* (Prov. xxvi, 27).

CAP. CIX. — INFIRMOS VISITANDOS.

Apud Salomonem in Ecclesiastico : *Ne pigriteris visitare infirmum. Ex his enim in dilectione firmaberis* (Eccli. vi, 39). Item in Evangelio : *Infirmus fui, etⁱ visitastis me; in curcere fui, et venistis ad me* (Math. xxv, 36).

CAP. CX. — SUSURRONES MALEDICTOS ESSE.

In Ecclesiastico apud Salomonem : *Susurro et bilinguis maledictus^j. Multos^k enim turbabit pacem habentes* (Eccli. xxviii, 15).

LECTIONES VARIANTES.

^a A multiloquo *Cott.*^b Apud Solomonem. *Sic Lam. NC. 1 et Bod. 2. Deest in Impr.*^c Labia mendacia. Item : os quod mentitur occidit animam *Cott.* Item illic : *Noli velle mentiri omne mendacium, assiduitas illius non bona Lin.*^d Parcit virgæ *Cott.* Baculo suo *Bod. 1, 4.*^e Destitneris parvulum *Lam. Lin. NC. 2.*^f Ultionem relinquendam. Apud Salomonem : *Ne dixeris reidam malum, sed exspecta Dominum et salvabit te* *Cott.* *Expecta Dominum Lam. Bod. 2. Lin. NC. 1.*^g Detrahere, ne eradiceris *Bod. 5. NC. 1. Cott.*^h Ad titum *Oxon.*ⁱ Visitastis me ; mudus fui, et vestistis me *Lin.*A CAP. CXI. — SACRIFICIA MALORUM ACCEPTALIA^l NON ESSE.

Apud eundem : *Dona iniquorum non probat^m Altissimus* (Eccli. xxxiv, 25).

CAP. CXII. — GRAVIUS JUDICARI DE HIS QUI IN SÆCULO PLUS HABUERUNT POTESTATIS.

Apud Salomonem : *Judicium durissimum in his qui præsumuntⁿ fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur* (Sap. vi, 6). Item in Psalmo secundo : *Et nunc, reges, intelligite, emendamini^o qui judicatis terram* (Ps. ii, 10).

CAP. CXIII. — VIDUAM ET PUPILLOS PROTEGI OPORTERE.

Apud Salomonem : *Esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum; et eris velut filius Altissimi^p, si obedieris* (Eccli., iv, 18). Item in Exodo : *Omnem viduam et orphanum non vexabitis. Si autem vexaveritis eos^q, et vociferantes exclamaverint ad me, exaudiam exclamationes eorum, et irascar animo in vobis, et perimam vos gladio; et erunt conjuges vestræ viduæ, et filii vestri orphani* (Exod. xxii, 22). Item apud Esaiam : *Judicate pupillo^r, et justificatæ viduam, et venite, disputemus, dicit Dominus* (Isa. i, 17). Item apud Job : *Conservavi egenum de manu potentis, et pupillo cui non erat adjutor auxiliatus sum. Os viduæ benedixit me* (Job. xxix, 12). Item in Psalmo lxxvii : *Patris orphanorum et iudicis viduarum* (Ps. lxxvii, 5).

CAP. CXIV. — DUM IN CARNE EST QUIS, EXOMOLOGESIN FACERE DEBERE.

In Psalmo quinto : *Apud inferos autem quis confitebitur tibi* (Ps. v, 6)? Item in Psalmo xxix : *Numquid exomologesin^s faciet tibi pulvis* (Ps. xxix, 12)? Item alibi exomologesin faciendam : *Malo penitentiam peccatoris quam mortem^t* (Ezech. xxxiii, 11). Item apud Hieremiam : *Hæc dicit Dominus : Numquid qui cadit non surget^u, aut qui avertitur non convertetur* (Hier. viii, 4)?

CAP. — CXV. ADULATIONEM PERNICIOSAM ESSE.

Apud Esaiam : *Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, et semitas pedum vestrorum turbant^v* (Isa. iii, 12).

CAP. CXVI. — PLUS AD EO DILIGI DEUM, CUI IN BAPTISMO PLERA PECCATA DIMITTUNTUR.

In Evangelio eata Lucam : *Cui plus dimittitur, plus*

^j Maledictus in plebe *Sir.*^k Multos enim tribulant *Cott.*^l Accepta non esse *Bod. 1, 2, 4. Lam.*^m Reprobatur *Lam. NC. 1. Bod. 2. Cott.*ⁿ In his qui præstant *Lam. NC. 1.*^o Erudimini qui judicatis *NC. Lin.*^p Et filius Altissimi eris *Bod. 1.*^q Vexabitis *Bod. 1, 2, 4. Noceritis Cott.*^r Judicate pupillum *Cott.*^s Numquid confitebitur *Bod. 1.*^t Exomologesin malo peccatoris, et penitentiam quam mortem *Ver. Man.*^u Non adjiciet ut resurgat *Cott.*^v Vestrorum conturbant *Lam. NC. 2. Bod. 2, 5.*

diligit; et cui minus ^a dimittitur, modicum diligit (Luc. A CAP. CXIX. — GRAVE FUISSE JUGUM LEGIS, QUOD A NOBIS ABIECTUM EST, ET LEVE ESSE JUGUM DOMINI, QUOD A NOBIS SUSCEPTUM EST.

CAP. CXVII. — FORTEM CONGRESSIONEM ESSE ADVERSUS DIAEOLUM, ET IDEO FORTITER NOS STARE DEBERE, UT POSSIMUS VINCERE.

In Epistula Pauli ad Ephesios: Non est nobis col-
luctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus
potestates et principes hujus mundi et harum tenebra-
rum ^b, adversus spiritalia nequitiae in caelestibus. Pro-
pter hoc induite arma ^c Dei, ut possitis resistere ^d in
die nequissimo, ut, cum omnia perfreritis, stetis accincti
lumbos vestros in veritate Evangelii, induentes ^e lori-
cam justitiae, et calciați pedes in preparatione Evange-
lii pacis, in omnibus ^f assumentes scutum fidei, in quo
possitis omnia ignea jacula ^g nequissimi extinguere, B
et galeam salutis assumere et gladium spiritus, qui est ^h
verbum Dei ⁱ (Eph. VI, 12-17).

CAP. CXVIII. — ITEM, DE ANTICHRISTO, QUOD IN HO-
MINEM ^j VENIAT ^k.

Apud Esaiam: Hic homo qui concitat terram ^l,
commovet reges, qui ponit orbem terrae totum desertum
(Isa. XIV, 16, 17).

In Psalmo secundo: Ad quid tumultator sunt ^m gen-
tes, et populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges
terrae, et principes congregati sunt ⁿ in unum adversus
Dominum et adversus Christum ejus. Dirumpamus
vincula eorum, et projiciamus ^o a nobis jugum eorum
(Ps. II, 1). Item in Evangelio cata Matthaeum: Ve-
nite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego
vos requiescere faciam ^p. Tollite jugum meum super
vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et
invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim
meum bonum est ^q, et onus meum leve ^r est (Matth.
XI, 8). Item in Actibus Apostolorum: Visum
est sancto Spiritui et nobis nullam vobis imponere sarcinam
quam ista quae ex necessitate sunt, abstinere vos ab ido-
latriis et sanguinis effusione ^s et fornicatione. Et quae-
cumque vobis fieri non vultis, aliis ne feceritis ^t (Act. XV, 8).

CAP. CXX. — ORATIONIBUS INSISTENDUM.

In Epistola Pauli ad Colossenses: Instate orationi,
vigilantes in ea (Coloss. IV, 2). Item in Psalmo primo:
Sed in lege ^u Domini voluntas ejus, et in lege ejus me-
ditabitur die ac nocte ^v (Ps. I, 2).

LECTIONES VARIANTES.

^a Pusillum dimittitur Lam. NC. 1. Lin. Bod. 1, 2. Thu
Ben. Ver.
^b Mundi, rectores tenebrarum harum Coll.
^c Induite tota arma Lam. Lin. Bod. 1, 2, 4. NC. 1. Ben.
^d Possitis persistere Lam. Bod. 2 NC. 1.
^e Veritate, induentes Lam. Lin. NC. 1. Bod. 2.
^f Evangelii; in omnibus Ver.
^g Ignita jacula Lam. Lin. Bod. 1, 2, 4. Benev. Ver. Thu.
^h Galeam salvationis Bod. 1, 2, 4. Lam.
ⁱ Sermo Dei Bod. 1, 2, 3, 4. Thu. Corb. Lam.
^j Homine Oxon. Lam. Lin. NC. 1. et Bod. 1, 2, 4. Impr.
Homine. Homine invenietur Coll.
^k Veniat. Paulus ad Thessalonicenses: Cum revelatus
fuerit homo peccati, filius perditionis Coll.
^l Terram et commovet Bod. 2.
^m Quare fremuerunt Bod. 3. Coll.

ⁿ Principes convenerunt Lam. NC. 1. Bod. 2, 3. Col-
lecti sunt Bod. 1. 4. Convenerunt in unum Coll.
^o Abjiciamus Ver. Bod. 4.
^p Reliciam Lam. Lin. Bod. 1, 2.
^q Suave est Lam. NC. 1. Bod. 1, 2, 3. Coll.
^r Sarcina mea levis Bod. 1. Thu. Corb.
^s Et sanguine et Bod. 1, 2, 4. Thu. Corb. Benev. Ver.
Et suffocatione Coll.
^t Nec feceritis Coll.
^u Reatus qui non abiit in consilio impiorum et in via pec-
catorum non stetit, et in cathedra pesilentiae non sedit,
sed in lege Domini Coll.
^v Item apud Solomonem: Ne impediatis orare semper,
ac non cesses usque ad mortem justificari, quoniam merces
Domini manet in aeternum, addit Oxon. e 4 codd. Lam.
NC. 1. Bod. 2. Coll.

STEPH. BALUZII NOTÆ.

CAP. CXIX. — Et invenietis. Ista et quæ deinceps
ad finem libri, desunt in codice sequuntur usque
Gratianopolitano.

390 LIBER

DE SPECTACULIS.

ARGUMENTUM. — Agit primum auctor adversus illos
qui spectacula gentilium publica Scripturarum aucto-
ritate vindicare nitebantur, et quamquam nusquam di-

sertis Scripturae verbis prohibita sint, damnata tamen
idolatriæ interdico hinc probat, quod nullum non
spectaculi genus idolis consecratum sit. Deinde, per

STEPH. BALUZII NOTÆ.

⁶⁰³ DE SPECTACULIS. — Prima libri istius editio prodit
ex officina Pauli Manutii. Rarissima sunt vetera illius
exemplaria. Morellinus, Goulartius et Rigaltius nullum
habuerunt, neque Angli: ego habui duo, unum ex
bibliotheca monasterii sancti Dionysii Remensis, aliud
quod fuit olim collegii Fuxensis, ex Colbertina. Horum
librorum auctoritate emendavi hunc librum, nihil ad-

dens de meo neque mutans. Variæ autem sunt virorum
eruditiorum opiniones de ejus auctore. Quidam illum
decretorio judicio abjudicant Cypriano; contra, plu-
res viri docti et eruditi, nimirum illustrissimus car-
dinalis Baronius, Jacobus Patelinus, Petrus Faber
Saurorianus, Jacobus Sirmondus, Desiderius Heral-
dus, ac fortasse alii, illum citant tanquam genuinum